

Mai lengyel valóság a fiatal irodalom tükrében

A jelen válogatás a lengyel prózairodalom legfiatalabb képviselőivel kívánja megismertetni a magyar olvasót. A bemutatásra kerülő szövegek összeválogatása során arra törekedtem, hogy minél átfogóbb képet adjanak a legfrissebb lengyel prózairodalom íve mentén kirajzolódó jelenségekről, még akkor is, ha a választás szubjektivitása folytán ezt a képet szükségszerűen relatívnak kell tekintenünk.

Az egyik legszembetűnőbb jelenség a fiatal írók társadalmi tematika iránti fogékonysága, szociális érzékenysége. Kérdés persze, hogy nemzedéki irodalomnak tekinthető-e a kritikusok által ugyancsak alkalmazott „társadalmilag elkötelezett próza” kategóriája?

Mindenesetre bizonyos, hogy a hetvenvalahányas születésű korosztályok világszemléletét az az értékrendbeli konfrontáció határozza meg leginkább, amely a gyermekkor és a felnőtté válás időszaka – kommunista és posztkommunista valósága – között, valamint a fokozatosan kiteljesedő fogyasztói társadalom globalizáció-marginalizáció ellentétében feszül.

A bemutatásra kerülő kilenc szerző mindegyike ugyanakkor egyéni képviselője a fiatal lengyel irodalomnak. Mariusz Sieniewicz onirikus és Daniel Odija valóságghű prózája a formálódó kapitalizmus jelenségeivel és társadalmi-egzisztenciális következményeivel foglalkozik a lecsúszó vidék nézőpontjából. Michał Witkowski, Tomasz Piątek, Małgorzata Nowicka és Monika Mostowik írásai az új életstílus és trendek, a média és reklámok diktálta világot ábrázolják. Sławomir Shuty minden irodalmi konvención kívül álló írásainak fő témája az eluralkodó fogyasztáselv. Joanna Wilengoska a nyelvileg kísérletező, a retrospektív próza képviselője, Wojciech Kuczok elbeszélései szintén a stiláris virtuozitás és nyelvi rétegzettség jegyében születtek.

A bemutatásra kerülő szerzők Lengyelország legkülönbözőbb térségeit képviselik (Varsó, Warmia, Krakkó, Poznań, Szilézia). Jól ismert a lengyel olvasóközönség előtt Mariusz Sieniewicz, Daniel Odija neve (mindkét szerző válogatásban szereplő műve jelölést kapott Lengyelország legnívósabb irodalmi díjára, a NIKE-díjra) Tomasz Piąteké és Wojciech Kuczoké (utóbbinak *Gnój* című regénye elnyerte a legújabb NIKE-díjat, a regény alapján készült film pedig – amelynek forgatókönyvét szintén Kuczok írta – hatalmas sikert aratott a Gdyniai Nagyjátékfilm Fesztiválon és kis híján Oscar-ra jelölték). De itt vannak az idei év nagy befutói is, Sławomir Shuty (a *Paszport Polityki* idei díjazottja irodalom kategóriában) és Michał Witkowski (aki a homoszexualitást szélsőséges szempontból láttató regényével keltett médiafeltűnést), illetve a még kevésbé ismert Joanna Wilengowska és Monika Mostowik, valamint a debütáns Małgorzata Nowicka.

A fiatal irodalom fogadtatása az elmúlt néhány év során sokat javult Lengyelországban. Nagyban hozzájárult ehhez az a kirobbanó siker, amit Dorota Masłowska (1983!) *Lengyel-ruszkai háború a fehér-piros lobogó alatt*¹ című regénye keltett a lengyel könyvpiacra (Keresztes Gáspár fordításában megjelent magyarul).

Válogatásunk alapjául az a *Tekstyli* „a hetvenes évek nemzedékéről” című, a legfrissebb lengyel irodalomból válogató, 2002-ben megjelent antológia szolgált, amelynek szerzői bátran vállalják, hogy szövegegyütésük csupán egy lehetséges változata a legfiatalabb lengyel irodalomnak.

E gondolatokkal kívánok jó olvasást az alábbi összeállításhoz!

Ádám Andrea

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

VII. évfolyam 2. szám

Kiadja a Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó Kft.. Megjelenik évente tízszor.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztőségi titkár: **Balázs Ilma**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.
Szerkesztők: **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (próza), **Király Farkas** (vers),
Kovács Ildikó (szöveggondozás), **Pencz Levente** (környezet), **Szondi Bence** (tördelés).
Napút-kör: **Csűrös Miklós**, **Gráfik Imre**, **Kosáry Domokos**, **Lászlóffy Aladár**,
Osztovits Levente, **Sánta Ferenc**, **Schwajda György**, **Konrad Sutarski**,
Sütő András, **Székely Magda** (tiszteletbeli konzulensek). • Alapította: **Masszi Péter**.
Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. • Telefon: (1) 225-3474
E-mail: napkut@axelero.hu • Honlap: www.napkut.hu
Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Rt. és az NH Rt.
ISSN: 1419-4082

Ádám Andrea bevezetője
(a borítóbelsőn)
Prágai Tamás verse
(a hátsó borítóbelsőn)

Legyen lengyel

Daniel Odija: Fatelep 3
Tomasz Piątek: Heroin 9
Michał Witkowski: Nyelvtanfolyam
(Keresztes Gáspár fordításai) 16

Szóvár

Bañcerowski Janusz: A lengyel nyelv
törvényi védelméről 23

Legyen lengyel

Mariusz Sieniewicz: A negyedik égbolt 28
Sławomir Shuty: Házi vizit; Kettős szűrő;
Ünnepek!; Vendégségben 38
Małgorzata Nowicka: Üres a ház...
Ádám Andrea fordításai 50
monika mostowik: a csúnyák negyede 53
Joanna Wilengowska: Fogak 57
Wojciech Kuczok: Malignikus reaktilizmus
Mánay Fanni fordításai 64

Tárlat

Lengyel képzőművészek munkái
(a színes mellékleten)
Konrad Sutarski: Négy égbolt 73

Lászlóffy Csaba versei 74
Rác Péter verse 76
Marczinka Csaba verse 77
Károly György szonettjei 78
Krucik Zoltán versei 80
Déri Balázs versei 81
Babics Imre szonettkoszorúja 83
Csáji László Koppány költeménye 89

Berek

Sebeők János: Bagoly mondja 97
Kajner Péter: A föld nem futószalag 98
Immanuel Wallerstein: A nyitott tér dilemmája:
a Társadalmi Világforum jövője 102

Ablak

- Széles Klára: Mi is az irodalomtörténeti sikerélmény?
(Csűrös Miklós új könyvéről) 105
- Szakolczay Lajos: Kikötő
(Jegyzetek éjfél után) 111

Illusztrációk:
lengyel képzőművészek munkái . . . 15, 37, 49

Melléklet

József Attila-emlékév 2.

Tüskés Tibor, Lászlóffy Aladár, Csontos János, Kerék Imre, Konczek József, Fecske Csaba, Koppány Zsolt, Petneházy Kiss Bence, Ihász-Kovács Éva, Bornemisza Attila, Csokonai Attila, Dénes László, Bíró József, Baán Tibor, Bayer Béla, BuSzabó Dezső

Március 15. alkalmából a Napút-kör tagjai közül Székely Magda Kossuth-díjjal, Sütő Andrást pedig a Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztjével tüntették ki. Mindkét kedves konzulensünknek, ugyanígy az e lapszámban szereplő friss József Attila-díjas költőknek, gratulálunk.

A folyóiratszám megjelentetését támogatta az Instytut Książki – ©POLAND Fordítási Program, az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat, a Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára, valamint a Budavári Lengyel Önkormányzat.

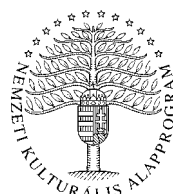

©POLAND

Folyóiratunk támogatói:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

VII. évfolyam 2. szám

Legyen lengyel

HILARY GILEWSKY
(LENGYELORSZÁG)

E számunk képzőművész vendégei a visegrádi országokban élő lengyel származású képzőművészek: Darina Krygiel, Oskar Pawlas, Paweł Wałach, Walter Taszek (Csehország); Helena Jacyno, Hilary Gilewski, Juriana Jur, Krystyna Grzegocka (Lengyelország); Xenia Bergerová, Jan Berger, Tadeusz Z. Błóński (Szlovákia); Krzysztof Ducki, Halina Keményffyné-Krawczun, Mariola Manyák, Maria Rajmon, Zenobia Siekierski, Robert Świerkiewicz, Wanda Szykshyan és Marian Trojan (Magyarország).

Daniel Odija

Fatelep

(Részletek)

Ez a hely akkoriban éppen elég ronda volt. Az egyetlen, ami a szürke betonblokkok közt mindig bevilágította a környéket, a sportpálya betonteknője volt. Egy elferdült mászóka állt ki belőle. Ennyi. Ez volt a téesz. A nyomor miatt mocskos volt, a munkanélküliség miatt meg unalom. Mindenki ismert mindenkit, nem sok újat tudtak mondani egymásnak. Az egyetlen látványosság a közért volt, ahol több bort lehetett kapni, mint kenyeret, és persze volt még Mariola asszony kocsmája, a Zagroda.

A téeszben megmaradtak bizonyos viszonyok. Kevés férfihez kevés nő. Az egész környéket vénülő agglegények lakták, mert ezen a környéken kevesebb volt a nő, pedig a téeszben majdnem annyian voltak, mint a férfiak, talán azért, mert akkor még családok laktak itt. Sokgyerekes és hangos családok. Elhanyagolt, piszkos gyerekek rohagáltak mindenfelé. Fürgék és kíváncsiskodók. Amint viszont valami idegen jött ide, sóbálvánnyá meredtek. Egy jövevény nagyon érdekes, már csak abból a tényből fakadóan, hogy nem idevalósi.

Itt, a téeszben a parasztok mindig enyhén be voltak állítva. Hol egy kis borocska, hol egy kis kisüsti vagy más itóka – csak hogy elfelejtsék, milyen rossz nekik. Csak az utóbbi időben kezdtek a politikáról beszélni. Feltűnt egy alak, aki felkeltette az érdeklődésüket. Andrzej Pasieka volt a neve. Idevalósi, állítólag Kulszewkiből, csak senki nem tudta, hogy Nagy- vagy Kis-Kulszewki. Állítólag azt akarta, hogy jobb legyen a parasztnak, és jól is beszélt, hiszen meg lehetett érteni, amit mond.

* * *

Aztán egyik nap az történt, hogy ez a Pasieka elment a téeszbe. Kikerekedett az emberek szeme, mert még nagyobb és valószínűleg még drágább autóval érkezett, mint a Myśliwskié, eddig az volt itt a legdrágább. Pasieka autója tényleg nagyon drága lehetett, mert még azt sem tudták, milyen márkájú, senki sem látott még ilyet soha, még a tévében se. Pasieka azonban nem öltönyben szállt ki a kocsiából, mint a politikusok, hanem a saját műselyem melegítőjében. Az emberek megkönnyebbültek attól, hogy a magukfajtanak látták Pasiékát.

Ő meg elmondta a népeknek, akik köré gyűltek a sportpályán, hogy közelednek a választások, és csak az ő érdekeiket tartja szem előtt, mert hát ő is a téesz szülötte! Ezért bízni kell benne, amúgy is, mármint a szavazatokon kívül, mert azt már úgymint elhatározták, hogy rá szavaznak, mivel a földijük, és ebben az országban egyedül ő képes kirángatni őket abból a szarból, amiben élnek, de azért a szavazatok mellett nem ártana pár fillér, hogy a választásokon egyenlő esélyei legyenek azzal a sok gazfickóval a kormányban, akik most ott vannak a húsosfazéknál, de ez már nem tart sokáig, mert ha ő, Pasieka, bejut a

kormányba, akkor majd kipaterolja az összes ingyenélőt, léhűtőt meg csirkefogót. De hogy ez sikerüljön, ahhoz, drága emberek, kell adnotok egy kis pénzt, hogy móresre tanítsuk ezeket a tolvajokat.

Pasieka meggyőző volt. Nem volt nagy termetű, nem lógott ki a többi közül, de ápolt haja volt, sőt egészében véve ápolt volt, és a tekintetében is volt valami tekintélyt parancsoló... Ja, és okosan beszélt, úgy, hogy mindenki értette, mit akar, és a szavai úgy ütöttek, mint a csákány, annyira találóak voltak... Mindenki felfogta, hogy az a pénz valóban kell neki, hogy nélküle nekik sem lesz majd pénzük, ha Pasieka valamikor hatalomra jut. Csakhogy az embereknek nem nagyon volt miből adniuk. Volt, akinek már a segély se járt, hát akkor miből éltek volna?

Egyesek úgy tettek, mintha épp a zsebükben kotorásznának, csak túrtak, túrtak, de nem kotortak elő semmit. Mások az eget bámulták, mintha eső készüldne, de a nap csak azért is sütött, egy árva felhő sem úszott a téesz fölé. A nők már különben is hazaszéledtek, mert meg kellett csinálni az ebédet. Kezdett kényelmetlenné válni a dolog, ezért az egyik hústorony, aki Pasiekával érkezett, a fülébe súgott valamit. Pasieka végighallgatta a hústoronyt és megkérdezte az embereket, hogy kell eljutni Myśliwskéhoz. Miután megmondták neki, távozóban az öklét rázta feléjük:

– Emberek, mi ez, ugyan már! Ha csak magunkon próbálunk segíteni, nem jutunk semmire, és kirabolnak mindenünkből a kormány hiénái!

Ettől az emberek hülyén érezték magukat, mert tudták, hogy Pasiekának igaza van, és ezért nagyon, de nagyon szerették.

* * *

Myśliwski látható rosszkedvel nézett az izzadt Pasiekára meg a két hústoronyra. Pasieka épp egy perce fejezte be zajos beszédét, Myśliwski már tudta, kicsoda érkezett hozzá. Egyáltalán nem állt szándékában behívni őket a házába. Ez borzasztóan csípte Pasieka csőrét. Megszokta, hogy csodálják az emberek, ezért meglepte Myśliwski hozzáállása, aki ráadásul végig egy puskát tartott a kezében. Egy pillanattal korábban lőtt szét egy patkányt az istállóban.

Myśliwski nem rakhatott ki mérget, az ártott volna a jószágnak. Különben is, szeretett patkányokra lődözni. Amikor hátrahúzta a kakast, az áldozat egy pillanatra megdermedt a gerendán a mennyezeten. Bajsza idegesen remegett, mintha érezné, hogy egy pillanatra lángba borul az egész világ, gyorsan és végzetesen.

Az igazsághoz tartozik, hogy Myśliwski ritkán találta el a patkányokat. Sőt, igazából ezen az egyetlen alkalmon kívül eddig egyszer sem talált. De hát hogy is találhatott volna, ha mindig részegen lődözött. És hogy miért részegen? Hát mert csak részegen juthat valaki eszébe ilyen ötlet, hogy patkányokra lőjön. Már most is be volt nyomva egy kicsit, de csak kicsit. Talán ezért sikerült végre.

– Csak nem pénz kéne a nagy politikus úrnak? – kérdezte torz vigyorral Myśliwski.

– Talán bent is beszélgethetnénk – próbált bekérdzkedni Pasieka.

– Talán nem – mordult fel Myśliwski, és háttal az ajtófélfának támaszkodott.

Pasieka összezavarodott. Elvörösödött, és izzadságcseppek lepték el a homlokát. Eddig még nem találkozott ennyire szemtelen visszautasítással, de

végül is egyszer ennek is be kellett következnie. De most még egy jó pillanatig nem tudta, mit mondjon.

– A választási alapba szánt pénzről lenne szó. Végül is értetek, parasztokért teszem! Erre ti meg...

De ebben a pillanatban Myśliwski félbeszakította, ami még jobban felbőszítette Pasiékát.

– Ha pénzt akarsz tőlem, túrd föl az ingujjad, azt' irány a fatelep. Dolgozol egy kicsit, akkor kapsz pénzt – röhögött szemérmetlenül Myśliwski.

A két hústorony, mint két véreb, előugrott. Pasiéka nyugtató mozdulattal leintette őket.

– Myśliwski, te nem tudod, kivel kezdesz! – sziszegte a fogai között.

– Pasiéka, engem ne fenyegezzél, mert a végén még te szarod össze magad!

Ezúttal meg Pasiéka sápadt el. Patakokban csorgott az izzadság a homlokáról a nyakán keresztül, és eláztatta az alsóingét. A hústornyok az egyik lábukról a másikra álltak. Myśliwski, mintha csak véletlenül tenné, könnyedén felemelte a puskát az ő irányukba.

– Pasiéka, még mielőtt elmondanád, amit el akarsz mondani, tudd, hogy én nem az a fajta vagyok, akit átverhetsz – mondta higgadtan Myśliwski. – Úgyhogy húzzál innen, keress mást magadnak.

Andrzej Pasiéka megjegyezte magában a sértést, és nem szólt többet. Összeszorította a fogát, és nem szólt többet. Egyelőre még visszatartotta a hústornyokat. Egyelőre hátrafordult, és visszaült a limuzinba. Egyelőre elment. Egyelőre...

Józef is sejtette, hogy Pasiéka csak egyelőre ment el. Sejtette, hogy visszajön. De egyelőre nem félt ettől. Egyelőre nem félt semmitől. (...)

Ház és még valami

Az egyetlen dolog, amit Myśliwski még a fatelepnél is jobban szeretett, az a háza volt. Büszke volt rá, mert nagy volt, és ráadásul modern is, mondjuk jó sok éven át építette. Kétszintes, pincével. És tulajdonképpen a pince lejárata kívül minden be volt fejezve, bevakolva és kifestve.

Nincs mindenkinek saját háza. Igazából csak keveseknek van saját házuk. Ezért sokan irigyelték Myśliwskitől azt a házat. Ezt ő is tudta, de még élvezte is. Ha megdolgoznak érte, nekik is lesz – mondogatta néha Mariának, aki csendben bólogatott, hát hogy is lenne másképp? Bólogatott, de különben úgysem ismerte el, ha a férjének volt igaza. A beszélgetés köztük mindig az ő kijelentésével kezdődött és azzal is végződött. Általában nem tartott tovább a férje első mondatánál, illetve az ő hiányzó válaszána üres helyénél.

Myśliwski szeretett ábrándozni azon, hogy a nagy családnak épít házat. Csakhogy a fantáziálást szétfoszlatta a valóság. Mariának nem lehetek gyerekei. Igazából új feleséget kellene találnia magának, de az összes többi kurva, és egy kurva nem lehet a gyerekei anyja, legalábbis az ő házában nem.

Otthon jól érezte magát. Főleg éjjel, amikor Maria és Krzysztof már aludtak, és nyugodtan sétálgathatott és nézegethette, mi van az ablak mögött.

Az első meg a második ablakon az erdő falát látta, amelynek mély sötétje élesen elvált az ég fakó sötétjétől. A harmadikban, nagy panorámaablakban a fatelepét láthatta. Elnézegette a sarkokban a gépek és farakások púpos árnyait, ahogy a teret bevilágító lámpák sárga fénye megpróbálja felfalni őket. A feketeséggel teli halmok mögül fénycsíkok világítottak ki, de ez sem élénkítette a képet, mintha minden belemeredt volna a várakozásba egy átható fuvallat után, ami megváltoztathatná ezt a világot. Myśliwski is elmerült a várakozásban, készen a nagy eseményre. De csak apró incidensek történtek, amelyek kizökkentették a tompultságból. A farakások közti téren csendben lopózott át a két kutya, Józef mindig kiengedte őket éjszakára, hogy őrizzék a fatelepet.

Volt a házban egy nagy hall, ott lobogott a tűz a kandallóban. Myśliwski szeretett előtte üldögélni. Esténként. Egy jó konyakkal a kezében. Egyedül. A lángok táncoltak a szeme előtt, és noha teljesen fel nem vidították, hirtelen, ritmikus szökkenéseiktől megnyugodott. Myśliwskinek mindig kellett valami, ami megnyugtathatta. Az alkohol és a nők megnyugtatták, régen még a munka is, de amióta gondjai voltak, kezdte fárasztani.

Egyre gyakrabban kínozza a nyugtalanság, hogy sikerül-e kimásznia az adósságaiból. Hogy sikerül-e megmentenie a házat és a fatelepet. Azon töprengett, hogy nem szereti a feleségét, bár igazából ez annyira nem foglalkoztatta... Hiányzott valami, de nem igazán tudta, mi az. (...) Marian Zygmunt még tévét se nagyon nézett.

* * *

Ha nézte volna, tudná, kicsoda Andrzej Pasięka. De nem nézte, úgyhogy nem tudta. De Jędrus, ők így nevezték, úgy döntött, egyik nap lezárja a műutat, hogy ne lehessen rajta áthajtani. Helyi parasztokat használt hozzá, akik nemigen tudtak mit csinálni, úgyhogy tömött sorban álltak keresztben az úton. Traktorokat is odaállítottak. Kis idő után előkerült a vodka meg a kolbász. Minden Pasiękától. A parasztok tüzet raktak az út közepén, és már nem álldógtak, nem járkáltak, hanem le is feküdtek. Egy kocsi sem mehetett át, az fix. És mindezt azért, mert az ország rosszul megy, és a parasztokat nyomor sanyargatja. Meg kell szorongatni a kormányt, hogy jobb legyen a parasztoknak! – üvöltötte Pasięka, és arca vöröslött az örömtől.

Az emberek kiszálltak a kocsijukból, először kérelték őket, aztán fenyegetőztek, végül néhányan ökölrel estek nekik, de a parasztok behányták az agresszorokat az út menti árokba.

Marian Zygmunt a többiekkel együtt kiszállt az autóbuszából. Mégsem csatlakozott a kiabálókhoz, akik a parasztokkal üvöltöztek. Minek is ment volna, amikor az utat csupa ismerőse állta el. Odament hozzájuk. Azok vidáman üdvözölték. Pasięka még kezét is szorította vele. Felajánlotta Mariannak, hogy álljon be ő is a blokádba. Marian – persze, persze, persze, de inkább mégsem. Jó, akkor megkínálták egy kupicával meg egy kis kolbásszal. Elfogadta. De amikor már jó melege lett belül, sajnálattal kijelentette, hogy munkába kell mennie. Ugyan már, olyan messzire! – unszolták a parasztok. De ha Marian makacskodott, hát makacskodott. El is ment.

És ahogy így ment, közben szomorúan azon tételődött, hogy nem teheti. Hogy nem teheti azt, amit akar. Már nem. Amióta elvette azt a banyát, és megszületett a lánya, a szabadságnak vége lett. Pedig mennyi szabad fiú volt a környéken, ennek nem, ennek a banyának pont őt kellett választania. Nem sok beleszólása volt. Ja, a végzet ellen mit tehetnél? Mindenkinek megvan a maga keresztje. Be kell menni gürcölni abba a kibaszott gyárba, hogy a banya ne problémázzon. Ezeket gondolta menet közben. Nem látott semmit abból, ami történt körülötte, mert gondolkodott.

És nem láthatta, ahogy Myśliwski odaér a blokádhhoz. Valamiért be kellett mennie a városba. Nem fontos, miért, az a fontos, hogy közeledett a részeg parasztok felé. Ismerte mindegyiküket a téészből. Felismerte Pasiekát. Már messziről. Pasieka is felismerte Myśliwskit. Ő is messziről. Szembeálltak egymással, szinte összeért az orruk. Illetve összeért volna az orruk, ha Pasieka kicsit magasabb lett volna. A parasztok hallgattak. Elhalkult a nevetés és a beszélgetés. Elcsendesedett a veszekedés. Még csak a kolbászszírt sem merete letörölni senki, ott csorgott le az állukon, mert a feszültség Pasieka és Myśliwski között masszív sziklatömbbé változtatta a levegőt. Csak valami kismadár csipogott bátortalanul, de aztán gyorsan holtan esett a földre, mert mindenki úgy bámult rá, hogy csak holtan eshetett össze, hogy elmeneküljön a helyzetből.

– Na, Józuś! – fröcsögte Pasieka.

– Na, Jędrus! – sziszegte Myśliwski.

Jędrus a fiatalok felé biccentett.

– A tolvajra! – rikoltotta patetikusan. De senki sem mozdult. Csak egy kis kő, nem tudni honnan, széles ívet leírva a levegőben, nagyon lassan, mintha a tenger fenekére süllyedne, átrepült Myśliwski homlokára. Kivirágzott egy vörös virág. Valami ráfolyt Myśliwski homlokára, aki egyelőre nem értett semmit. Azt hitte, biztos leszarta egy madár, de amikor a vér elöntötte a szemét, letörölte a kezével, és észrevette, hogy mocskos lett a keze. Akkor megértette.

A parasztok nekiestek. Eltorzult, felpuffedt arcok. Myśliwski kiszakította magát, mielőtt körbevették volna, hogy belepasszírozzák az aszfaltba. Visszarohant a Mercedesébe, és még sikerült bezárkóznia. Szétnyomódott orrok az első szélvédőn. Egy fog karcolódik az üvegen.

Myśliwski megértette, hogy valami megváltozott. Mindig azt hitte, hogy másképp van. Most látta, hogy mások máshogy gondolják.

* * *

Később már nem volt bloká. Marian Zygmunt visszament a busszal, és csöpögött a veríték az ablakokon. Mindennek fáradtságszaga volt. Levegőt sem kapott a tömegetől. Marian Zygmunt észre sem vette az izzadságot és a bűzt, mert ő maga erősebben büzlött és izzadt a többiekénél. Azért, mert sohasem ment haza úgy, hogy ne gurított volna le néhány sört, és a sör már csak olyan, hogy kijön a bőrén, miközben a megemésztett hányadék után felbőfögi a bűzt.

Néha, ha olyan kedvében volt, Marian Zygmunt megbámulta a sofőrök fülkéit. Mindegyik másképp nézett ki. Gazdagon díszítve, mint a templomi

szószék. Mások szerényebben, mint egy paplak. Ennek a sofőrnek éppen szerényebb volt. Éppen csak három kézilabdás zászlócska, na és talán egyen ha virított egy városháza képe. A zászlócskák közt színes kutyusok és nyuszikák himbálóztak, ja és a napvédő függönybe a sofőr egy sast tűzött, biztos egy katonai sapkáról, csak úgy, emlékébe. Ennyi az egész. Semmi kereszt vagy szentkép a Szűz Máriával. Pedig a szent kütyük voltak a legnépszerűbbek.

Marian Zygmont emlékezett egy sofőrré, akinek az egész alsó ablak fölötti panel tele volt tapétázva, felváltva, hol Krisztussal, hol meztelen csajjal, hol Máriával meg a Kiseddel, aztán megint két csajjal, amint egymást nyalják-falják. A váltókar végén egy borostyángolyó volt, beleöntve a pápa képe, hogy biztonságosan válthasson sebességet. Biztosan hívó ember volt.

Ritkán fordult elő olyan, akinek nem volt semmilyen kabalája. Valamit mindenképpen ki kellett tenni valahova. Nyilván ezért ki-ki otthon érezte magát, úrnak és vezérnek képzelte magát és nem csak aszfalttúró sofőrnek.

Miután kiszállt a buszból, Marian Zygmont hazament a műút mellett. Inga-dozott az aszfalt és a füves, út menti parlag között. Velezületett képessége, hogy megtartsa függőleges helyzetét, segített, hogy egyenes vonalban haladjon. Lehetett akár holtrészeg, akkor sem tévedt le az egyszer belőtt útirányról. Olyasfajta jelenség volt ez, amin nem gondolkodott soha, ezért nem tudott a kiválóan kiegyensúlyozott füljártatóról, amely úgy ingott a fülében, mint egy keljfeljancsi, ami sosem dől fel, bármilyen gonosz erő lökdösi.

A gonosz erőnek az út mentén sok áldozata hevert. Félrehányva feküdtek az árokban. Ide került a nyúl, aki nem tudott átszökkenni a műúton, vagy a röptében elütött madár. Néha egy kutya kilátszó fogakkal, furcsa mosollyal, mintha az ütközés előtti pillanatban még nem tudta volna, nyaljon vagy harapjon-e. De Marian Zygmont nem ezt nézte.

A gonosz erő messziről elkerülte. Az elhúzó autók közelsége ellenére Marian Zygmont sosem ingott meg, nem lökte fel a légáram, és nem szívta magával a száguldó teherautók kerekei alá. Lehajtott fejjel bandukolt előre. Nem vette észre az összegyűrt sörösdobozokat, a chipsek csillogó zacskóit, a cigarettásdobozokat meg a többi színes szart. Csak néha hajolt le egy kidobott csikk után, és ha még jó volt valamire, elrejtette a zsebében.

A végén a lehető legnyugodtabban letért a műútról a másik útra, arra, amely sárral mocskolta az ember cipőjét, ha nedves idő volt, vagy porral, ha száraz, és elért a téesz paneljeihez, ahol lakott, és ahol Józef Myśliwski, ha úgy tartotta kedve, megtermékenyített egyes női lakosokat. (...)

Daniel Odja (1974) Ślupskban született, ugyanitt a városi televíziónál dolgozik. Második regénye, az egy volt téesz rendszerváltozás utáni hanyatlását megjelenítő *Fatelep* (Tartak) osztatlan elismerést aratott.

Tomasz Piątek

Heroin

(Részletek)

A legszebb az, hogy akárhová is mennék, mindenhol akadnak búvóhelyek. Tíz méterenként van egy kapu. Vagy egy elhagyott garázs. Vagy egy keskeny, bokrokkal benőtt ösvény két kerítés közt. Vagy egy őrizetlen parkoló, ahol abszolút láthatatlan vagyok, amíg a kocsik közt kuporgok.

Valaha szinte fel sem tűntek nekem ezek a helyek. Azt hittem, nem tartoznak senkihez. Most már tudom, hogy az enyéme. Olyan jól érzem magam mindegyikben, mintha örökre ott akarnék maradni.

Néha viszont eltűnnek ezek a helyek. Néha ezeket a markológépek által felkapart, álcának kiváló, szürkés gazokkal benőtt tisztásokat hirtelen elfoglalja egy cirkalmas üvegmonstrum, ami nemhogy elrejtí a körvonalamat, de még vissza is tükrözi. Bár, ha egy ilyen rejtekhely eltűnik, tíz másik terem a helyébe.

Régebben szerettem az éttermeket is. Úgy tűnt, ott van a legnagyobb nyugalom. Egészen addig gondoltam így, amíg rá nem jöttem, mennyire kiválóak az éttermi vécék. A vécén tényleg olyan egyedül vagy, mint a kozmoszban. Az éttermi vécék ráadásul igen ritkán forgalmasak. Jó sokáig lehet bennük üldöngélni, főleg ha az ember előtte rendelt valami jó nagy adagot, amit végül meg sem kell enni.

Biztatóan nyikorog az ülőke, amikor a térdem fölé hajlok, amin ott hever az alumíniumfólia. Arcomból kiáll egy apró ezüst cső. Az alumíniumfólia fölött folyamatosan apró szürkés füstfelhő gomolyog. Betölti a tüdőmet. De én csak szívom tovább, nem hagyom, hogy elillanjon. Egy adag füst elvesztése felér egy kar vagy láb elvesztésével, sőt, még rosszabb. Az abszolút és a majdnem abszolút boldogság között valójában hatalmas a távolság.

Amikor az összes füst bent van, abbahagyom a kilégzést, és akkor jön az igazi mámor. Mintha a fejemben egyszer csak felborulna egy forró csokoládéval teli csésze, és belülről előntené a testem.

A mély, gumyszerű kéj néhány elképesztő pillanata után észreveszem, hogy vagyok, és egy pillanatig elgondolkodom, hogyan tovább. Megint becsukhatom a szemem, és elmerülhetek abban, ami annyira jó, mint amilyen sötét. De akkor nem fogom tudni, mikor kelek fel, márpedig nem akarok örökre itt aszalódni ebben a budiban.

Éppen fel is tápáskodhatnék, és kereshetek valakit, hogy egy kis interakciót kezdeményezzek, beszélgessek, netán csak bámészkodjak. Ez rontana a mámoron, viszont segítene józannak maradnom. Alkalmadtán lehet, hogy az az ember is részesülhetne az én élvezetemből, és ezáltal a világ közös boldogsága is gyarapodhatna egy kicsit.

Annyira jól vagyok most és annyira jó vagyok, hogy a második megoldást választom. Felállok és kimegyek a folyosóra, ami a terembe vezeti a vendégeket, de nem bírom tovább, és néhány percre elalszom. És amikor felkelek, az

első ember, akivel találkozom, egy festett barna hajú, fiatal lány, aki a falhoz szorít, jó erősen, nehogy szétfolyjak a padlón, mint a lekvár. Kérdezi, hogy vagyok. Keresem a szavakat, amikkel válaszolhatnék, legalább megközelítőleg. Azt akartam mondani, hogy „Kösz, jól”, de talán azt mondom, „Radiátor”.

Később, bent a teremben, odamegyek az egyik pincérhez, de úgy szétolva, mint egy szelet csokoládé a kézben. Amikor egy másik pasas segítségével elhagyom a helyiséget, úgy döntök, mégis alszom egy kicsit.

Kinyitom a szemem, de még mindig nem fújom ki a levegőt. Átadom a fóliát a lapos, betört orrú hústoronynak, aki már csak pislogni tud.

Egy pincében vagyok, egy nagyon öreg ház alatt. A sötét helyiség sarkában egy gennyes pörsenésektől szürkés, sápadt arcú, szőke srác kuporog. Gyönyörű, magas hangja van, mintha angyal vagy kasztrált lenne. Amíg mi szívunk, ő elmeséli, hogyan vágta le a kezét csuklóból. Rögtön azután történt, hogy az ismerősei eltűntek, ő pedig megörökölte a készleteiket. Kitalálta, hogy nekiáll kereskedni az utcájában, ahol több más heroinista srác is lakott. De amint megpróbálta, pár ismeretlen elkapta, levágták a kézfejét, aztán behajtották a bokrok közé a kukák mellett, ahol még össze is szabdalta magát. Az egyik ismeretlen megpróbálta kikérdezni, illetve kihallgatni, de a szőke túl kába volt ahhoz, hogy bármit válaszoljon. Csak egy homlokra és egy kopasz fejre emlékezett.

Az anyja találta meg. Elvette a kulcsait és megtiltotta neki, hogy kilépjen a házból. Azt mondta, ha kimegy, többet sohasem engedi vissza. Erre a szőke fogta a pincekulcsot, ami ott lógott a mosogató fölött, lejött ide, és azóta ki sem mozdul, mert itt vannak a készletei. Amikor az anyja rájött, hogy egész nap lent ül a pincében, akkor többet nem jött le hozzá, mert félni kezdett. Ezért most a legnagyobb problémája az evés. Ugyanis a szőke természetesen nem eszik. Néha azonban szüksége van arra, hogy valami félig folyósat fogyasszon, hogy kicsit enyhítsen a sárgás hányásokon. Még a kaputelefon számát sem tudja. Szóval ki sem tud menni az utcára, hogy legalább egy joghurtot egyen, mert nem tudna visszajutni. Ráadásul fél is, hiszen több napja nem volt az utcán, sőt a szabad ég alatt sem.

Mielőtt ez az egész történt volna, a szőke egy évig egy központban volt a hegyekben, ahol alpinista lett. Ez egy kis időre egészen más vágányra terelte az életét, amikor visszatért a városba. Elkezdett felmászni az irodaházak falára, hogy kihozza a nyomtatókat, számítógépeket és a többi vonzó tárgyat. Egyik este betépvé fennakadt a betonfalon, hátán egy faxszal, amit elfelejtett kihúzni a konnektorból. A falon a fax bekapcsolt, és elkezdte nyomni magából a különféle üzeneteket a papírtekercsen. A szőke ott kapaszkodott a falon, a hátából pedig lógott a folyamatosan növekvő papírszalag, amely végül hat emelettel lejjebb egészen a földig letekeredett. Egy éppen arra tévedt járókelő elolvashatta a legelső faxot, ami valószínűleg a pénzügyi értékek átcsoportosításáról vagy valami effélééről szólt.

Amikor a hústorony meg én kijövünk a pincéből, az udvaron még mindig világos van. A kapu mögött valami fenyegetően harákolni és köpködni kezd, úgyhogy a hústorony gyorsan elbúcsúzik, beszáll a kocsiba, és elhajt, mert dolga van. Egy ideje elkezdte kékre festeni a lakása falait, és nem tudja abbahagyni.

Magányosan, de boldogan bemegyek a bárba az utcában, és rendelék egy kólát. Próbálok mogorván viselkedni, hogy valahogy ellensúlyozzam a kikezd-

hetetlen édességet, amely minden álcázási kísérlet ellenére kibukik belőlem. Az emberek gyanúsán méregetnek, mintha éreznék, hogy valahol itt zubog a meleg forrása, ami őket is melengeti.

Iszom a kólámat, de elalszom és valami nagyon feketét álmodok. Amikor felébredek, nekiindulok, hogy különleges, kivételes, kalandmentes kalandokat keressek. Ilyen kalandmentes kaland például, amikor sétál az ember a hosszú, fakó fal mellett, és közben egyre élvezetesebb.

Vánszorgok az utcán. Hirtelen feldereng előttem egy homályos, de ismerős alak: a lány zöld pulóverben. Valamit magyaráz, hogy valamilyen joga van hozzám. Még messze van, az egyik sötét hajú barátnője társaságában. Háborítatlanul nyugodt elmém megpróbál valami pánikfélét magára erőltetni. De fölösleges: a ház fala és a szürke téglaszeméttároló között megjelenik egy apró szürke mélyedés. Olyan könnyedén ugrok be oda, mintha berántana valami.

A lány azonban így is észrevehető, ezért mindenesetre arccal a falnak fordulok. Lehet, hogy a lány odajött hozzám, és éppen nekem beszél, de én se nem látom, se nem hallom, mert éppen megtörténik, ami elkerülhetetlen, aminek meg kellett történnie: eggyé válok a fallal, mintha összeolvadnánk.

Mikor újra magamhoz térek, a falmélyedésben csak egy nagy fehér macska van, gyanúsán nyúléhoz hasonló arccal. A macska figyelmesen bámul rám. Amint minimálisan megbiccentem a fejem, az állat eltűnik két furnérdarab között. Az üreg kijáratánál növekvő bokrok, telepizkolva nyirkos teazaccal, megrázkódnak, nyilvánvalóan a macska vagy még én tapostam le, amikor idebújtam.

Előmerészkedem, de akkor meglátom a lányt hátulról, továbbra is a barátnőjével. Elment előttem, valószínűleg nem vett észre. Ha látott volna, még mindig itt állt volna üvöltözve. Naná, ha már ennyire fontos vagyok neki, amennyire mondja.

Aznap még alszom egy pár kocsmában, a metróállomás csendes budijában, este pedig a kapuban, ahol már úgy totyogok, mintha annak a törött fém kerti törpének lennék az unokatestvére (amelyik a kapubejáratnál található a földön, és valahogyan kapcsolódik az ereszhez). Az egyik udvaron, a kék, csillagokkal teleszórt köpenyes Szűzanya-szobor alatt odatámasztom a fejem a papucs alá, amellyel állítólag szétaposta valakinek a fejét.

Nem is ébreszt fel senki, valószínűleg úgy nézek ki, mint aki buzgón elmerült az imádságban. Pedig én csak azon merengek, mi minden történt ma ezen a csodálatos napon.

A nap reggel kezdődött, úgy kilenc táján az ágyban, amelyben úgy feküdtem, mint egy hatalmas, édes pocsolóban. Arra keltem, hogy mintha valami hörcsög mocorogna a hasamban. Ott ült bennem a csiklandós, rágcsálós és virgonc kis kaka, és kereste a kijáratot, de az nem létezett. Kinyitottam a szemem, de a tárgyakat továbbra is csak igen homályosan láttam. Az ablak mögött süttött a nap, de a függöny teljesen be volt húzva.

Végül is kimásztam a vécére, de még a vizelés is lehetetlennek bizonyult, mintha az összes testnyílásom bezáradt volna. Várni kellett egy kicsit, hogy érzéstelenítsem magamban a kakát. Mármint érzéstelenítsem magam. Bekapcsoltam a mobilomat, ami egyből csipogni is kezdett.

– Önnek hét új üzenete érkezett – jelentette önelégülten a telefon.

– Tiszteletem, Tomasz úr – ugatta az első, mint egy géppisztoly. Úgy dörögött a fülemben minden mássalhangzó, mint egy apró robbanótöltet. Már az első „t” a „tiszteletem”-ben, megöhlhetett volna egy érzékenyebb fülű hallgatót. Én viszont már amúgy is félig hulla voltam.

– Tiszteletem, Tomasz úr. Több emberrel beszélgettem, és csak a nők értenek egyet önnel abban, hogy én kizárólag felelőtlen emberekért vagyok képes felelősséget vállalni. Ön mit gondol? Találkoznunk kell.

– Helló – kezdte Maciek orrhangú, selypegése miatt kissé gyerekes basszus. – Nem csinálunk valami izgalmasat?

– Jó napot, én Katarzyna vagyok, és szeretném, ha elmondaná, milyennek talál.

– Helló, Tomek. Itt Bartek. Csinálj valamit. – Bartek tizenhat éves, sötét szemek, pirosposzsgás arc, plusz az anyja, akit ismerek, és aki nagyon szeretett, bár néha az volt a benyomásom, hogy bármelyik pillanatban szét tudna tépni.

– Helló. Én vagyok. Jobb szeretnéd, ha nem hívnálak? Csak tudni akartam, hogy vagy, és hogy találkozunk-e valamikor.

– Jó napot, Andrzej Sieklucki beszél, egy tréninget szerettem volna megbeszélni a sajtótájékoztató előtt.

– Helló, itt Gabriel – szólalt meg végül az ő hangja, férfihoz képest kissé remegő, de nagyon kellemes, bársonyos-mandulás. – Csak üdvözölni akarlak, Tomek, és emlékeztetni, hogy holnapután lesz a világ egyértelműen legédesebb csecsemőjének a keresztelője. És persze, akarom kérdezni, hogy össze-hozunk-e valamit.

Természetesen a világ legédesebb együttműködéséről volt szó. Nem tudtam, hogyan akarta ezt Gabriel összeegyeztetni a világ legédesebb csecsemőjének világrajöttével. De Gabriel kapcsolatai az élettel mindig igen problematikusak voltak. Már azt is elképesztően nehéz volt elhinni, hogy egyáltalán gyermeket nemzett. Jóval könnyebb elismerni, hogy a spirál vagy a kúp alakult valahogy külön organizmussá. (...)

Megint olyan betonboldog vagyok. Egyetlen olyan köbcentiméter sincs bennem, ami ne lenne kitöltve valami folyékony cementhez hasonlatos, forró és nehéz anyaggal. Ennek ellenére azért még nyomok magamba két löketet. Ma tényleg sok kell ahhoz, hogy végrehajtsam, ami reggel óta a fejemben motoszkál. Ma tényleg nagyon jónak kell lennem. Valami olyasmit kell adnom Gabrielnek, amit nem könnyű adni, de ami a legszebb ajándék lehet egy új élethez.

Az elhatározás egy pillanatra meggyengül, amikor meglátom a macskát, de nem sikerül elkapnom. Csak azt a pár felfújt gumimacit borítom fel, amik majdnem akkorák, mint én.

A tenyerem fekete a fólián levő koromtól. Talán le kellene mosni. A kellekes kuckójában van fürdőszoba. Érdekes, hogy az újságírók szobájában mindig folyékony szappan van, csőrös palackban. A kellekes fürdőszobájában rendes szappan van, kemény és zöld. Kézbe veszem. Kinyitom a meleg vizet, és alá dugom a kezem, de nem érzem a melegséget, mert a meleg a fejemben van.

Az ilyen szappant alaposan be kell áztatni, hogy meglágyuljon és jó legyen a mosáshoz. Tartom a csap alatt, és forgatom a kezeim közt. Egyszer csak nem csúszkál tovább, hanem megáll a kezemben. Ragacsos, meleg és lágy, mint a viasz vagy a csecsemők. Újabb extázisadagban részesít, míg rá nem ébredek, hogy elfogyott a szappan. Valahogy elolvadt az ujjaim között.

Kijövök a fürdőből, aztán a televízió épületéből is, ami ma szinte teljesen üres. Próbálom rázogatni a kezem, hogy megszáradjon, de csak lassú köröket sikerül tennem vele. A buszon becsukom a szemem, és időnként felvillan előttem Gabriel arca, nagy kék szeme. Talán még kékebb is, mint amilyen valójában.

Gabriel kezdő restaurátor. Neki való foglalkozás, hiszen a lételeme a szöszmötölés. Az, amit ma kap tőlem, talán nagyon megváltoztatja. De azok a jó tulajdonságok, amiket szeretünk benne, csak erősödni fognak.

Jókora késéssel érkezem a templomhoz, az ünnepség már véget is ért. A bejárat előtt, az öltönyök, sőt szmokingok tömegében Gabriel felesége ringatja az éber, csendes csomagocskát. Gabriel úszik a boldogságban, körbevéve nagybáccikkal, nénikkel, valamint az anyjával, aki időnként a nyakába ugrik, kalimpálva a kezével meg valami sálfélével. Ölegetik a többiek is, úgyhogy folyton eltűnik a szem elől. Csak egy-egy pillanatra villannak ki a nagy szemek egy öltöny, vagy egy ruha mögül. Néha hallom azon a kivételes hangján, amit leginkább mandulaárnyalatúnak lehetne nevezni, hogy: „Nagyon szépen köszönjük.”

Egész időn át arra vigyázok, nehogy túl korán adjam ki a meleg ajándékomat Gabrielnek, és össze ne hányjam a nagybácsi lakkcipőjét. Gabriel végre megjelenik előttem, és mindkét arcomon megcsókol, miközben a fülembé súg: „Adj egy löketet.”

Nem szólok semmit. Kettesben akarok lenni vele, amikor átadom neki. Nem akarom, hogy mások is lássák, mert az, ami Gabriellel történni fog, bizonyára látványosan megrázza majd. Fejmozdulattal a parkoló felé mutatok.

– Bocsássatok meg egy pillanatra – kiált Gabriel a nénik és a bácsik tömege felé. A tömeg helyeslőn bólogat. Nyilván azt gondolják, hogy a rendkívüli pillanattól meghatódva félrevonulunk egy férfias baráti beszélgetésre. És most először nem tévednek. A felesége szintén mosolyog, nem sok hiányzik ahhoz, hogy meleg kezemmel végigsimítsak kerek kis arcocskáján.

Beülünk Gabriel kis piros autójába. Az arca ismét közel kerül hozzám.

– Adj egy löketet – ismétli szemtelen, de továbbra is bájos mosollyal.

Válasz helyett barátságosan arcon csókolom. Aztán halkán beszélni kezdek, egészen közel az arcához. Hogy van számára egy meglepetésem. Ugyanis megtudja, hogy már soha többet nem fog tépni. Mostantól egészen más örömek várnak rá. Olyan örömek, amiket olyasvalaki, mint én, tökéletesen megért. Hiszen én is szünet nélkül érzek valami olyasmit, amit egy apa vagy anya érez a gyermeke iránt. Ezért nem engedem meg, hogy tépjen.

– Ne baszakodj már – mondja Gabriel barátságosan. – Adj egy löketet. Látom, hogy úgy el vagy szállva, mint még soha.

Mosolygok. Én tudom, ki téphet és ki nem. Gabrielben van valami kedves és lágy, még józanul is. Soha nem szabadna tépnie. Most meg aztán különösen nem. És azt is tudja, hogy én intézhetem el, hogy ne tépjen többet. Ezt meg is mondom neki, és végre olyan, mintha kiáradna belőlem az a sűrű és meleg

valami, amit Gabrielnek akartam adni. Mintha beszéd közben valami igazán trópusit lehelnék Gabriel arcába. Még fájni is kezdek egy kicsit, de aztán jön az újabb meleghullám. Lehet, hogy még az előző, most árad vissza Gabrielről, összeszorított ajkairól és behunytt szemeiről, jön vissza rám, hogy befedjen, mint egy takaró. Gabriel pedig elfordul tőlem, a homlokát a kormánynak támasztja, és azt mondja, tűnjek a picsába a kocsijából.

De én nagyon, nagyon boldog vagyok. Tudom, hogy a szeretet győz. Ami azt jelenti, hogy én győzök, meg Gabriel felesége és talán az anyja. Kiszállok a kocsiból és elhagyom a társaságot, majd elmegyek a hívogatóan szürke kapu felé.

Már tudom, hogy elköttem egy apró, édes kis hibát. Még egyszer meg kellett volna ölelnem és belehelnem, minden oldalról, hogy érezze, ahogy körülveszi a melegem, ami annyira erős és sűrű, hogy már szinte sötét. Gabrielnek ebben a kétszeresen nehéz pillanatban több melegségre van szüksége, mint egy átlagos embernek, éppen úgy, mint a kisgyerekeknek a felesége kezében.

Miközben villamosozok haza a hosszú úton, hol elalszom egy kicsit, hol ábrándozom egy kicsit ezen a csodás napon, ami sajnos kicsit összefolyik az előzővel.

Reggel arra kelek, hogy „Arararara”. Az volt aztán a zaj. Egy adag hányással együtt jött ki, ami fájdalom nélkül röppent ki belőlem a padlóra.

A heroin utáni hányás rutinszerű higiéniai folyamat. Simán átcsusszan a nyelőcsövemen, mint egy virgonc kis halacska. Van, hogy egyáltalán nem érzem, de van, hogy egyenesen kellemes. És elég csendes is. Úgyhogy az „Arararara” nem belőlem jöhetett, hanem az énekesből a tévében.

Úgy gondoltam, elkúszom a távirányítóig, és csatornát váltok. Csak azt nem tudtam, hogyan tegyem. A testemnek valahogy nem volt formája.

Aztán csak teltek az órák. A lelki szükségleteket ilyenkor csakis a Viva Zwei bemondói és énekesnői elégíthetik ki. De most talán ők is valaki más lelki szükségleteinek kielégítésére rendezkedtek be. Amikor elkezdtem mozogni, kikapcsoltam a telefont. Nem igazán tudtam beszélni, olyan lett volna, mintha két falemezt tennék egy adag homokra, és egymáson csiszatolnék velük.

Szerencsére maradt egy kicsi a fejemben abból, ami leginkább egy gigantikus kockacukorra emlékeztet. Egy ilyen szögletes szerkezet nagyon fájtna volna, ha nem lett volna egyidejűleg édes.

A nap további részét zenetévék bámulásával, higiéniai műveletekkel, illetve a hányás feltakarításával töltöttem. A mozgás továbbra is igen nehezemre esett, főleg ha tudatában voltam annak, hogy éppen csinálom valamit. Azon töprengtem, ha levágnám az egyik testrészemet, talán kiszívhatnám belőle a maradék heroint. De hosszas mérlegelés után arra jutottam, hogy az sem változtatna a helyzetemen. Persze talán azon kívül, hogy ha levágnék valamit a testemről, kisebb terhet éreznék mozgás közben.

És másnap, az volt az igazi, mármint a mai nap. Csodálatosan kezdődött, mert reggel a nap átsütött az esőfelhők vékony rétegén, amitől olyan lett a fény, mintha körtéből jönne, és az utcán is egészen olyan érzés volt, mintha otthon lennék. Gyorsan elmentem dolgozni, egy ismert humoristát kellett rendbe szednem. Kívételosen félénknek bizonyult. Aztán ittam egy ásványvizet a szerkesztőségben, és bámultam a naptárra, amin egy hímes tojás

széttört héja közt fekvő újszülött képe díszelgett. Eszembe jutott, hogy két óra múlva lesz Gabriel fiának a keresztelője. Valahol messze, a Visztula túloldalán, a templomban.

És akkor jutott eszembe a remek ötlet. Az ötlet, hogy kicsit megszépítsem magamnak ezt a keresztelőt úgy, hogy betépve érkezem. Először is, ilyen módon az ünnepség még kellemesebb lehetne. Másodszor, különben is kivételes, elképesztő utazás lenne, betépve egy keresztelőn, a templomban. (...)

Tomasz Piątek (1974) a milánói egyetemen végzett nyelvészeti tanulmányokat, 1995–99 között újságíróként, illetve a Canal Plus csatorna nyelvészeti szakértőjeként dolgozott. 1999-ig a heroin rabja volt, majd leszokás után a *Gazeta Wyborcza*, a *Film* és más lapok szabadúszó munkatársa lett. Varsóban él, jelenleg egy reklámügynökségnél dolgozik.

ROMANA JUSZKIEWICZ-BERKECZ (MAGYARORSZÁG)
PILLANGÓ

Michał Witkowski

Nyelvtanfolyam

(Részletek)

Amikor először a színes terembe léptem, megcsapott a rágóillat. Még nem szellőztettek ki az előző csoport (level D) után, a táblán valami feladat maradványai fehérlettek, olyasfélék mint: *What is Teresa's opinion about life in 2200?* amelyek éjszakánként halálra rémítik a mit sem sejtő takarítónőket, és ott volt egy félig teli Nescafe Classic feliratú kávésbögre, amely részletet mint valami megszállott Sherlock Holmes, gondosan feljegyeztem.

Hi.

Sajnos – mosolygott a tanárnő idegesen – átléptem a limitet. Cégünk kiscsoportos foglalkozásokat tart, native speaker-ekkel, FCE-bizonyítvány szerzési lehetőséggel, taneszközökkel, színes termekkel...

Tulajdonképpen csak ezekről a csoportokról akart beszélni, így hát, hogy el ne rontsa programjának adott pontját, lendületesen folytatta tovább, a cédu-lákról okosítva a csoportot. Láncreakció. Le is léptem volna, ha nem lett volna a Wrigley's szaga.

A modern épület tizenötödik emeletéről látni lehetett a pánikszerű gyorsasággal standardizálódó Lengyelországot, amely szintén bizonyítványt szeretne kapni. FCP-t.

Ránéztem a nőre, aki native speaker-nek nevezte magát. Mintha a have-roknak kölcsönzött képregényből vágták volna ki. Sohasem kaptam vissza, pedig alig néztem meg. Olyan volt, mintha annak egy darabja ébredt volna fel bennem. Láttam magam előtt –

Ezüstszerű, térdig érő csizma.

Szűk, rózsaszín harisnya.

A rövid kabát fekete műanyagjának csillogása.

A nyitott dekoltázs ezüstmedálja nem rejtí senki képét vagy hajszálát. Táblán valami amerikai szervezet EU-tagozatának bizonyítványa. Még feljebb a fej. Igen – így volt a képregényben. Haja túsire vágva, szókére festve, olyan hatalmas szempillákkal, mint egy transzvesztitának. A vörös ajkak nyílásán ki-reppenő fehér szóbuborékok.

Welcome to my group. I hope you will enjoy it.

És bámul, bámul a szemembe, vajon megértettem-e. Mintha azt nézné, felismertem-e, hogy ő van a regényben. Hogy a fejem fölött megjelenik-e a fénykör a felirattal: HEURÉKA. És – mintha belém látna – rám kacsintott? Igen, a hosszú szempilla megrebbent, és mint egy tehetetlen szárny, lecsukódott, a neonlámpák fényében árnyat borítva a bepúderezett arcra. Közeledés arccal az osztály felé.

Thanks a lot.

You're welcome.

OK, nem akarom feleslegesen fárasztani magam, minek is, ha nem lenne a rágóillat és a transzvesztita szemöldökök, biztos nem is nyomakodnék.

Hello my name's Gabi.

És mintha imádkozna, úgy nyújtja hosszú, vékony ujjait, lakozott körmeivel a levegőt karcolva. Körme hosszú, mint a pornósztároké. Amikor finom be quiet-tel elcsendesíti a termet, vérteli ajkát keresztező mutatóujja vörös keresztet alkot, annak a szervezetnek jelét, amely a hegyekben eltévedt angolosnak nyújt menedéket, vagy kifordítva a svájci zászlót adja. Amikor mutatóujja körme lenyomja a magnó gombját, a köröm művisége összeolvad a magnó gombjával, a vörös beleütközik a fekete lemezbe, és a pillanat töredékéig a vörös százsorosan felvillan a SONY felirat ezüsttükreben. Ilyen pillanatokban mindig az jut eszembe, hogy számos nyelvben a művészet a művi szóból ered, mert gyakran keveri a két kifejezést:

It was artificial food for the army.

Do you like art? (...)

* * *

Ülünk, lazán szétvetett lábbal, nyugodtan rágózunk. Ettől a padok aljának hullámzó, gumiszerű felülete lett. Mentailatú. A patkó alakba állított padok megmutatják a csodás csizmákban végződő, feszülő farmerba bújtatott combokat és a vádliat. Ha szembeülök a kinyújtott lábakkal, elmerülhetek a mesésen színes, cikcakkos cipőtálpak látványában. A sportpályák emlékét hordozzák, elég kinézni az ablakon, hogy lássak egyet. Lengyelországban vagyunk, engem mégis hatalmába kerít a homályos sejtelem, amely az összes brooklyni udvart sportpályává változtatja. Honnan jöttek ezek a srácok, nem lehetnek itteniek. Na, az ott szemben, biztos a keményebbek közül való. Ül, szétvetett lábán hatalmas nájkival, és lassan hintáztatja a nagy négyszögletű . Mit nem adnék érte, ha eszembe jutna, melyik filmből ismerem. Rágózik. Vannak olyan fickók, akiknek a jó rágó az alap. Totál lököttek. Az ilyeneken keresik magukat halálra a rágógyártók. Szerintem szar dolog a rágó. Viszont mindenre jó. A nagyvárosok, Amerika és Európa kisebb lyukai tele vannak olyan magányos fickókkal, akik nem tudnának nélküle élni. Akkor sem köpik ki, ha esznek, vagy a barátnőikkel csókolóznak, és lufit fújnak a szájukba. A rágó csak duzzad, a rajongók köre egyre nő. Valaha fémpénzt tettek a halottak szájába, most majd rágót is tesznek, míg a végén a rágó teljesen fel nem váltja a pénzt. Addig, amíg a hullák kékes rágóautomatává nem válnak. Néhányuknak már rágási kurzus kell, ahol öreg szakértők vezetik be őket a tudományba.

Néhány rágóból egyszerűen nem lehet lufit fújni. Kicsik és merevek, úgy tartják magukat a szájban, mint egy kemény szardarab. Mert hát a lufifújáshoz meg kell tennünk bizonyos lépéseket. Először is, a nyelv segítségével tömör téglalapot képzünk, mely ugyanolyan vastag, amilyen kemény. Aztán kéz nélkül, az ajkak segítségével addig forgatjuk a szánkban a téglalapot, míg az el nem tömi a szájnyílást. Ebben kicsiny mélyedést képzünk, és a téglalap széleit az ínynak feszítjük. Ha eddig sikerült, az még nem jelenti azt, hogy kirobbanó sikered lesz. Hogy elérjük az orgazmust, először még, figyelj, igen, igen, a nyelv hegyével még ki kell feszíteni a gumihártyát a nyelven túli valóság felé, de még ne lyukaszd ki.

Ne olyan hamar, a kéjt adagolni kell.

Most kell hozzáfognod a nyelvmunkához. Tudom, hogy szereted. A rágó érintése nem kellemetlen, nedves, sima és meleg. A szád hőmérséklete pont negyvenfokos. Nyomogasd szorgalmasan a gumihártyát, jegyezd meg – ez választja el nyelvedet a világtól. Ezután se szakítsd meg a munkát, képzeld magad elé a tüdőd forró, hólyagocskákkal teli belsejét. Tedd a kezed is a mellkasodra, lágyan nyisd szét az inged, ahol fiatal tüdőd párát lehel. A levegőt orron át szívod, emlékezz, a szád foglalt. Lassan és a lehető legmélyebben szívod a tüdődbe a levegőt. Látod, ahogy bemegy az orrodon, átjárja a tested és megtölti a számtalan hólyagocskát? Amikor azt érzed, már majd szétrepednek, állj meg. Hagyd, hogy a tested egy pillanatra megdermedjen.

És fújj! (...)

* * *

„Standard Version” – így hívom. Ma fiúnak öltözött: ing, haj félreecsapva, semmi lakk, a nadrág oly egyszerű, mintha egyenruha lenne, súlyos fekete bögre a kézben. Woody Allen-szemüveg. A téma: „Do you like art?” Kinyitom a könyvet a kívánt oldalon. Az oldal tetején kicsi Van Gogh, a szín nem stimmel, ráadásul alig nagyobb egy körömnél. Persze – ha németek, akkor háború, ha franciák, akkor békák, ha amerikaiak, akkor Coca-Cola, ha Ausztrália, akkor aboriginok,

és ha művészet, akkor Van Gogh!

Így hát az árak, amelyeket a művészeti tőzsdéken érnek el a képei, illetve hogy te, ha lenne neked, adnál-e annyit, amennyit senki nem ad értük, és persze mindenki azt mondja, hogy adna, miközben tollal rózsás keretet rajzol a képhez. Én a napraforgókkal keretezem a napraforgókat, szöveget rajzolok föléjük, tapétát, hogy szeretem-e? Szakít félbe, válaszolnom kell. Vajon megvenném, ha lenne annyi millióm (most vonzó milliomosnőnek tűnik). Megakasztott. Láttam Amszterdamban, ott lógtak az eredeti Van Goghok a falon, az egész múzeum csak vele volt tele, és láttam, Svájc is tele volt, minden városban egy múzeum egy-két tájképpel. Ez a Van Gogh búskomor fickó, volt valami zűr a fejével, levágta a saját orrát, fülét, fene tudja, örült volt-e vagy nem, sőt azt sem tudjuk, öngyilkos lett-e, pánikszerűen keresem, itt ilyesmi nincs, a művészt az életrajz nélkül mutatják be, mert az túl komor, a képei világosabbak, fényesebbek.

Na, képzeld el – nyertél egymilliárdot a lottón, aukciók, elegáns világ, a szennylapok társasági rovatának újságírói téged zaklatnak, mindenki arra vár, ki ad többet. Először, másodszor, és – kiáltanád – én! én többet adok? Meg sem tudok szólalni, ez zsarolás, kicsalják a vallomásomat, mit lehet itt mondani?

És akkor ő akar engem kihívni segíteni, a kezeit imára tartja, beleles a képecskékbe a könyvemben, és felfogja, mekkora vandál vagyok, hogy berajzoltam a napraforgók keretét. Ha egyszer vandál, aki még egy tankönyvet sem kímél, minek beszéljünk vele a művészetről? Vandálságból már akkora lyukat keríték a tankönyvben, hogy látom Janet kabátjának egy darabját a következő oldalon, a tanárnő meg azt gondolja, segíteni kell abban, hogy mi tetszhet az embernek a képen.

– Nice colours! – súgta hirtelen, mert mellettem állt. Igen! Nice colours. Szeretem, mert kedves színei vannak, vidámak, mint a napocska! Mert a virágok, a mezők és a ligetek kellemesnek, élőnek tűnnek. Mintha előttem állnának az

élok. Kedvesek. Kellemesek. Vidám nyári, nyári képecskék, erről van szó. Már azt gondoltam, ezzel vége is, amikor hirtelen Ő szólalt meg ott szemben, trágár módon rágózva, lábát szétvetve kiköpött és megkérdezte:

– Akkó minek vágta le a faszi az orrát, ha ilyen jó volt neki?

A Standard Version-arc a súlyos fekete bögre mögé bújt, mintha osztogna a szomorúságban, hogy gondolatban ő is átérzi a művész kínjainak sötétségét és súlyát, hogy ő megérti, hiszen ő is kissé művészlélek.

– Mert művész volt, és a művésznek alkotói kínjai vannak (itt új szót mondott, amit négyyszögletű zárójelben mellékelte fonetikus átírásával együtt fel is vésett a táblára).

És a beszélgetés lezárult. Mérgemben a képet addig dolgoztam át tapétává, amíg teljesen el nem tűnt a tollam alatt.

* * *

(...) Ahogy múlt az idő, adagolva az új szavak, fordulatok, különösen az újabb, egyre veszélyesebb igék özönét, megjelent benne valami démon: már nemcsak zene, hanem éjszakai kimaradások is, és Hollandia, hát az már nem is vászonra való. És ahogy a szókincsünk gyarapodott, úgy alakult Janet sorsa is. Felszabadult. Volt valami különleges ebben a szószerkezet-gyarapodásban és a könyv világában. A könyv az elején teljes mértékben a gyermekkort közvetítette, a kicsi szókincs amúgy sem engedett túl nagy kalandokat. A nyelv teljesen infantilis volt, mi pedig teljesen rá voltunk utalva.

Hallgattuk tehát a tanárnőt, mintha szoknyájába kapaszkodva kísért volna minket az utazásban. Amikor váratlanul felszólított valakit, úgy pironkodtunk, mint az elsőáldozók. Még füllenteni sem mertünk. Nem mertük kitenni magunkat nevetség tárgyának azzal, hogy eláruljuk valódi érdeklődésünket, a donaldrágókhoz, olcsó bélyegekhez, cukorkás dobozokhoz fűződő, szőnyeg alá söpört sztorijainkat. Amikor engem kérdezett, hol voltam nyaralni, nem bírtam épeszű választ kitalálni.

Hiszen ahogy az idő múlt, mi is kupálódtunk, bővülő szókincsünk egyre szélesebb lehetőségeket ért el, egész labirintusát fejtettük ki a narrációnak, halmoztuk a fikciót, úgy merültünk egyre mélyebbre a füllentésben, mint a hungarocell golyócskák halmaiban,

csak Ő nem fogott semmit az egészből.

* * *

Janet Snow megállt az exkluzív Park Hotelben, nem messze a Hyde Parktól. A kétszáz szabad szoba közül gyönyörű lakosztályt választottak neki. Janet nem érezte jól magát, nem szédítette a luxus, már hozzászokott. A fejében még mindig ott volt az eső, felhős londoni ég. Anna Parker megölelte és elillant, mintha zavarta volna a konvencionális beszélgetés.

Janet lement a kikent-kifent recepcióshoz.

– Meddig marad még, Snow kisasszony? – kérdezte a férfi.

– Három éjszakát – válasz közben megszemlélte a fekete szépségtapaszt és a brillantintól csillogó haját.

– Három éjszakát. Köszönöm. Ezek a kisasszony bőröndjei? – Előzékeny hangja minden szóval egyre tárgyiasabbá és kötelességtudóvá vált. Hallani lehetett, hogy igen, úgy beszélgetünk, mint józan és kulturált emberek, akik korán kelnek, tejes teát isznak, szabályos életmódot élnek, és ehhez örült módon ragaszkodunk, tudjuk, mit remélhetünk, és örülünk neki, mert nem mindig ilyen könnyű minden, sőt az emberekkel sohasem, de itt mégis, mindenki megtalálhatja, ami neki kell.

– Igen, az én bőröndjeim.

– Portás! – A *clerk* kissé megemelte hangját: – Ezek Miss Snow csomagjai. Vidd őket a 404-esbe.

– Köszönöm – Janet igyekezett minél jobban rejtteni az amerikai akcentust.

– Mi köszönjük, Miss Snow – válaszolt a *clerk* üdvözült hangon, a *you*-t kissé megemelve, áthatva saját udvariasságától, kulturáltságától, elteve a csodás személyiségtől. „Full of charm, full of charm, she is full of charm” – ismételtette magában még sokáig Janet távozása után, miközben hosszan bámult ki az ablakon a londoni esős utcára, a Hyde parki fák fekete törzsére. (...)

* * *

Amerika. Nem akarok gondolni rá. Ha muszáj lenne valamit írnom róla (márpedig muszáj, mert Standard Version feladta), azt írnám, hogy ez egy ilyen földrész. Biztos, hogy Észak-Amerikára gondolnak? Egy csomó magányos, lökött vénasszony van ott, aki mindenféle fehér dobozkákat tart magánál, műszempillát ragaszt, parókát vesz, meg illatosító folyadékkal gurgulázik a torkában. *Hogy* olyan fickók élnek ott, akik teljesen rákattantak a Názareti Jézusra vagy más fiatal szökékre. *Hogy* mindenki sétál, ülnek a tévé pulpitusá előtt, és mindenféle új találmányokat rendelnek telefonon. Szóval – ha már írnom kellene Amerikáról, úgy tűnne, hogy létezik egy világosan felállított konvenciója az Amerikáról szóló beszédnek. Biztosan senki nem tud róla így beszélni, ilyen költőien, színesen, mint mi, akik sohasem jártunk ott, de pontosan tudjuk, miről van ott szó, egyszerűen elkapjuk a klímát. *Sugárutak, festőüzemek, a zsúfolt Mill Street, a bárók melankóliája, a végtelen sztrádák szomorúsága. A rozsdás darun a folyó fölé kapaszkodó négerek, a selyemszövő üzem mögé rejtett fürdőmedence, amiket gyári csövek tartanak;*

az összes ilyen kép itt van bennünk.

* * *

Cipő. Ha a Standard Version untat, a cipőjét vizsgálgom.

Amikor kicsi voltam, és az udvaron még nem csak este volt szürkéség, még álmodni sem mertem volna adidasról. „Adidasz” – ezt mondták akkoriban mindenre, ami nem kalucsni, lakkcipő, csizma vagy ünneplő lábbeli volt. Ahogy az endékás bilin ültem a folyosón, figyeltem a hanyagul összehányt családi „mamuszt” meg „csukát”. Végül mégis kibékültem, mert a szülinapi cipőimen ott virított a felirat: „addidas”. Mi volt az az apró kis eltérés a névben, az elején még észre sem vettem. Akkor még nem. Nem voltak mesészép színesek – sokkal inkább piszkos bordók –, de ott volt helyette a szecessziós, nyughatatlan vo-

nal. Az a fekete cikcakk volt a névjegyük, a belépő a színes sportcipők világába, amiket, igen, focisták matricáin fedeztem fel. Valami föld alatti állatka – talán egy vakond életét élték. Különbözik meg hasonlíthatnak egymásra, mert gyakran szétvájtam velük a túrások tetejét. Amióta emlékszem, éppen olyan mocskosak voltak, mint a vakond, de egy napon, néhány évvel később a mama kimosta, és kitette a napra őket. Szomorúan figyeltem, ahogy kifehéredtek, bátortalanul piszkálgattam érdes felszínüket és a merev cipőfűzőket egy pálcikával.

Döglött.

Pont, mintha megfulladtak volna a mosásban, mint a vakond, akit brutálisan kirángattak a föld vaginális, sötét és nyirkos labirintusából a balkon naptól izzó sütőlapjára.

Szóval vannak olyan állatok, amelyeket nem szokás megfürdetni.

Ma a tankönyv színes illusztrációja néhány tárgyat mutat be: öngyújtó, hegedű, könyv, kazetta, óra, kép, telefon, cipő meg ilyesmi. Az a telefon. Eszembe jut a Doors-film: Jim Morrison megy azon a szűk folyosón Andy Warholhoz. Útközben furcsábbnál furcsább alakokkal találkozik, saját hasonmásával, valami transzvesztitával a mester sleppjéből. Mert az isteni Andynak legalább olyan színes sleppje van, mint a képei. Valahol egy pincében gomolyog minden, tömjénfüstben, Warhol, mint mindig, a parókájában, vastag fekete keretes, keskeny szemüvegében, finom vonású arcával és hibátlan kék szemével. Transzvesztiták, művészek, homokosok. Egyszóval, csodálatos atmoszféra, a korai amerikai high life. És akkor Morrison odaáll totál beszívva a mester elé, az isteni Andy egy műanyag játéktelefont ad neki.

Hogy beszélgethess Istennel...

Szeretnék úgy írni, ahogy Andy festett. Szeretnék rendelkezni, szeretném birtokolni ezt a képességet. Nem voltam tisztában azzal, hogy saját hasznomra fordíthatom a szavakat. Azt festem, amit szeretek, és pedig a pénzt – mondta, és teletapétázta vele a hatalmas kartonfelületet. Szeretnék egyszer átélni egy éjszakai üldözést esőben, a rendőrautó körvonalait, egy cigarettázó alakkal a Ford kormány mögött, ahogy lassan követi a kivilágított kirakatok előtt bókászó kurvát. Csak ilyen homályos képekkel, villanásokkal. Minden az esztétikától, a sejtelemtől, a hangulattól kezdődik. A többi aztán jön magától.

Nagy író szeretnék lenni, hogy legyen egy csomó pénzem, és elutazhassak Tibetbe meg az USA-ba, szétnézni a világban, mindenkinek fizetni egy whiskyt, és megszegni minden törvényt, mindet.

A bemutatott tárgyak közül melyiket küldenéd ki a kozmoszba? Az a lényeg, hogy ha a mi civilizációnk kihal, a jövőben intelligens lények megtalálhassák ezt a tárgyat. Afféle síron túli küldemény, vagy valami ilyesmi. Valami utószó-féle ahhoz, amit az emberek a Földön összeírtak. Ezt hívják időkapszulának. Különbözik is, micsoda lökött ötlet az egész kibaszott civilizációt egy tárgyba összesűriteni. Hogy majd tízmillió év múlva, te zöld antennás ufó, találj mondjuk egy farmert. Aztán először találd ki, mire volt jó ez, hogy a pasik ezt hordták a seggükön, és a csajok azonnal tüzelni kezdtek, ha meglátták a sliccét. Vagy inkább egy videokazettát? Már bocs, de azt az ufók akár a seggükbe is feldughatják. Biztos más modelljeik lesznek, már ha a Jóisten ugyanazokat az érzékszerveket adja nekik. Már ha ad nekik valamit egyáltalán. Standard Version belenéz a lecke vázlatába, és biztos benne, hogy a hasonlóság megdöbbenő

lesz. Aztán megkérdez mindenkit, hogy ki mit vinne. Telefont? A Grimm testvérek mesekönyvét? Videokazettát? Számológépet? Elektromos órát? Képet? Egy doboz Coca-Colát? Egy farmert? Számítógépes játékot? Hegedűt? Tévét? Virágmagokat? Egy doboz chipset?

Mit?

És mindenféle hülyeséget válaszolnak neki: hátizsákot, mosógépet, diódát. Aztán a fiúra került a sor, és gondolkodás nélkül azt felelte:

– Egy csomag rágót.

Bravó! Király csávó, gondolom magamban, rágózzanak egy kicsit az ufók.

(...)

Az üres „lektorátus” feliratú terem mozdulatlanságát hirtelen megzavarja egy kulcsfordulat a zárban. A kíméletlen villanyfény felkapcsolása nélkül, lustán belép a szobába egy asszony. Elhízott, és ha világosabb lenne, észre lehetne venni törökös vonásait. A padló, amire a nehéz vödröt teszi, gumival szigetelt nyikorgást hallat. Modern, többfunkciós seprűje van, kiváló mosószere és tizenkét fejű porszívója. Odalép a többszínű filccel félig telefirkált táblához, megtörli a homlokát a kendővel vagy turbánnal, ami a fején van, és ügyetlenül betűzgetni kezdi a táblán a feliratot: What is Teresa's opinion about life in 2200?

Az asszonyban fáradtság van, rengeteg fáradtság, mint a mosogatásban. Felemeli elnehezült kezét, és rezignáltan letörli a feliratot egy szivaccsal.

Keresztes Gáspár fordításai

Michał Witkowski (1975) prózaíró, kritikus, a Wrocław Egyetem munkatársa. A *Tekstylii* c. fiatal irodalmat bemutató antológiája társszerzője, a hetvenes években született írónemzedék jelentős kritikusja. Az itt olvasható részlet első novelláskötetéből, a *Copyright*ből (Krakkó, 2001) való. Első regénye, a homoszexualitást Lengyelországban eddig ismeretlen szempontból vizsgáló *Lubiewo* a fiatal irodalommal foglalkozó Ha-Art kiadónál jelent meg 2004 decemberében. Következő kötete, a német–lengyel hagyományokkal rendelkező Wrocławban játszódó *Kutyamező* (*Psie Pole*) a közeljövőben jelenik meg a rangos WAB kiadónál.

A lengyel nyelv törvényi védelméről

Az utóbbi időben megjelent néhány cikkemben és előadásomban (pl. Magyar Nyelv 1998/1: 16–31; Magyar Nyelvőr 1999/4: 382–388; Magyar Nyelv 2000/4: 391–402) megpróbáltam felvázolni a jelenlegi nyelvi helyzetképet integrálódó és globalizálódó világunkban, különös tekintettel a kis nyelvekre és kis kultúrákra, így a magyar nyelvre is. Rámutattam, hogy a jelenleg zajló kooperációs-integrációs folyamatokból nem következik a világ nyelvi – kultúr-unifikációja és az etnikai-nemzeti identitásról való lemondás. A kultúra- és nyelvdiverzitás óriási kincs, gazdagság, kihasználható lehetőségek tárháza, és nem a fejlődés gátló tényezője. Arra van szükség, hogy olyan világot teremtsünk, amelyben minden nemzet megtarthatja és megvédelheti saját nyelvét és kultúráját, amelyben a kultúrák közötti kommunikáció az általános megértést, a biztonságot, a világ rendjét és békéjét fogja szolgálni. Ehhez arra van szükség, hogy a nyelvdiverzitás védelme általánosan elfogadott elvvé váljon. Ez viszont feltételezi a kis nyelvek és kultúrák különleges védelmét. Sajnos, a ma tapasztalható fejlődési tendenciák nem kedveznek a kis nyelveknek, és ezzel együtt a kis kultúráknak sem. Jogosan felmerülhet a kérdés, hogy vajon a kis nyelvek és kultúrák képesek-e helytállni abban a hatalmas versenyben, amelynek feltételeit az úgynevezett világnyelvek diktálják vagy háttérbe szorolnak, degradálódhatnak és megszűnnek.

Civilizációs körünkben talán nincs is olyan állam, amelyben a nyelvi kérdést ne szabályoznák törvények. A nemzeti nyelvhez való viszony más-más módon

jut kifejezésre az egyes országok jogalkotásában. A dolgok természetéből fakadóan a jog inkább a gyengébbet védi, mivel a gyengének inkább szüksége van védelemre, mint az erősnek. Ezért manapság azt tapasztaljuk, hogy a nyelvi kérdést a legliberálisabban az angol nyelvű országokban kezelik, mert az angol nyelv, főként az amerikai angol, a legrohamosabban terjedő nyelv a világon, a nemzetközi kommunikáció nyelvévé vált.

A mai kihívások hatására a lengyelek is számos intézkedést hoztak a lengyel nyelv védelmében. A Lengyel Tudományos Akadémia elnöksége 1996. szeptember 9-i határozatával létrehozta a Lengyel Nyelvi Tanácsot. Az alapszabály szerint a tanács feladata „véleményt nyilvánítani minden olyan ügyben, amely a lengyel nyelv használatát érinti a tömegkommunikációban”. Ugyanezen alapszabály értelmében feladatai közé tartozik különösen: „a lengyel nyelvről szóló ismereteknek (...) és a nyelvhasználatot értékelő kritériumoknak a terjesztése, valamint a különböző szituációknak megfelelő nyelvi formák ajánlása (...); kétséges nyelvi esetek tisztázása (...); megoldások keresése a tudomány és a technika különböző területeit érintő lengyel nyelvhasználat vonatkozásában; tömegkommunikációs terjesztésre szánt szövegek nyelvi formájának véleményezése; a helyesírás kérdéseit érintő állásfoglalások; új áruk és szolgáltatások elnevezésére vonatkozó javaslattevél; gondoskodás a lengyel nyelvi kultúra különleges ápolásáról az iskolai oktatásban.” 1999-ben életbe lépett az új lengyel nyelvtörvény

is. A törvény a lengyel nyelvről öt részből áll: bevezető részből és négy fejezetből. (A 4. fejezet közlésétől eltekintettünk, mivel az a nyelvészek számára érdektelen: csak a hatályos lengyel jogszabályok változásairól és az ezzel kapcsolatos záró rendelkezésekről tájékoztat.) A lengyel nyelvtörvény szövege a következő formában fogalmazódott meg:

Az 1999. október 7-i

**Törvény
a lengyel nyelvről**

(1999. év november 8-i Közlöny)

A Lengyel Köztársaság Parlamentje

- mérlegelve, hogy a lengyel nyelv a nemzeti önazonosság alapvető elemét képezi, és nemzeti kultúrkincs,
- mérlegelve a történelmi tapasztalatot, amely során a hódítók és a megszállók harca a lengyel nyelv ellen a nemzetietlenítés eszköze volt,
- felismerve a nemzeti önazonosság megmaradásának szükségességét a globalizáció folyamatában,
- felismerve, hogy a lengyel kultúra hozzájárul a közös, kultúráját tekintve sokszínű Európa építéséhez, ennek a kultúrának a megőrzése és fejlesztése csakis a lengyel nyelv védelmével lehetséges,
- elismerve, hogy a lengyel nyelv védelme kötelessége a Lengyel Köztársaság valamennyi szervének és közintézményének, valamint állampolgárának, a jelen törvényt alkotja meg.

1. fejezet

Általános rendelkezések

1. cikkely. A törvény rendelkezései a lengyel nyelv védelmére, valamint a közéleti tevékenységben és a jogalkalmazás során történő használatára vonatkoznak a Lengyel Köztársaság területén.

2. cikkely. A törvény nem sérti:

1. az állam, valamint az egyházak és más felekezetek viszonyát érintő törvényi előírásokat, különösen a kulturális tevékenység és a vallásgyakorlás vonatkozásában,
2. a nemzeti kisebbségek és az etnikai csoportok jogait.

3. cikkely.

1. A lengyel nyelv védelme első sorban a következőkre vonatkozik:

- 1) a helyes nyelvhasználatról való gondoskodásra, a nyelvhasználók nyelvhasználatának tökéletesítésére, valamint a nyelvnek mint az emberek közötti kommunikációs eszköznek a helyes fejlesztéséhez szükséges feltételek megteremtésére;
- 2) a nyelv vulgarizációjának megakadályozására;
- 3) a nyelvről, valamint a kultúrában betöltött szerepéről szóló ismeretek terjesztésére;
- 4) a regionalizmusok és a nyelvjárárok tiszteletben tartásának népszerűsítésére és eltűnésük megakadályozására;
- 5) a lengyel nyelv terjesztésére a világban;
- 6) a lengyel nyelv hazai és külföldi oktatásának támogatására.

2. A lengyel nyelv védelme kötelező valamennyi közhatalmi szerv, valamint a közéletben részt vevő intézmény és szervezet számára.

3. A közművelődési és köznevelési ügyekért felelős illetékes miniszter rendeleti úton meghatározza az azon külföldieknek előírt lengyel nyelvi államvizsgák lefolytatásának elveit, akik a nyelvismeretet igazoló hivatalos okmányért folyamodnak.

4. cikkely. A lengyel hivatalos nyelve

1) az állam alkotmányos szerveinek,

2) a területi önkormányzati szervezeti egységeknek, valamint az ezeknek alárendelt intézményeknek, abban a körben, amelyben közfeladatot látnak el,

3) a közigazgatás területi szerveinek,

4) a közfeladatok megvalósítására létrehozott intézményeknek,

5) azon szervezeteknek, intézményeknek és hivataloknak, amelyek az 1. és 3. pontban megnevezett szervek felügyelete alá tartoznak, és amelyeket ezen szervek feladatainak végrehajtására hoztak létre, illetve a jogi személyiségű állami szervezeteknek, azon a területen, amelyen közfeladatot látnak el,

6) a területi önkormányzatoktól eltérő önkormányzati szervezeteknek, valamint a társadalmi, szakmai szövetkezeti szervezeteknek, és egyéb jogalanyoknak, amelyek közfeladatot látnak el.

2. fejezet

A lengyel nyelv jogi védelme a közéletben

5. cikkely.

1. A Lengyel Köztársaság területén közfeladatot ellátó jogalanyok valamennyi hivatalos tevékenységüket lengyel nyelven végzik, hacsak külön jogszabály másként nem rendelkezik.

2. Az 1. bekezdést megfelelően kell alkalmazni a 4. cikkelyben felsorolt szervek előtt tett nyilatkozatok esetében.

6. cikkely. A Lengyel Köztársaság által megkötött nemzetközi egyezményeknek lengyel nyelven is el kell készülniük, és ez a lengyel nyelvű példány képezi a jogértelmezés alapját, hacsak külön jogszabály másként nem rendelkezik.

7. cikkely.

1. A lengyel nyelvet kell használni a Lengyel Köztársaság területén lengyel jogalanyok között, valamint akkor, ha az egyik fél lengyel jogalany. Ez különösen az árumegnevezésekre, a szolgáltatásokra, a hirdetésekre, reklámokra, a használati utasításokra, az áruk és szolgáltatások leírására, a jótállás feltételeire, a faktúrára, számlákra, nyugtákra vonatkozó információkra érvényes.

2. A törvény értelmében lengyel jogalany:

1) az a fizikai személy, akinek lakóhelye a Lengyel Köztársaság területén van,

2) az a jogi személy vagy szervezeti egység, aki jogi személyiséggel nem rendelkezik és a Lengyel Köztársaság területén folytat tevékenységet.

3. A Lengyel Köztársaság területén a jogalkalmazás során az idegen nyelvű kifejezések használata, a tulajdonnevek kivételével, tilos.

4. Az 1. bekezdés szerinti, a jogalkalmazásban megjelenő áruk és szolgáltatások idegen nyelvű leírásának, valamint az idegen nyelvű hirdetéseknek és reklámoknak egyidejűleg lengyel nyelvű változattal is kell rendelkezniük.

5. Az 1., 3. és 4. bekezdésben felsorolt kötelezettségek teljesítésének ellenőrzését a Kereskedelmi Felügyelet, valamint a Fogyasztóvédelmi és a Versenyhivatal látja el.

8. cikkely.

1. Ha a Lengyel Köztársaság területén végrehajtandó megállapodásnál az egyik fél lengyel jogalany, a megállapodást lengyel nyelven kell megfogalmazni.

2. A lengyel nyelven megfogalmazott megállapodásnak lehetnek idegen nyelvű változatai is. Ha a felek másként nem rendelkeznek, az ilyen megállapodás jogértelmezésének alapja a lengyel változat.

3. Az 1. és 2. bekezdésben foglalt megsértésével megkötött szerződésekre a polgári törvénykönyv 74.§ 1. bekezdés első mondatát, valamint a 74.§ 2. bekezdését kell alkalmazni; az idegen nyelven készült megállapodás nem meríti ki a Polgári Törvénykönyv 74.§ 2. bekezdésében leírt jogi cselekmény tényállását.

9. cikkely. A lengyel nyelv az oktatás, a vizsgáztatás és a diplomamunkák nyelve valamennyi nyilvános és nem nyilvános iskolatípus esetében, az állami és nem állami felsőoktatási intézményeknél, valamint a művelődési és egyéb oktatási intézményeknél, hacsak külön jogszabály másként nem rendelkezik.

10. cikkely.

1. A közhivatalokban és a közintézményeknél alkalmazott, valamint a köz-

használatra szánt és a tömegközlekedési eszközökön feltüntetett feliratokat és tájékoztatókat lengyel nyelven kell megfogalmazni.

2. A lengyel nyelvű elnevezések és szövegek mellett idegen nyelvű fordítások is szerepelhetnek a közigazgatási ügyekben illetékes miniszter által kiadott rendeletben meghatározott esetekben és mértékben.

11. cikkely. Az 5–7. valamint a 9. és 10. cikkely nem vonatkozik

1) a tulajdonnevekre,

2) az idegen nyelvű újságokra, folyóiratokra, könyvekre, számítógépes programokra a leírásuk és használati utasításuk kivételével,

3) a felsőoktatási intézmények tudományos és oktatási tevékenységére, az idegen nyelvű vagy kétnyelvű iskolákra és iskolai osztályokra, az idegen nyelvet oktató tanári közösségekre, illetve más tantárgyak oktatására, ha ezekről külön jogszabály rendelkezik,

4) a tudományos és művészi alkotásokra,

5) a szokásosan használt tudományos és műszaki terminológiára,

6) az árumárkákra, kereskedelmi elnevezésekre, az áruk és szolgáltatások származásának megjelölésére.

3. fejezet

A Lengyel Nyelvi Tanács és hatásköre

12. cikkely.

1. A lengyel nyelv használatának kérdéseiben véleménynyilvánító és tanácsadó testület a Lengyel Nyelvi Tanács (a továbbiakban Tanács), amely a Lengyel Tudományos Akadémiáról szóló, 1997. április 25-i törvény 34. cikkelye szerinti

problémabizottságként működik (Közl. 75. sz. 469, és 141. sz. 943, valamint az 1999. évi 49. sz. 484).

2. A Tanács legalább kétévenként beszámol a Szejmnek (Parlamentnek) és a Szenátusnak a lengyel nyelv védelmének helyzetéről a 3. cikkelyben meghatározottak szerint.

13. cikkely.

1. A Tanács az illetékes kulturális miniszter, az illetékes művelődési és oktatási miniszter, a Lengyel Tudományos Akadémia elnökének javaslatára vagy saját kezdeményezésére határozathozattal véleményt nyilvánít a lengyel nyelv használatáról a közügyekben és a jogalkalmazás során, valamint meghatározza a helyesírási és az írásjelek használatára vonatkozó szabályokat a lengyel nyelvben.

2. A tudományos társaságok, az alkotói közösségek és a felsőoktatási intézmények a lengyel nyelvhasználattal összefüggő ügyekben a Tanácshoz folyamodhatnak.

14. cikkely.

1. A 4. cikkelyben felsorolt valamennyi szerv véleményt kérhet a Tanácstól, ha hivatali tevékenysége során a lengyel nyelvhasználattal kapcsolatosan lényeges kétségek merülnek fel.

2. A lengyel nyelvben megnevezéssel nem rendelkező áruk és szolgáltatások gyártói, importálói vagy forgalmazói javaslattal fordulhatnak a Tanácshoz, hogy az véleményt nyilvánítson a szóban forgó áruk és szolgáltatások megnevezésének megfelelő nyelvi alakjáról.

4. fejezet

Büntető jogszabályok

15. cikkely.

1. Azt, aki a Lengyel Köztársaság területén a jogalkalmazás során az árucikkek és szolgáltatások, hirdetések, reklámok, használati utasítások, az áruk és szolgáltatások leírása, a jótállási feltételek ismertetése, faktúra, számlák, nyugták esetében kizárólag idegen nyelvű megnevezéseket használ, pénzbüntetéssel sújtják.

2. Az 1. bekezdésben meghatározott szabálysértés büntetése esetén legfeljebb 100 000 zloty pénzbüntetés szabható ki, amelyet az 1994. évi február 4-i, a szerzői jogról szóló törvény 111. cikkelye értelmében létrehozott Alkotói Alap javára kell fordítani (Közl. 24. sz. 83 és 43. sz. 170, valamint 1997. 43. sz. 272. és a 88. sz. 554.).

5. fejezet

A hatályos jogszabályok változásai és a záró rendelkezések

Mivel az Európai Unió és az Európai Tanács a 2001. évet a nyelvek európai évének nyilvánította, amelynek célja Európa nyelvi sokszínűségének megünneplése és a nyelvtanulás népszerűsítése, tehát alkalom is nyílik arra, hogy az integrálódó és globalizálódó világban elgondolkodjunk a nyelvünket és a kultúránkat, illetve nyelvpolitikánkat érintő problémákról.

Bañcerowski Janusz

Mariusz Sieniewicz

A negyedik égbolt

(Részlet)

(...) A film általi beavatások e nosztalgikus szentélye előtt összegyűlt tömeg értelmezni próbálta a nap várható szenzációját. Többséget a nők alkottak, de jöttek férfiak, férjek, szurkolók és más ügyeletes kíváncsiskodók is szétnézni és körbejártatni a tekintetüket. A környező házakból érkezett gyerekhad a vita hangjait is túlkiabálva futkározott az emberek között. Dezodor és parfüm illata keveredett a június esti levegővel. A még gyerekes külsejű és korukhoz képest eltúlzottan hosszú lábú tini lányok miniszoknyában és harsány sminkben teljes közömbösséget színleltek, s közben flegmán rágóztak. Kifejezetten lazák voltak azokhoz az idegeskedő nőkhez képest, akik gondosan vasalt kiskosztümben, vastagon bepúderozott arccal álldogáltak, noha így is, úgy is leolvasható volt a koruk – ahogy a smink alól átütöttek apró kis ráncaik és a hétköznapiok egyhangú szürkésege. A fiatal lányok szinte Barbie babáknak tűntek mellettük. Nem szánalom ez, isten ments! Zygmunt tiszteletet érzett ezek iránt az idősebb nők iránt, mivel viselkedésük dacos elkeseredettségében volt egyfajta heroizmus. Néhányan a gyerekeket is magukkal hozták, nem tudni, azért-e, mert nem volt kire hagyni őket, talán mert a férjük megint berúgott; vagy mert azt remélték, hogy a gyerek a segítségükre lehet, noha köztudott, hogy manapság vagy család, vagy karrier. Mások nyugtalanul nézegették az órájukat, mintha azt számíttgatnák, hogy az ember épp most issza le magát, miközben a gyerek meg egyedül van otthon. Hátul álltak a férfiak – ezzel létre is jött a tipikus felosztás. Mellkasukon keresztbe font kézzel élcelődtek, ki-kihúzogatta lábukat poros papucsukból. Egyikük-másikuk között japán gyártmányú felvevőkkel felszerelt riporterek köröztek, elsősorban a gyerekes trágárságokat a mikrofonba kiabáló gyerekhadtól kísérvé. A riporterek láttán a tini lányoknak igencsak megeredt a nyelvük, az idősebbek viszont vagy meg sem szólaltak, vagy fülig vörösödve félrehúzódtak. Végül egy ilyen mindenre elszánt Olejnik¹ odalépett Gólyához, és a szája elé tolta a mikrofont.

– Vajon a mai összejövétel változtat majd a nők helyzetén a munkaerőpiacon? – kérdezte gyors, magabiztos csicssergéssel, a kamera kivetítőjére pillantva közben.

Gólya meg, mintha nem mikrofont, hanem pisztolyt szegeztek volna neki. Trawkát nézte, miközben egyik lábáról a másikra lépkedett, és erősebben kezdte szorítani a kezében lévő husángot.

– Nem tudom – hangzott fel végül a kimerítő válasz.

¹ Monika Olejnik, kritikai hozzáállásáról és elszántságáról elhíresült újságíró és politikai közíró. Azok közé az újságírók közé tartozik, akikkel a közéleti személyiségek nem szívesen és némi félsszel találkoznak.

– És mihez kell ez a husáng? – kérdezte ravasz, kétértelmű arckifejezést öltve.

A többiek hangos nevetésben törtek ki.

– Na, Gólya, mondd meg a kisasszonynak, miért hoztad magaddal a megbeszélésre ezt a husángot – kérlette illedelmesen Trawka.

– Hogy legyen mivel elhajtani a legyeket meg a japán gyártmányú mikrofonokat – válaszolta jámborul; és ezúttal határozott pillantást irányzott a riporternő negédes tekintetébe.

– És hogy legyen mivel megváltoztatni a nők helyzetét a munkaerőpiacon! – tette hozzá Zygmunt, közelebb hajolva a mikrofonhoz.

Negédeske megvonta a vállát, és gyorsan továbbfúrta magát az emberek között, újabb kérdéseket téve fel, nyomában a gyerekhad, az alkalomra lesve, hogy még egyszer legalább a mikrofonba kiabálhassa, hogy „segg”, „fasz”, „pica”, aztán elrejtőzzön a tömegben.

Elérkezett a hat óra. A türelmetlenségtől hirtelen izgalom lett úrrá a nőkön – minden egyes szó, mozdulat, a ruha igazgatása a várakozás feszültségét jelezte. Pontosan úgy, mint annak idején, amikor a moziért rajongó gyereksereg várta a kasszanyitást, hogy megkapja végre a várva várt jegyet a *Kereszteslovagokra* vagy a *Csillagok háborújára*, illetve kigondolja, hogy miként is juthatna be a *Szexmisszióra* vagy a *Nőstényfarkasra*.

– Én úgy mennék be most is, mint annak idején, hátulról. Emlékeztek. Biztos, hogy a mai napig nem cserélték ki a zárat – merengett el Rubin.

– Eh, bemegyünk a hagyományos módon – legyintett Trawka.

No igen... bár az igazat megvallva nem annyira az olyanok, mint Zygmunt, Gólya vagy Rubin járultak hozzá a mozizás hanyatlásához, mivel az állam fizetett mindent...

– Elnézést, elnézést. Engedjenek át, kérem! – tolta félre Zygmuntot egy testes hölgyike, friss dauerrel a hajában, miközben próbált előrefurakodni.

– Jézusom, micsoda egy kredenc – szisszent fel Trawka.

...de ritkán fordult elő, hogy valamelyikük is fizetett a jegyért. Nemecek anyja – azé a kis seggdugaszé a 2/c-ből, aki aztán mégiscsak kinőtte magát, és kiment Németországba, hirtelen felfedezett, új hazájába – jegyszedő volt. Rögtön a vetítés megkezdése után beengedte őket ingyé'. De ha ő nem volt, elég volt behelyezni a zárba egy szimpla drótot, olyan hagyományos csúzlihoz valót, és felhúzni. Az ajtó kinyílt, és szabad lett az út Jedi harcosai, Mechagodzilla, a *Kereszteslovagok* Ulrich von Jungingenje, Gamera teknősei, vagy éppen az első kétszillagos pornóélmények előtt. Nincs itt min csodálkozni, a *Nőstényfarkas* az *Nőstényfarkas*, hogy az ember tényleg behugyozik a félelemtől. Csak egy baj van ezzel, hogy Zygmunt a mai napig nem tudja, mi történt e filmek első tíz percében, mivel csak ez után lehetett bemenni a terembe. Hogy ne keltsenek gyanút senkiben, az volt a kibúvójuk a jegyszedő előtt, hogy WC-re mennek vagy épp onnan jönnek vissza. Persze az elején a Filmhíradót adták, ezt ki kellett várni, mert a híradóra még jeggyel engedtek be.

Az ajtó előtt azonban nem a munkaköpenyes, mogorva jegyszedő jelent meg – mellzsebében az elmaradhatatlan zsebkendővel –, hanem a Zygmunt által korábban már látott, sötétített napszemüveges gorillák egyike, akinek láttára hirtelen mindenki elhallgatott.

– Ezt ismerem, asszem ez egy azok közül... – súgta oda Zygmuntnak döbentően Trawka, s az inge ujját rángatta.

A férfi kivárt pár másodpercet, majd kezét a háta mögött összekulcsolva, nyugodtan, alig érezhető ridegséggel a hangjában beszélni kezdett:

– Kérek minden érdeklődő hölgyet, hogy készítse elő személyi igazolványát a bejelentett lakcímnél és a fényképpel ellátott résznél kinyitva. Először a nőket engedjük be, aztán a többieket. Mindenki elfoglalja a helyét, és türelmesen vár. Ez minden. – És el is tűnt az ajtó mögött.

A feszültség a tetőfokára hágott. A nők igyekeztek minél gyorsabban előkotorni táskájukból a szükséges dokumentumokat, s közben hangosan kommentálták a gorilla kimért eleganciáját. Egy gyerek elsírta magát, édesanyja zavartan próbálta nyugtatgatni. Rosszabb, mint a piacon. Pár pillanat elteltével az előbbi gorilla szélesre tárta az ajtót, és a tömeg betódult a terembe – egymáshoz préselődve, lökdösődve, egymás lábán taposva igyekeztek túlkiabálni a másikat. Mindenki a legjobb helyet akarta elfoglalni.

A vetítőterem villámgyorsan megtelt. A színpad közepén egy már előre odakészített mikrofon állt, hátul, a félrehúzott függöny mögül pedig hatalmas vetítőlámpa fényezett. Ez volt minden, semmiféle zöld posztós elnöki asztal vagy akár székek – semmi, ami a Belzekom cég igazgatójával tartandó megbeszélésre utalt volna. Zygmunt díszkíséretével együtt a hátsó sorok egyikében helyezkedett el, és mohó tekintettel kezdte végigmérni a régi, ismerős zugokat. Az átút pországon kívül semmi nem változott. A túlságosan lankásan a színpad felé ereszkedő széksorok, aminek következtében lépten-nyomon hol az egyik, hol a másik irányba kellett hajlongani, ha látni akartad a vetítőlámpát; a keskeny karfák, hogy a szomszédoddal akaratlanul is átnyomkodtatok egymás térfelére, vagy épp ellenkezőleg – kitűnő lehetőséget biztosított arra, hogy szándékaid leleplezése nélkül érhesz hozzá a mellette ülő lányhoz. A felhasadozott műbőr borítású, nyikorgó székek tollal és filccel telefirkálva, megörökítvén a nemi érintkezés és a káromkodások legkülönbözőbb változatait. A szörptől és egyéb folyadékoktól ragacsos foltok a padlón, amelyeknek eredetét jobb ma már nem firtatni. Az összekaristolts falak, itt-ott még megmaradt, szögnyomokkal teli barna furnérborítással. Na és persze a minden valamirevaló moziból nélkülözhetetlen, a fővilágosítás lekapcsolása után álmosan felizzó zöld lámpák, „Kijárat” felirattal.

– Kár a moziért – sóhajtott fel Rubin; aki, úgy tűnik, hasonló utat járt be gondolatban.

Mintha varázsütésre, a lámpák egyszerre csak elaludtak, s a nézőtér síri csöndbe burkolózott. Megfelelő pillanat, hogy a narrátor hangalámondásával megkezdődjön a vetítés: „Profil a mikrofonon, és a fekete függöny mögül, a vetítőlámpa jobb oldalán a színpadra lépett egy elegáns szabású öltönyt viselő fiatalember...” De se hangalámondás, se film. Csak úgy tűnhetett Zygmuntnak, úgy kellett hogy tűnjön. Önkéntelenül is a mellette ülő Gólyára pillantott, aki elégedetten helyeselt:

– Drogos, ránézésre látszik.

De nem is ez volt a lényeg. A sötétbe borult teremmel szemközt, teljes fényárban, ott állt Északi. Hátrafésült hajjal, tökéletesre szabott öltönyben, vigyázzba vágott lábbal igazgatta a mikrofont – Zygmunt egyből felismerte

kelő tésztára emlékeztető kézfejről és drogosan csillogó szeméről. Becsapva érezte magát. Nem is annyira Északi, mint inkább saját hite által, amely az után a bizonyos esős éjszaka után szinte bizonyossággá nőtt, bizonyossággá, hogy a négy égtáj jelet küld neki. Hívják őt, mert szükségük van a jelenlétére és részvételére. Ilyen jel kellett volna hogy legyen Északi! Hírnöknek kellett volna lennie! A bűvölet el nem illanó képe, a félelmet örömmé, a véletlent végzetté változtató megmenekítő... Lelke legmélyén azt remélte bátortalanul, hogy Északi egyesíti kettejüket az ég és a felhők szentsége által. Mindenki mástól elkülönülve, felesleges és hamis szavak nélkül. Mert csak a felhők és az északi égbolt jelentett valamit Zygmunt számára. És most itt, a gyermekkor mozijában egy egyszerű konferanszié, semmi több! Az ég küldötte helyett – egy milliomos csicskája, ócska kis értékpapírügynök, semmi más...

– Jó napot, hölgyeim és uraim! – szólalt meg bizalomkeltő hangon Északi, és közelebb húzta magához a mikrofont. – E mai kis összejevetelnek rendkívüli jelentősége van, s önök közül sokak számára fordulópont lesz eddigi életükben. Hiszen mindannyian tisztában vagyunk vele, milyen helyzetben van jelenleg az ország, sőt az egész világ, a kormány politikája pedig nem hangzik túl biztatóan... – itt lélegzetvételenyi szünetet tartott. – Annál nagyobb öröm számomra, hogy bemutathatom önöknek a Belzekom céget, amely eltökélte, hogy befektet ebbe a szétesésnek indult öreg moziba, és az önök részvételével és segítségével fejlődőképes, modern céggé alakítja át. A mai nappal kezdődően birtokba vesszük a filmes káprázatok e skanzenjét, hogy egyszer s mindenkorra leszámoljunk velük, s hogy hozzáfogjunk, igen, hölgyeim és uraim, hogy hozzáfogjunk végre terveink megvalósításához, hogy végre kezünkbe vegyük életünk és sorsunk irányítását. S tehetjük mindezt a Belzekom igazgatója, Edward Bela-Belowski úr jóvoltából, aki a Varsói Elektromos Művek egyszerű dolgozójaként kezdte karrierjét, ma pedig már egyike a legnagyobb megbecsülésnek örvendő üzletembereknek Lengyelországban.

Itt szünetet tartott, kivárva, amíg a teremben szinte érezhetővé válik a csend, majd hirtelen ritmusos tapsba kezdett. Erre a többiek is elkezdtek tapsolni, és a terem kitöltötte a Bela-Belowski elnök urat éltető hangos ováció, akinek híre ily módon megelőzte egyelőre csak várva várt megjelenését. Északi nem hagyta abba a tapsolást, így a továbbgerjesztett, felbátorított, örömteli tapsvihar – egyenletes ritmusba rendeződve – csak nőttön nőtt. Mindez jó néhány percig is eltartott.

– Köszönöm... Köszönöm, ilyen meleg fogadtatás csak hasznára válhat a hatékony együttműködésnek – Északi lecsendesítette a tapsot.

– Ekkora egy barmot. Meddig fogja még tépni a száját? – tette fel a költői kérdést, nem tudni, kinek, Rubin.

Hirtelen felállt Negédeske.

– Elnézést kérek – tartott jelentőségtejes szünetet, és tekintetét körbefutatta a termen, úgy, hogy mindenki jól láthassa. – Érdekelt a Belzekomban külföldi tőke?

– Kérem, asszonyom – emelte fel gyorsan a kezét Északi –, a sajtótájékoztatót csak holnapra tervezzük. A mai megbeszélést cégünk jövőbeli dolgozói számára tartjuk. Ugyanakkor szeretnék mindenkit megnyugtatni afelől, hogy a Belzekom teljes egészében lengyel tulajdonban lévő cég. Edward Bela-Be-

lowski úr évente kiosztásra kerülő ösztöndíjat is létrehozott a művészi hajlamú lengyel gyerekek számára.

A riporternő ezt azonban már nem hallhatta, mert az egyik gorilla karon fogta, és – a legkisebb érdeklődést sem tanúsítva Negédeske felháborodása, valamint a helyi médiát ért diszkrimináción való méltatlankodása iránt – szép nyugodtan kivette őt a teremből.

– Furcsa is lenne, ha Lengyelországban nigériaiak számára hozna létre ilyet – jegyezte meg buzgón egy baseballsapkás nyugdíjas.

– De térjünk a tárgyra – vette vissza a szót csöppet sem csüggedve Északi.

– A Belzekom cégben való elhelyezkedésnek két feltétele van. Az első: kizárólag tizennyolc és harmincöt év közötti hölgyek kerülhetnek alkalmazásba, a második: a helyi lakosság támogatása érdekében a kerületben, Zatorzén lakó hölgyeket kívánjuk előnyben részesíteni. Mindkettő megkerülhetetlen feltétel. Ami pedig a munka jellegét illeti, az alkalmazásba vett személyek mobiltelefonokat fognak összeszerelni. Nem nehéz, ugyanakkor megbízhatóságot és precizitást igénylő munka. Kész elemeket kell összeilleszteni az elektronikával a megfelelő minta alapján.

Északi szünetet tartott. Szembefordult a vetítővászonral, s enyhén remegő kezeit a magasba emelve, mint valami varázsló, az egybegyűltekről szinte meg is feledkezve, elmélyült hangon beszélni kezdett:

– De már itt is van önök előtt, saját személyében, itt, Zatorzén, a mindannyiunk által várva várt, mindannyiunk által szeretett és tisztelt... – (itt Északi jelentőségteljesen elhallgatott) –, akitől kiindulva a kezdetét vette minden, akinek köszönhetően mi is megízlelhetjük a birtoklás édes zamatát – (itt Északi jelentőségteljesen felemelte a hangját) –, a Belzekom cég elnöke, Edward Bela-Belowski úr! – kiáltotta teljes erőből.

A reflektor kialudt, néhányan buzgón tapsolni kezdtek, de rögtön abba is hagyták. A nézőtérben halk nesz futott végig. A terem hátsó felén, amelyet aprócska ablak választott el a nézőtértől, kattogni kezdett a vetítógép, és az ablakból vastag fénysáv lövellt ki, színes képpel terítve be a vetítővásznat.

– Te, mi most filmet nézni jöttünk, vagy mi? – derült fel Rubin. – Már csak a popcorn hiányzik.

A vetítővászonon feltűnt egy fekete, busa szemöldökű, mélyen ülő, ugyancsak koromfekete szemű, hatalmas, napbarnított férfiarc. „Jé, tényleg, Omar Sharif fénykorában” – futott át Zygmuntn agyán, és finoman előrehajolt, hogy összenézzen Trawkával, aki viszont mélyen belesüppedt foteljébe, és összegombolyodva nézte a vetítővásznat. „Vagy talán a Sátán?” – idézte fel magában a szomszédasszonyok beszélgetését.

A kép mögül megszólalt egy hang – határozottan kellemes színezetű, mély, dörmögős bársonyossággal kevert basszus, amely érdekes kontrasztot alkotott a szavak tömörségével:

– Jó munka, jó kereset, csakúgy nekem, mint a hölgyeknek, ez az, ami számomra fontos. Holnaptól alkalmazásba veszek százhárom nőt. Kétnapos felkészítő tanfolyam, és kezdjük az összeszerelést. Kezdetnek nettó ezerhét-száz zloty körüli jövedelmet tartok elképzelhetőnek...

A teremben mély lélegzetvétel.

– ... plusz természetesen kettős biztosítás...

– Túl fekete ez lengyelnek – szólalt meg újra öntudatosan a baseballsapkás nyugdíjas.

– „Túl fekete ez embernek” – helyesbített ironikusan, gondolatban Zyg-munt.

– ... valamint prémium, járulék és minden más jövedelempótlék, a cégem-mel szemben tanúsított lojalitás és lelkiismeretesség függvényében. Ezenkívül mobiltelefon, a cég által fizetett előfizetéssel.

A teremben még mélyebb, hosszan tartó kilégzés.

– Munka hétfőtől péntekig, két műszakban. Reggel nyolctól délután négyig és délután öttől éjjel egyig. Minden dolgozóról külön, egyéni videokazetta készül. Azoktól a személyektől, akiknek nem felelnek meg ezek a feltételek, legjobb, ha most rögtön búcsút veszünk. Asszisztenseim rögtön hozzálátnak az adatfelvételhez, az eredményről az iroda előtt holnap kifüggesztett listáról értesülhetnek. Üdvözetemet küldöm a hölgyeknek, és remélem, hogy hamarosan újra találkozunk mind az én, mind az önök, mind pedig a cég számára megfelelő körülmények között. Viszontlátásra.

A kép eltűnt, a lámpák azon nyomban kigyulladtak, és a termen fojtott nesz hullámzott végig, akár egy futballstadionban. A nők összenéztek, de egyikük sem szánta el magát, hogy felálljon. Nem akarván nyilvánosan félbeszakítani a munkaerő-toborzás liturgiáját, csendesen kommentálták egymás közt az igazgató iménti szavait. Mindenekelőtt a magas jövedelem keltett nagy érdeklődést, amelyet a Belzekom kínált – ki látott már ilyet, ilyen sok pénzt kapni rögtön a legelején! Noha ez egyelőre csak áhított gyümölcs volt számukra, ám annál csábítóbb és zamatosabb.

A mikrofon előtt újra Északi jelent meg.

– Üdvözljük tapsal a Belzekom elnökét, Edward Bela-Belowski urat! – biztatta lelkesült hangon a vele szemben ülőket.

És felhangzott a vastaps, noha már kevésbé ütemesen. Néhányan udvariasságból tapsoltak, mások az igazgatónak, megint mások pedig csak annak a bizonyos gyümölcsnek, így aztán kicsit egyenetlenre sikeredett.

– Most pedig – szólalt meg kisvártatva Északi – megkérem a hölgyeket, hogy sorakozzanak fel két oszlopban, és lépjenek fel egyesével a színpadra a személyi adatok felvétele céljából.

Északi mindkét oldalán egy-egy grafitiszürke öltönyt viselő fiatalember jelent meg videokamerával a kezében. A nők határozatlansága láttán újbóli bátorítással próbálkozott:

– Csak bátran! Fáradjanak, kérem, az asszisztensekhez, és mutatkozzanak be szépen, egymás után.

Végül megmozdult egy fiatal nő – tulajdonképpen még kislány –, szőke haja lazán omlott a vállára, s húzta maga után – még szintén majdnem kislány – fekete hajú, copfos barátnőjét.

– Nagyszerű! A színpad másik oldalán pedig ehhez az asszisztenshez – vezényelt Északi a videokamerát géppuskaként maga előtt tartó gorillára mutatva.

És hát elkezdődött. A nők lassanként felsorakoztak két oszlopban. A lámpák újra kialudtak, és a vetítőlámpa hirtelen feltűnt a szőke hajú lány, amint bátorítatlan mosollyal közeledik az őt filmező kamera felé. A hangszórókból

halk párbeszéd foszlányait lehetett hallani: „Neve?” „Anna Krawczyk.” „Kora?” „Tizenkilenc év.” „Végzettsége?” „Most érettségiztem.” „Lakhelye?” „Itt lakom a közelben.” „Konkrétan?” „Kasprowicz utca hét, tizenkettes lakás.” „Kérem a személyi igazolványát!” A vetítővászon felvillant a szőke lány fényképét és személyi adatait tartalmazó oldal, zörej – majd a következő, a bejelentett lakcímmel. A gorilla ekkor lejjebb irányította a kamerát, a lány kezét vette be vele. Az zavartan visszahúzta. „Ne húzd el!” – rendelkezett a gorilla. Tenyér, hosszú, vékony ujjak, gyöngyházfényű lakkal kifestett körmök. Egy pillanatra elhomályosult a kép, közelítés, ráélesítés – a tenyér most fehér, sovány pókra emlékeztetett, amint tanácstalanul rakosgatja ide-oda a lábait. „Szült már?” „Nem, csak nemrég ismerkedtünk meg a barátommal.” Még erősebb közelítés – kis felszakadt bőrdarab a mutatóujjon, aprócska anyajegy a tenyér külső oldalán. Feljebb – a kulcscsont finom vonala, a blúz alól kikandikáló vállpánt egy részlete, fül – kicsi, formás, pirosuló fülkagylóval, fülbevaló nyoma. Váltás. A vádli karcsú íve, szörpihék, akár száraz fűcsomók a parti fövényen, barna szépségfolt a boka táján. Szandálba bújtatott lábfej.

A következőt. A következőt. A minősítés sajátos ritmusban zajlott. Izzadt, piros tenyér, rajta verejtékcseppek által barázdált vonalak, lerágott köröm a gyűrűsujjon. „Van gyereke?” (Fehér sebhely a csuklón, fekete pihék a felső ajak felett.) „Igen, van, most másodikos.” (Petyhüdt táskák a szem alatt, vastag festékréteg a rebegő szempillákon, szemöldök – ritkás, keskeny határvonal a szemhéj és az árkokkal szántott homlok között, combra feszülő kismadrág, szégyenlős kézmozdulat.) „Legyen szíves nyugodtan állni!” (Lógó kézfej, rövid, puffadt ujjak, tovább a lábujjak.) „Hányszor szült már?” (Túl rövidre vágott körmök, rózsaszín szájceruzával egyenetlenül körberajzolt ajkak, elvakart heg az alkaron, a kisujjon beszakadt köröm.) „Szeret tévét nézni?” (Izmos, majdhogynem focistához illő vádli, erős, egészséges, a lábszárcsont határozottan kirajzolódó vonalával, választék fényes árka a fejtetőn, kettéváló gesztenyebarna hajtincsek, egy magányos ősz hajszál.) „Nagyon szeretném megkapni ezt a munkát.” (Veritékes homlok, ráncok rovátkái, kékesfekete borosta az ügyetlenül kiborotvált hónaljban.) „Hogyan szerezte ezt a sebhelyet?” (Varrat helye.) „De ha bekenem, nem fog látszani.”

A nézőtíren ülők – nem tudván levenni szemüket a látottakról – már-már perverz érdeklődéssel szemlélték a színpadon zajló eseményeket. A vetítővászon hol az egyik, hol a másik oldalról érkező nők jelentek meg, körülöttük a sürgő-forgó Északi, különféle kérdésekkel. Kivette és betette a kazettákat, amelyek zörögve tűntek el a kamera belsejében. Minden nő számára külön kazetta. Érezhető izgalommal futkosott hol ide, hol oda, utasításokat adva az asszisztenseknek, hogy mit filmezzenek még, megköszönte a jelentkezőknek a közreműködést, és bátorító mozdulattal fordult a következőkhöz. A hosszú, egészen a szemközti falig húzódó sorban álló nők alakja beleolvadt a terem sötétjébe. Mindannyian nyugtalanul figyelték a vetítővásznat.

Az elefánt érdes bőrére emlékeztető apró ráncok a szem körül, kiszáradt fjordok rovátkái az ajkakon, szívként lüktető száj, pörsenés a nyakon – vörös atoll a bőr fehér vizén. „Szereti a virágokat?” (Haj alatt lüktető ér a halántékon, orr, belül fekete szőrsással bélelt csatorna.) „Három nyelvet beszélek.” „Ezt nem kérdeztem, hölgyem, kérem, álljon egyenesen!” (És újra az alhas oválisa,

a fehérenemű csípő mentén kirajzolódó vonalával a szűk nadrág alatt. Három szeplő. Oltás helye a fedetlen vállon.)

– Na nem, ez felháborító, amit itt művelnek! Majd még elkezdzünk vetkőzni is? – tört fel a terem mélyéről egy megbotránkozott női hang.

Kinyílt az ajtó, és az előcsarnok vakító fényében eltűnt egy sziluett. Északi hosszasan nézett a távolodó alak irányába, majd figyelmes pillantást vetett a nők oszlopára. Senki nem mozdult, senki nem távozott. A sor lassan kigyózott előre, a színpad felé.

– Várj meg, kisfiam, anyucit lefilmezik, és rögtön visszajön hozzád – simogatta meg kisfia fejét egy, a hajdani szépség nyomait magán viselő idősebb nő, majd fellépett a színpadra, és továbbhaladt a gorilla és a kamera fekete lencséjének irányába, amely ridegen mérte őt végig.

Néhány pillanattal később már látni lehetett a vetítovásznon a zavarban lévő, kétségbeesett nagy szemeket, egészen közlőről. A nő hátrafordult gyermeke felé. „Kérem, ne idegeskedjen, és álljon nyugodtan!” A kép vándorolni kezdett lefelé. A mell gömbölyűsége, finoman, de jól láthatóan kirajzolódó mellbimbó. A gorilla még lejjebb engedte a kamerát, és hozzáértette a nő melléhez. „Maga melltartót hord.” Az objektív mohón nyaldosta a meredező mellbimbót. „Kérem, uram... a kisfiam... ezt nem lehet.” Ám a kamera már majdhogynem beleharapott a mellébe, tologatta, nyomkodta föl-le. „Kérem, uram...” A kép hirtelen lejjebb ugrott. „Ebből nem lesz semmi.” (Has, fehér blúz krémszínű gombokkal.) „Hány éves maga, asszonyom?” (Lejjebb, és lejjebb, még ép és erős alhas, a csípő szűkületében megbúvó ágyék.) „Harmincöt.” (Most a nyak, fehér, rajta apró ráncok lánc, valamint a Szűzanya, aranyozott láncon.) „Asszonyom, maga hazudik. Maga öreg.” (Remegő ajkak, mint mielőtt felszakad a sírás.) „Nem, tényleg, tessék nekem elhinni. Harmincnégy éves vagyok.”

– Köszönjük, köszönjük szépen, asszonyom, ennyi elég is lesz – vonta félre őt Északi. – Tessék előrefáradni! Igen, ön, asszonyom. Igen, ide, nagyon jó.

– Erre mondják, hogy determináció, nem? – vetette oda Rubin. – Trawka, na mire vársz? Indulj, egy-kettő, úgysem láttalak még makroléptékben, ilyen részletességgel – kacagott fel, de ebben a kacagásban már volt valami beteges, piszkos és sötét, akárcsak Bela-Belowski busa szemöldökében.

Mert valóban obszcenitásnak volt tekinthető, ami a színpadon zajlott. A fizikalitás multimédiába bújtatott parádéja. Trawka zavartan hallgatott – s komoran előrehajtott feje alól lopva figyelte a történéseket. Zygmunt feszkelődni kezdett a székén – erre a többi szék is elkezdett nyikorogni, nemcsak az övé. Volt ebben valami pornográf jelleg, legalább annyira kízó és elviselhetetlen, mint amennyire rejtett és kétértelmű. És ez a kevertség – némely nők szemérmessége, egyidejűleg mások közömbösségével vagy kihívó determináltságával.

– Miért? Miért? – kiáltott bele Zygmunt a sötétbe.

Miért így? S mint nyál a szájpaddalás alatt, úgy gyülemlett fel szívében a pátosz. Mi a faszt érdekli ez őt?! Hiszen hozzá kellene szoknia, nevetnie rajta, nézni és figyelmen kívül hagyni az egészet. Ez csak a munkaerő-felvétel egy újabb formája – multimédiás szemfényvesztés, a női test audiovizuális megmunkálása. Nem, nem a testé – az emberi vágyaké. A kiszolgáltatottságot és hatalmat

lemeztelenítő emberi nyomorúság kaszinója és szentélye egyben. Mindenki úgy boldogul, ahogy tud – ez az alapelv felment mindent és mindenkit. Pénz, bank, számla, kihúzni elsejéig. A gondolatainkat megfertőző pénz tovább munkál álmainkban. Az elemi boldogság fantazmagóriája – adó, jövedelem, új rúzs, új ruha, cipő a gyerekeknek. A hétköznapok folyamatosan ismételt fantazmagóriája! A kurva életbe! Az ígéret kibaszott földje! Banalitás? Hogyne, mindenre ráragad, de könnyen leválik, kimosható, eltüntethető. Nincs ebben semmi új, semmi borzasztó, semmi nevetséges. Csak Kohelet² kacagása. Mert valójában nem Rubin kacagott, hanem a napfényben gondtalanul sütkérező Kohelet. Bela-Belowski – a nők jötevője és kenyéradója, nyereségvibrátor és maszturbátor! Na és akkor? A banalitás, a nevetségesség árán is tudni kell vállalni, ismételve és a végsőig kiáltva, hogy ez rossz, hogy ennek nem így kellene lennie! Miért nem kiáltott, nem reagált senki? Miért?

– A kurva életbe! – súgta oda Rubinnak.

– Mindenki úgy boldogul, ahogy tud. Ugyan már, nézd, mekkora picسا!

Tulajdonképpen ezek már nem nők voltak. Talán a színpad felé kígyózó sorban még igen, de a vetítőlámpák már csak feldarabolt testek, pornografikus gyorsasággal megsemmisített és értelmüktől tudományos precizitással megfosztott testek. Gyorsaság. Gyorsaság. És precizitás. Éljen a XXI. század naturalizmusa! Éljen a kamera, a kazetta és a kép! Éljen! Éljen! – mert az ember nem is ember, a test nem is test... A nők megszűntek embernek lenni, a fejek átváltak szőrrel benőtt tökökké, különböző nyílásokkal, mint az amerikai töklámpásokon, a mell cickóvá, a fenék seggére, a combok feltornyosult húshegyekké, az ágyék picسává, a láb- és kézfejek félig holt póklábakká. A gorillák meg mindeközben szorgalmasan dolgoztak, további adatokkal gazdagítva az új ember kartotékját. Álljunk csak meg, hiszen Kohelet, parti fővény, napfürdőzés, mindez nem is annyira új, sőt épp ellenkezőleg. A kazetták nagy kupacokban halmozódtak fel a színpad mindkét oldalán. Északi futkosott, szökdösött, s kipirult arccal tette fel újabb meg újabb kérdéseit, választ nem is annyira várva rájuk. Valóság-show! Tovább, tovább, szépen sorban. Test, test, láb, láb, kéz, picسا, cickó... Szerv, ösztön, szervezet, műszer. Az ember mint szerveget tároló zsák! Az ember – modern demiurgoszok, multimédiás sámánok cserealkatrész-ládikája, akik kéjes vonaglások között idézik meg a részletek torz világát! A kezdet már nem Istené, nem a teremtés hét napjáé. A kezdet az elektronikus szembogár által villámgyorsan bekebelezett húsa, teste és bőre. Na és? Ül Zygmunt a jó, öreg moziban és nézi az új *Szexmissziót* – nem komédiát, inkább tragikomédiát. Nem lehet, hogy Zygmunt olyasvalamibe üti az orrát, amibe nem kéne? Mert könnyű, túl könnyű neki diagnózist felállítani a világról. Szavak és szavak, mondatok, nyelv alkotta világok...

Gólya hirtelen felugrott a helyéről, és levegő után kapkodva a kisiúra mutatott, szájából pedig ijesztő, állati üvöltés tört elő, amely megremegtette az egész termet:

– Ez a gyerek halott!

Az emberek feléje fordultak és síri csend szállt alá. Trawka és Zygmunt megdöbbenően néztek barátjukra, akinek alakját a kamera szinte azonnal ki-

² A Prédikátor, Ószövetség, A Prédikátor Könyve

ragadta és továbbította a vászonra. Kivörösödött szemek, összeszorított ajkak, remegő áll. Gólya elgyötört arcára hirtelen ráült az öregség.

– Ez a gyerek halott... – ismételte meg halkabban.

Mariusz Sieniewicz (1972), Olsztynban élő prózaíró. A Warmiai-Mazuri Egyetemen végzett lengyel filológia szakon. 1995 és 2002 között az olsztyni Portret folyóirat főszerkesztője. Első regénye, a *Dédanya* 1999-ben jelent meg Olsztynban. Második regénye, *A negyedik égbolt* 2003-ban jelent meg a varsói WAB kiadónál, mint a társadalmilag elkötelezett fiatal lengyel próza egyik legígéretesebb alkotása. Írásai megjelentek német, litván, orosz és horvát nyelven.

MARIAN TROJAN (MAGYARORSZÁG)
A SZENT CSALÁD

Sławomir Shuty

Házi vizit

Michalek, Jacus és Radek a lépcsőházban rohagáltak és köpködtek. A dolog elhúzódott. Ötkor kellett volna jönnie, és még sehol, pedig már hét óra. Úgyhogy, mint általában, ha unatkoztak, elkezdtek köpködni és kergetőzni. Megvagy! Elkaptalak! Utánam! Üvöltenek, mint a sebzett vadak, zeng bele az egész lépcsőház. Egyszer csak néhány emelettel lejjebb valami mozgás támad, hirtelen kavarodás, valaki jön fölfelé, hallani a hangját, a korlátrácsok között pedig már látni a fehér reverendát. Itt van?

Michalek leszalad két emeletet, előrehajol a korlát mögül, és suttogva kérdezi: Hányadikon van?

Marysia Gębala, osztálytársa a második emeletről, ugyancsak suttogva válaszol: Az elsőn.

Michalek visszaszalad az emeletre, és átadja társainak a hírt. Nyomban ezután hazaszaladnak, és elmondják szüleiknek is.

Otthon – akár egy méhkaptárban. Anya nem tudja eldönteni, melyik tálat válassza a szenteltvíznek. Apa a tavalyi víz után kutat, s közben ráripakodik anyára, hogy igazán vehetett volna idén újat, mire ő, hogy minek, erre apa, hogy abba a két zlotyba talán még nem menne tönkre. Végül apa beleenged az ezüstszegélyes aranytálba egy kis vizet a csapból mondván, majd később hozzáönt egy kevés szenteltet, az olyan, mintha az egész szentelt lenne. De hol van a szenteltvízhintő? Hogyhogy hol, ott, ahol mindig, a szekrényben. Hol ott, ahol mindig, merthogy ott nincs!

A szekrényben, a felső polcon. Akkor mutasd meg, hol! Mint egy kisgyereket, mindig kézen fogva kell hogy vezesselek, hozd ide a nyakkendőm, vasald ki az ingem, ő maga semmit nem csinál, én meg gürcöljek, mint egy hülye. Megvan? Megvan. A gyertyatartót is. Hol vannak a gyertyák? Ó, édes istenem, hát keresd meg, és ne kérdezzeg folyton, mit gondolsz, hány kezem van, mi? Ne beszélj velem ilyen hangon! Milyen hangon? Reggel óta itt rikácsolsz, mint egy kotlóstyúk, nem hagysz az embernek nyugtot. Te, vedd már észre magad! Eregeted itt a füstöt, mint egy gyárkémény, egyiket a másik után szívod, aztán meg csodálkozol, hogy zörög valami a tüdődben. Meglesz ennek még a böjtje, meglátod! Apa most már ideges. Tönkre van téve az egész délutánja, semminek nem ér a végére, no de mit tud csinálni?

– Eredj, kérdezd meg, hányadikon van – veti oda Michaleknek.

Michalek megy, és kérdezi, hányadikon van. A negyediken. Ó! Akkor gyorsan vissza, már veszélyesen közel van.

– Hányadikon? – kérdezi apa.

– A negyediken – mondja Michalek. És, mintha csak varázsszóra, már kopognak is a ministránsok. Dicsértessék, lelkipásztori látogatás, és a többi, és a többi. Szenteltvizet?

Egy keveset. Tessék parancsolni! Köszönöm! Menj, adj nekik két-két zlotyt. Anya megy, és odaadja nekik. A fiúk egyből a tenyerükbe néznek, és olyan arckifejezést vágnak, mint-

ha nem tudnák, hogy megéri-e vagy sem, de végül azért megköszönik.

Ahogy becsukódik az ajtó, látni lehet, hogy valamit pusmogznak egymás között az ajtóra mutogatva. Talán már ki kéne nyitni? – kérdi anya. Kérdezd meg őket, hol van? Fiúk, hol van az atya? – nyitja ki egy pillanatra anya az ajtót. A tizenhatosban. A tizenhatosban – továbbítja apának anya. Akkor még ne nyisd ki, nincs értelme – mondja rá apa.

– És melyik jön? – anyát még ez is érdekli.

– Piekarczyk – felelik.

– Aha – mondja anya, és becsukja az ajtót –, a Piekarczyk jön.

– Az, amelyik azt mondta a szentbeszédben, hogy ne a sekrestye felőli bejáraton jöjjünk be, mert elkoptatjuk neki a márványpadlózatot... – félig mintha kérdezné, félig mintha szarkasztikusan megjegyezné apa.

Utolsó ellenőrzések a lakásban a házi vizit előtt. Minden kitakarítva, felesleges szobák légmentesen bezárva, villany lekapcsolva. A nagyszoba viszont teljes fényárban úszik, a tájkép helyett a falon ideiglenesen a pápa képe. Ráadásul olyan, hogy ha egy bizonyos szögből nézed, akkor Jézust látod a kereszten, egy másikból viszont Máriát a szívvel és fény sugarakkal. Tévé kikapcsolva, asztal icipicit középre tolva, hófehér abrosszal letakarva, rajta kereszt, gyertyatartó, vízestál, szenteltvízhintő. Csak a Bibliát nem sikerült időben kölcsönkérni, hát istenem. Anya még fehér borítékot keres.

– Mennyit adsz neki? – kérdi apa.

– Miért, mennyit kéne?

– Hús zloty elég neki.

– Eszednél vagy te, hús zloty, manapság az emberek a perselybe dobnak ennyit!

– Csak dobjanak, ha van nekik, én viszont szeretném másra költeni.

– Költsed csak, ez úgylis az én pénzem.

– Hogyhogy a tiéd?! A miénk!

– Ez az én külön pénzem, fogok itt még neked magyarázkodni?!

– Adj, amennyit akarsz – és ezzel apa számára a dolog el van intézve. Elmélyülten leselkedik a kukucskálón át, de nincs mit látni. A ministránsok ugyanúgy állnak, mint eddig, beszélgetnek, csipkelődnek, lökdösődnek, vigyorognak – Maradj már, megmondalak az atyának, hagyjál már, hagyjál már.

Óhó! Most megy be. Hova? A tizenkilencesbe, szemben. Már egész közelről látni és hallani.

– Jaj, de szűk itt a hely – mondja Piekarczyk atya, ahogy két bicikli között átfurakodva felér az emeletre.

– Kérem, atyám, mindenütt ezek a biciklik – találta meg az alkalmat a panaszkodásra a szomszédasszony. – Még átmenni sem lehet normálisan, ezek a reklámok meg csak teletömik az ember fejét, csupa szemét, nem egyéb – mutat rá egy, a közeli hipermarketből származó papírhalomra, amelyen „Akció” és „Grátis” feliratok virítanak.

– Hát, asszonyom... – kezdi jelentőségteljesen Piekarczyk atya. – Az embereknek ez kell... vásárlás. Az ilyen a misére az istennek nem megy el, de a boltba bezzeg elmegy, és ki tudja, mennyi időt tölt el ott.

– Én, kérem atyám, oda nem járok, mert ugyan minek? Hát kevés bolt van itt a közelben, hogy oda kelljen járni?, meg aztán becsülni kell a lengyel terméket – fűzi hozzá az újságokból szedett véleményt, miközben a gyereket bökdösi a lábával, hogy dugja már el azt a rollert, amit akciósan vett neki. De hiszen egy esetből

még nem lesz rendszer, meg kettőből sem, és ezzel aztán be is van fejezve. Hát ki venné ezt zokon?

– Az volna a jó, ha mindenki úgy gondolkodna, mint ön, asszonyom – helyesel hozzá az atya.

Belépnek a lakásba, hallani, ahogy imádkoznak; azután kijönnek a ministránsok, becsukódik az ajtó, és már nem látni többet.

– Na – jegyzi meg magában apa –, kíváncsi vagyok, idén milyen kocsit vesz magának.

Anya viszont tovább leskelődik a kukucskálón át, nehogy lemaradjon valamiről, és túl későn nyisson ajtót. Csöngetnek. Anya ajtót nyit. Tessék előkészülni a vizitre – mondják a ministránsok természetellenesen komoly hangon, miközben mindenki – apa, anya, Michalek és a bátyja – már az előszobában áll, és izzadt kezüket tördelve nyugtalanul forgolódnak jobbra-balra. Itt van!

– Dicsértessék a Jézus Krisztus – mondja Piekarczyk atya, és megindul a nagyszoba felé, mintha csak a vérében lenne, hogy arra kell mennie. Bemegy a nagyszobába, pedig eszi a fene, hogy inkább a konyhába menjen, kinyissa a hűtőt, kivegyen egy szép nagy darab házit, amennyiben épp lenne ott ilyen, ledugja a torkán, és így tele szájjal mondja: vendég a háznál, isten a háznál; de nem teszi meg. Ilyenek az elvei. Bár az igazat megvallva nem sok hiányzik.

– Mindörökkön örökké ámen – feleli, aki épp legközelebb van hozzá. Az atya automatikusan megáll a kép előtt és elkezd az imát. Miatyánk, ki vagy... Mindenki mondja utána, de időnként nehéz lépést tartani vele, mert nagyon gyorsan mondja. Apa azokon a részeken, ahol nem emlékszik az imára, csak a száját mozgatja, és valamiféle mormolást hallat, hogy

olybá hasson, mintha tudná. Az atya ezután rögtön leül a fotelba, és elkezd mondani, hogy a fiúk hogy megnőttek, hogy biztos nem okoznak sok gondot az anyjuknak, feltesz egy-egy kérdést Michaleknek és a bátyjának, hogy melyik osztályba járnak, hogy jól tanulnak-e, mert a katekizmusra járnak rendszeresen, azt tudja, mert fel vannak írva, aztán még odafordul a szülőkhöz, hogy nagyon kellemes itt önöknél, hogy milyen szimpatikus család, csak az elmúlt évben még semmit nem adakoztak a templom építésére, pedig korábban milyen rendben volt minden, és végül is kiért szenvedett Krisztus a kereszten?

– De kérem, atyám, szándékunkban áll – feleli a családfő.

– Vagyis a támogatásra lehet számítani; de mikor? – mosolyodik el az atya, és előveszi a színes képeket.

Vajon milyeneket kapunk? – kíváncsiskodik Michalek, míg végül meglátja. Neki ágy mellett térdeplő kisfiú angyalokkal, a bátyjának valamelyik szent, anyának és apának egy közös, viszont nagy, Jézus számárháton. Szerintem az enyém a legjobb – örvendezik Michalek.

Piekarczyk atya végül unottan feláll, széthinti a szenteltvizet, áldást mormol az orra alatt, összegyűjti a papírokat, és indul a kijárat felé. Ebben a pillanatban apa felugrik, mint akit leforráztak, és a zsebébe csúsztatja a borítékot. Ez az ő feladata, mert mégsem járja, hogy anya csinálja, mert hiszen tudvalevő, hogy a nő az mire való. Piekarczyk atya még csak nem is szabadkozik, mintha olyan szerény lenne, csak elmosolyodik – Isten fizesse meg! –, és gyorsan kimegy a lakásból.

A vizit után anya már valahogy nyugodtabb, szedegeti le az asztalról

sorjában a tárgyakat, a fehér abroszt meg elrakja a szekrénybe jövőre. Apa eközben gyorsan bekapcsolja a tévét, hogy minél kevesebbet mulasszon.

Alig egy héttel a koledálás¹ után Michałek Radekkel és Radek nővérével miséset játszik. Michałek, papírcsákóval a fején, az atya, és úgy mondja: Isten báránya, ki elveszed..., ők meg térdepelnek és motyognak valamit az orruk alatt. Aztán áldozáshoz járulnak, Michałek pedig hagymás csipszet dug a szájukba. Krisztus teste. Ámen. De

hirtelen valami zaj, valami beszélgetés hangjai a lépcsőházban. Úgy, ahogy voltak, kiejtenek mindent a kezükből, és szaladnak megnézni, mi az.

Aha. Hát persze. Ők jönnek. A kabátos férfi és nő. Becsengetnek a lakásokba a másodikon, és valamit mutatgatnak. Azokat a színes újságokat. Michałek Jacuússzal elrejtőzik az ötödiken, és onnan kiabálják: Hééé... tökkelütöttek! Aztán gyorsan be a lakásba.

Kettős szűrő

A kábultságból a műsorvezető kissé tolamakodó hangja zökkenett ki: Emília asszony, az egyes ablakot vagy a négyezer zlotyt választja? Emília asszony, felkészült a válaszadásra?

Szemei előtt ott pergett le az egész élete: esküvő nyolcvanhatban, orvosi beavatkozás, éjszakai takarítása a bankban, szülőszoba, munkaközvetítő, a kis Polski és ahogy tíz kilométeren keresztül tolták, ahogy egyszer csak már nem jött rá a tavalyi szoknya, sorban állás a segélyért a postán, az, ahogy Sławek megégette a kezét, és még a csehországi kirándulás, egyszerűen minden, és olyan zavarban volt, mert félt, hogy elrontja. Férje a nézőtéren, a gyerekek otthon, az apósék, a szomszédok, jaj, kapna tőlük, élete végéig hallgathatná, miért is nem gondolta meg korábban, de akár még rosszabbul is végződhet. Staszeknek kemény a keze, főleg ha iszik, inni pedig szeret, a vodkának meg főleg nem tud ellenállni. És ahogy így elmélázva hol az ablakra, hol a pénzre nézett,

elkezdett magában halkán imádkozni: „Uram-Istenem, lehet, hogy idáig nem voltam túl buzgó, utoljára Krzysiu keresztelőjén voltam áldozáson, vagy Krystyna és Władysław esküvőjén, már magam sem tudom, és megszólaltam a papot, hogy csak beszél, beszél, hogy az emberek keveset dobnak a perselybe, ő maga meg Forddal jár, de ennek most vége, legalább egyszer egy évben gyónás, de inkább kétszer, és nem fogok garasoskodni a misén, hogy a fene vigye el, dobok a perselybe, ha ez kell, minden vasárnap úgy két zlotyt, még ha nem is vet fel a pénz, és gondoskodom róla, hogy Krzysiek Sławekkel minden héten elnézzen a misére, no és bocsánatot kérek a sógornómtól, hogy kellemetlenségeket okoztam neki azzal a lakásüggyel kapcsolatban, hogy őt mintha csak a pénz érdekelné, és egyáltalán, meglátod, Uram-Istenem...”

– Emília asszony! – szakította félbe a már idegesen mosolygó műsorvezető. – Mit választ?

¹ Itt: vízkeresztli házszentelés.

Staszek pedig – a férje – ilyen gondolatokat forgatott a fejében ebben a pillanatban: na, csak legyen ott egy autó, majd megmutatom én neki otthon, megtudja, mi az a derékszj, a jóisten óvja attól, hogy elrontsa.

És Emília hirtelen megvilágosodva: – A pénzt kérem.

– Biztos benne? – tette fel a kérdést pro forma a műsorvezető, mert már elege volt, és rá sem pillantva intett a kezével, hogy húzzák el a függönyt az egyes ablak elől. Az ablak mögött pedig egy Mulinex mixer, megér, hogy túlzásba ne essek, vagy négyzázötven zlotyit.

Hurrá! Hurrá! Bravó! Mindenki tapsol, Emília meg elégedett és büszke magára, mint még soha. – Hát nem megmondtam, én már akkor tudtam, mit kell tennem – ezt mondja majd a műsor után Staszeknek. Staszek viszont mérges egy kicsit, hogy nem lehetett, a kurva életbe, a pénzt is meg a mixert is, na de mit van mit tenni, ilyen az élet.

A hírre, hogy Emília megnyerte a műsort, nagy lett a nyüzsgés Bangitán a lépcsőházban. A szomszédok ovációval fogadták őt a férjével együtt, jöttek, mint a keselyűk, hátha pottyan nekik is egy-egy morzsa az asztalról. Egyből meghívták magukat vasárnap ebédre az apósék is, a báty is a feleségével, meg a sógor a gyerekekkel. És továbbra is mindenki csak azon tanakodik, hogy vajon mit csinálnak a nyert összeggel. Emília nem szólt egy szót sem, ült, mint nyuszi a fűben, és csak azt figyelte, hogy nem fogyott-e el az asztalról a felvágott, a Pepsi, netalán a kenyér, és elégedett volt magával, mint még soha, és ezt érezni is lehetett. Nem volt könnyű élete. Két nehéz szülés, legutóbb meg az a gyomorfekély. Most meg, ahogy belép a boltba,

a boltosnő rámosolyog. – Jó napot, mit adhatok? – viccelődik, az egészsége felől érdeklődik; mert nem ugyanaz, mint aki volt, Emília meg elmesél neki mindent, arról, hogy mi történt a stúdióban, a versenytársakról, arról, ahogy a műsorvezető kiválasztotta őt a tömegből, hogy maga sem tudta, menjen-e vagy ne, és hogy nem volt biztos magában, de aztán valami belső hang azt súgta neki, hogy menjen. Mert persze hogy nézett ő korábban televíziós vetélkedőket, de nem olyanokat, ahol az embernek a tudásával kell kitűnnie, hanem olyan normális, szórakoztató jellegűeket. És nemegyszer, mint kiderült, jobban választott, mint a versenyző. No de persze egész más a tévé előtt ülve okosakat mondani, mit a kivilágított stúdióban. Hát persze, bólogat az eladónő, miközben ajándék süteményt dug a bevásárlószatyorba, és cinkosul kacsint hozzá egyet. A sztárok életének megvan a maga bája!

A fehérfoltos fekete macskát pedig a mixer emlékére Moulinexnek nevezte el. Futkos a kis csöppség ide-oda a lakásban, játszik a gombolyaggal, olyan kis szeleburdi még. Moulinex! Moulinex! Na, gyere ide! Jaj, de aranyos vagy!

Már mindenki becsípve, jó hangulatban – Staszek, most meg te jelentkezhetsz valamilyen televíziós vetélkedőbe, nem? – az após egymás után ontja a vicceket, mire Staszek: – Engem aztán ökrökkel kéne innen elvontatniuk – és nevet a félig lenyelt kolbászos-tormás kenyérral a szájában. – Hát mire van nekem ő – mutat rá Emíliára, aki kellemesen felvillanyozódva elmosolyodik e szavak hallatán. Hát persze hogy szerepelni fog majd még televíziós vetélkedőben, de egyelőre ki kell pihennie magát és értelmesen

elköltenie ezt a pénzt. No igen, és mire is fogják költeni a pénzt, várja mindenki kíváncsian a választ. – Hifire meg pifire – neveti el magát Staszek kivörösödött arccal, amilyen nem volt az óta a bizonyos névnap óta, amikor behugyozott a mosógépbe a fürdőszobában. – No de, félre tréfát, különféle szükséges cuccokra. Elmegyünk együtt valamelyik nagyáruházba, és ott meglátjuk. Emilia ránéz a férjére, aki épp a soron következő palackot emeli a szájához, és úgy mondja: – No, elmegyünk, talán már holnap.

De úgy csütörtök felé a pénzből már egy fillér nem sok, annyi se ma-

radt. Staszek elitta az egészet. Ha vasárnap kiütötte magát, akkor már ki sem józanodott. Meg az Egzotic Clubban is tett egy gesztust. Van ott egy olyan szőke, hogy jaj! Csuda egy vadmacska, a fene vigye el...

Csak Sławek bögött, hogy ő számítógépet akart, de amikor Staszek pénteken felébredt, elég volt ránéznie, és már abba is hagyta a nyafogást. Adok én neked számítógépet, a kurva mindenségit neki! Ahelyett, hogy tanulna, ilyen hülyeségeken törni a fejét! És elment inkább levajazni a kamu betegállományát. A piczába ezzel az egésszel!

Ünnepek!

Stasiu úr aztán jól bevásárolt. Különféle felvágottat, a rokonszenves eladónő által szép vékonyra felszeletelve, két kiló jóféle kolbászt, dobozos üdítőt, Pepsit, narancsot, mandarint, banánt, egy vajdilling heringet meg egy nagy csomag vécépapírt. Két tele szatyor, hogy majd leszakadt a fülük, ahogy a hipermarkettől három kilométeren keresztül cipekedett velük hazáig. Oda meg vissza, egyik irányba is, másik irányba is. Minek költsön még buszra is? Oda és vissza, az kétszer egy zloty tíz, ami összesen két zloty negyven, vagyis épp egy sör. Hát érdemes lenne jegyre kidobni? Inkább megiszik egy sört, az aszszonynak meg szépen megmondja, hogy a jegy oda-vissza az kettő negyven, csak nem gondolja, hogy ő ezt a pénzt elitta? Hacsak ki nem szúrja, hogy túl sokáig volt oda.

– Valahogy olyan sokáig voltál oda abban a Zsanban – szól oda neki a

felesége a különböző szubsztanciáktól gőzölgő fazekak fölül.

– Komolyan mondom neked, olyan sorok vannak, hogy azt el sem tudod képzelni – feleli Stasiu úr, és levágja elé a két tele szatyrot az asztalra –, itt van minden, amit akartál.

– Még elmész tojást venni.

„Persze, tojást, az én tojásaim meg mindjárt leszakadnak“, gondolja magában Stasiu úr, és óvatosan belopakodik a nagyszobába, mintha valamiért menne, mintha hirtelen valami dolga akadt volna a nagyszobában, óvatosan kinyitja a bárszekrényt, és tölt magának egy kupicával. Még a szőnyegetek is ki kell majd porolnia.

Na, elmész te...! Szőnyegetek ki porolni, padlót feltörölni, ólomkristályokat kifényesíteni, bútorokat nedves ronggyal áttörölni, ablakot tisztítani, bevásárolni és még a karácsonyfát is feldíszíteni. Idehozni, odavinni, felsöpörni. Stasiu úr szitkozódik, mint

a kocsis, az élettől is elment már a kedve.

Stasiu úr szőnyeget porol, és tovább dühöng magában. Felőle akár ne is lennének ezek az ünnepek. Boszszankodik, a lelke mélyén ugyanakkor viszont nagyon is elégedett. Mert a szőnyegek szépek, újak, tiszták, és amikor porolja őket, az összes szomszéd látja, hogy milyen szépek, otthon meg majd azt mondják: lám, ezeknek aztán szép szőnyegek vannak. Tényleg szépek – gondolja magában Stasiu úr –, nem olyanok, mint a Nowákékéi a kilencedikről, hogy az ember szinte rosszul lesz, ha csak rájuk néz. Elnyútt, ócska rongyok. Mintha disznók laknának ott, nem is emberek. Egyébként meg olyanok ők is, mint a szőnyegek. Még köszönni se tud az ilyen, noha ő a fiatalabb. Csak nem fogok neki én előre köszönni? Arra aztán várhat. Köszönjön csak ő előbb! Hát mi vagyok én? Szarháziak. Minden csupa szürke a szőnyegüktől. Az autókban a parkolóban vastagon áll a szürke por. Rongy az, nem szőnyeg! A mienket viszont öröm kiteríteni, szép minták, divatos színek, még a nehéz időkben lettek vásárolva. Nincs mire szégyenkezni – nyugodtan ki lehet teríteni és kiporolni, így van, vagy nem?

– Jó napot! – szól oda Stasiu úr a szomszédnak. – Ön is porol?

– Hát... – feleli kelleetlenül a szomszéd.

Lángost sütni. Mákos kalácsot. Túró lepényt. Rakott tésztát. Négerkockát. Kelt tésztát. Még ezt. Még azt. Az embernek a bele kilóg. És akkor a hal még sehohol.

„Ááá... elegendem van már ezekből az ünnepekből – gondolja magában Zofia asszony. – Folyton csak fazekak

és fazekak. Az embernek még egy perc nyugta sincs, hogy leüljön valamit megnézni, reggeltől estig csak a gürzés meg a főzés. Bárcsak már vége lenne. Ááá... még képeslapot is küldeni a családnak meg az ismerősöknek, ne is folytasd, képeslap kell nekik, képeslap, bélyeg, ez mind pénzbe kerül, ha jönnek az ünnepek, az csak kiadás, kiadás, kiadás vég nélkül, hogy az embernek már borsózik tőle a háta, a csuda vigye el ezeket az ünnepeket!”

A lépcsőházban különféle sült ételek illata terjeng, hogy öröm a levegőbe szippantani. Stasiu úr hazatér a szőnyegekkel, és köhécsel.

– Kiporoltam neked a szőnyeget, idenézz, hogy kiporoltam – mutat rá Stasiu úr a szőnyegekre, s közben tovább köhécsel. – Ilyen szépen senki nem porolja ki neked, mint én, mihez is kezdenél nélkülem, hát ki porolná ki neked ilyen szépen a szőnyeget? – teszi hozzá.

– Hát nekem poroltad ki? – kérdi Zosia asszony. – Nekem? És magadnak nem, he?

– Nekem nincs rá szükségem – Stasiu úr ma kétségkívül kötekedő hangulatban van. – Nekem aztán lehetnének kiporolatlanok is.

– Jaj, de nagyon okos vagy – mondja Zosia asszony, Stasiu úr pedig a felesége sürgölődését elnézve azt figyeli, hogy mibe lehetne még belekötni, s közben köhécsel. – Megint túl sok süteményt csináltál, ki fogja ezt mind megenni?

– Te meg mit köhécselsz itt nekem – veti oda a felesége, hogy egérutat nyerjen. – Hagyd már abba végre a köhécselést!

– Ne vegyél nekem semmilyen ajándékot! – figyelmeztette emelt han-

gon a feleségét még az ünnepek előtt, hogy ne vegyen neki semmilyen ajándékot! – Mi vagyok én, gyerek, hogy ajándékot kapjak?, hát minek nekem ajándék, mondd meg nekem!

– Te se vgyél nekem – válaszolta Zosia asszony.

Stasiu úrnak eszébe se jutott, hogy vegyen neki. Ki látott már ilyet, ostobaságokra adni ki a pénzt?! Úgyhogy a házi kassza végül nem lett kevesebb.

Végre itt a vigília¹. Vége az ünnepek előtti kinszenvedésnek, most már lehet végre valamit enni is. A fehér abroszon a tányérok alatt újságpapír, hogy ne csöpögjön rá a barscs². Az abrosznak ugyanis az ünnepek végéig ki kell tartania.

– Bárcsak ne veszekednél velem többet – adja át jókívánásait feleségének Stasiu úr, egy-egy ostyát tartva mindkét kezében³.

– Hiszen te veszekszel velem – feleli rá a felesége, noha az ő jókívánásai még csak ezután kellene hogy következzenek.

– Hogy én veszekszem veled... – félig mintha kérdezné, félig mintha mondaná Stasiu úr.

– De mért emeled fel egyből a hangod? – kérdezi ezúttal Zosia asszony.

– Te mért emeled fel? – Stasiu úr szerint a felesége emelte fel a hangját.

– Én nem emelem fel, normális hangon beszélek – Zosia asszony már csak tudja, hogy normális hangon beszél-e, vagy sem.

– Azt látom, látom én, hogy hogy beszélsz – Stasiu úrnak is van szeme, látja, hogy miről van szó.

– Ej, maradj már... – Zosia asszonynak már elege van a férje kötekedéséből.

– Te maradj már, hogy az emberek egyszer egy évben se legyen nyugta – Stasiu úr meg van győződve róla, hogy a felesége a hibás.

– Akkor meg minek kezded el? – akarja mégis tudni Zosia asszony.

– Ki kezdi el, én? Jaj, na ne ess túlzásba! – fejezi be jókívánásait Stasiu úr. Most Zosia asszonyon a sor.

– Bárcsak leszoknál arról, hogy ilyen idétlenül öltözködsz – mondja, de Stasiu úr félbeszakítja, mert eszébe jutott még egy nagyon fontos jókívánás:

– Bárcsak kevesebbet telefonálnál, mert aztán a számlát meg ki fizeti ki?

A tévében megy a vigília az egyesen.

„Na, ez legalább igazi vigília – gondolja Zosia asszony –, minden szinte ragyog a tisztaságtól, az evőeszközök is milyen szépen vannak elrendezve, ez igazi vigília.”

– Mit esznek ott azok? – kérdi Stasiu úr.

– Kutiát⁴ – válaszol a felesége.

„Ez igazi vigília – gondolja Stasiu úr. – Olyan, ahogy a nagykönyvben meg van írva, az asztalon bor, nem úgy, mint nálunk. Még kutia sincs.”

– Az meg mi, az a kutia? – kérdi még a feleségét.

– A kutia, az kutia, maradj csöndben, mert nem hallom – válaszolja Zosia asszony.

¹ Szenteste, karácsonyesti ünnepi vacsora.

² Lengyel nemzeti étel, vöröscékla levéből készült leves.

³ Karácsonyesti lengyel hagyomány az ostyatörés, a családtagok így adják át egymásnak jókívánásaikat.

⁴ Hagományos lengyel karácsonyi édesség, főtt búza mézzel, mákkal és szárított gyümölcsökkel.

– Ha nem hallod, akkor felhangosítom – mondja Stasiu úr, és teljes hangerőt ad rá, hogy a tévé már szinte recseg, és semmit nem hallani. – Most már hallod?

– Juttasd eszembe, hogy az ünnepek után elvigyem leadni a vizeletmintát – mondja a feleségének Stasiu úr, miközben egy darab halat töm a szájába. De a felesége nem mond rá semmit, Stasiu úrnak erre elvörösödik a feje, úgy lüktet benne a vér, és már épp valami csúnyát készül mondani, amikor egyszer csak...

Csöngetnek. Zosia asszony odamegy az ajtóhoz és kinéz a kukucskálón. A lépcsőházban énekszó, amelynek hangjai szétáradnak az éjszakai csöndben. Ki az? Na ki az? – érdeklődik a szobából Stasiu úr.

– Betlehemezők – mondja a felesége.

– Akkor még csak ki se nyisd! – mondja ezúttal Stasiu úr.

– Valami papírvászon tartanak a kezükben, gyerekek, nem tudom, mit énekelnek – kommentálja egyidejűleg az eseményeket Zosia asszony.

– Maradj már, ki se nyisd! – Stasiu úr tud határozott lenni, ha akar.

– Hiszen nem nyitom ki, mit kötsz belém – válaszol ugyancsak határozottan Zosia asszony.

– De úgy állsz ott, mint aki ki akarja nyitni – értékeli találóan a helyzetet Stasiu úr.

Vigília, vigília, a vigília elmúltával meg egykettő, minden rögtön elmosva ott szárad a csepegtetőn. Már minden megszáritva, helyére rakva, eltéve jövőre. Ahogy a jóisten elrendelte, ragyog minden.

A karácsonyesti vacsora után pedig, már isten törvényének értelmében is, nyugodtan bonthatta fel Stasiu úr a félliteres vodkát, még a felesége sem morgott, hiszen a böjt befejeződött, lehet kiadósat enni. Evett, ivott, jól belakott lángossal és felvágottal, és elterült az asztal mellett. És ahogy ott jóllakottan feküdt, mint egy bika, elbóbiskolt, és úgy hallotta, hogy a tányéron lévő felvágott emberi hangon szól hozzá. Ráadásul úgy tűnt neki, hogy nemcsak hogy emberi, de sértődött hangon szól hozzá. Nem akarta elhinni.

– Ez lehetetlen, nem tudom elhinni – nyögött fel mintha lázálmában, majd felkönyökölt, és ahogy így közelebből szemügyre vette, hát az a felvágott tényleg beszélt. Vicc nélkül.

Halkan beszélt, és azt mondta, hogy minden jól van úgy, ahogy van, de az ünnepek alkalmából azért lehetne olcsóbb.

– A fenébe, tudtam – mordult fel ingerülten Stasiu úr, és habozás nélkül a szájába tömte a tányéron maradt felvágottat. Mert van, ahogy van, de egy akármilyen hülye felvágott, baszki, nem fog neki beszólogatni egy ilyen kellemes pillanatban. Azt már nem!

Vendégségben

Az ünnepek harmadik napján (mert a másodikon tudvalevőleg még nem illik) beállítottak vendégségbe az ismerősök. Gienek úr a szobában ült, és elmélyülten tévézett. Kik jöttek? Męczarskiék a fiukkal. Kik? Na mind egy. Erre mondják, hogy kellemetlen; de hát mit lehet csinálni.

Męczarskiék, ahogy az elő van írva, levették a cipőjüket, bár Halinka asszony, amennyire csak tőle tellett, próbálta őket győzködni, hogy ugyan már, igazán nem szükséges levenni a cipőket; de Męczarskiék tudták, mi a szokás, és hogy ezt nem szabad felrúgni, és hogy a háziasszony előzékenységét, hogy nem kell levenni a cipőt, csakis mint az udvariasság és a jóindulat jelét kell értelmezni. Helyes! Mosolyogva levették a cipőjüket, aztán átmentek a nagyszobába, mert hogy ezt is mondta nekik Halinka asszony: na, gyertek át a nagyszobába.

– Hozz be egy kis felvágottat, salátát, na mit ülsz ott úgy! – fordult oda a feleségéhez Gieniu úr, pedig az nem is ült. – Hiszen tudod, hogy a vendégek éhesek.

Ám az íratlan szabályok értelmében Męczarskiék e szavak hallatán elkezdtek szabadkozni, hogy nem is éhesek, noha otthon direkt nem ettek kiadós ebédet, hogy helyet hagyjanak az esetleges finom falatoknak. A házigazda természetesen hallani sem akart róla, hogy Męczarskiék nem éhesek. Erre azok még elszántabb győzködésbe kezdtek, hogy márpedig egész biztos nem éhesek, hiszen ebédeltek, mielőtt elindultak. E szavak hallatán viszont már a háziasszony kezdett el erősködni, hogy

valamit azért mégiscsak meg kell kóstolniuk.

Az udvariassági formulák e rituáléja után a vendégek helyet foglaltak a széles asztal mellett, Halinka asszony pedig felszeletelte, elkészítette az ételt, kávé, teát főzött, behozott és feltett szépen mindent az asztalra, majd kínálni kezdte. Kezdetben ugyan bátortalanul, de azért csak hozzáláttak a vendégek Halinka asszony főztjének megkóstolásához. Męczarskiék fia viszont csak ült, és nem evett semmit.

Halinka asszony látván, hogy Męczarskiék fia csak ül, és nem eszik semmit, mintha valami baja lenne az étellel, elkezdte kérdezgetni, hogy hányadik osztályba jár, és hogy már milyen nagy fiú, de az nem szólt egy szót sem.

– No, mért olyan félénk, vagy nem is tudom – próbált meg viccelődni ezzel kapcsolatban Halinka asszony.

– De hiszen te nem vagy ilyen félénk – mondta a fiára nézve Męczarska asszony. – Na, itt van, vegyél magadnak egy kis felvágottat vagy valamit, salátát, nagyon finom saláta.

– Na, vegyél egy kis salátát – mondta Męczarski úr, és kivett egy kis salátát a fia tányérjára. – Itt van, egyél. De a fia nem evett.

– Milyen jó gyerek – mondta Gieniu úr, magában meg azt gondolta, „utálatos egy kölyök” –, lehet, hogy lángost szeretne?

– Eszel egy kis lángost? – kérdezte Męczarska asszony. – Itt van, egyél egy kis lángost, mákos kalácsot, isteni

– nyújtotta oda fiának a mákos kalácsos tálat.

– Na, hagyjátok már, hadd egyen nyugodtan – próbálta meg vidáman lezárni az ügyet Gieniu úr. – Majd ha akar, vesz magának.

– Akkor vegyék ki neked egy kis kolbászt? Itt van – és kivett egy kolbászt a fiának Męczarski úr. – Egyél, jó kolbász.

– Nagyon jó – erősítette meg Halinka asszony. – A piacon vettem, igazi falusi, jó drága.

De Męczarskiék fia nem evett.

– Nagyon jól tanul – mondta Męczarska asszony. – Csupa ötös.

– Tényleg? – kérdezte udvarias érdeklődéssel Halinka asszony.

– Csupa ötös – erősítette meg Męczarski úr. – Nagyon jól tanul.

– Tényleg? – kérdezte ismét udvarias érdeklődéssel Halinka asszony. – Ez nagyon szép, igazán örülök, de miért nem eszik semmit?

– Na, miért nem eszel semmit? – kérdezte a fiától Męczarska asszony. – Egyél!

– Egyél! – tette hozzá Męczarski úr, aki tisztában volt azzal a ténnyel, hogy ha valakihez látogatóba megy az ember, akkor azt ki kell használni, főleg, ha otthon nem is lakott jól.

– Egyél, ne szégyelld magad! – mondta Męczarska asszony.

– Már mért szégyellné magát – próbálta tréfával elütni a dolgot Męczarski úr.

– Hiszen nem szégyelli ő magát – mosolyodott el Halinka asszony. – Hiszen nagyfiú. Hányadik osztályba is jársz?

– Már a hatodikba – válaszolta Męczarska asszony.

– És jól tanul? – kérdezte Halinka asszony. – Ilyen rendes nagyfiú egész biztos jól tanul.

– Igen, igen, nagyon jól tanul – válaszolta Męczarski úr. – Az előző évben kitűnő bizonyítványt hozott haza.

– Na egyél, hogy erős légy és jól tanulj! – mondta Halinka asszony.

– Nézd, apa hogy eszik – mondta Męczarski úr, és villájával a szájához emelte a felvágottat. – Nézd, milyen jó felvágott – és miközben ezt mondta, csettintett is, ami azt volt hivatva kifejezni, hogy a felvágott tényleg jó.

De a fia ahogy eddig, úgy ezután sem evett.

– Egyél, mert otthon nem lesz ilyen finom saláta – figyelmeztette Męczarska asszony. – Nézd, milyen jó kis saláta! – mutatott rá a salátástálra. – Uborkával, kukoricával, igazán finom saláta.

– Isteni saláta, uborkával – tette hozzá Męczarski úr. – Anya ilyet neked nem csinál – mondta, s közben a feleségére nézett, hogy nem sértődik-e meg, de bízott benne, hogy megérti, hogy ezt azért mondta, mert ezt kívánta meg a szituáció.

– Hmm... – sóhajtott fel Halinka asszony Męczarskiék fiára nézve. – Na, most már aztán egyen, amihez kedve van.

– Ó, Jézusom, egyél már végre valamit! – mondta most már idegesen Męczarska asszony.

– Esetleg kaszinótojást? – kérdezte tőle Męczarski úr. – Ez se kell, az se kell, hát mi kell akkor?! – kezdett úrrá lenni rajta is az idegesség.

– Pepsi – vágta oda Męczarskiék fia.

E szavak hallatán Gieniu úr fogta és kinyitotta az üveget, hogy szinte sistergett, majd teletöltötte Męczarskiék fiának poharát Pepsivel, Męczarskiék fia meg egy hajtásra kihörpintette, mintha már egy hete nem látott volna folyadékot.

A vendégek ettek-ittak, tévét néztek, aztán hazamentek. Gieniu úr ránézett a piszkos tányérokka teli asztalra, és gondolkodóba esett, hogy mire is volt ez jó – most mindent ala-

posan el kell majd mosogatni, hogy távol tartsák a kórokozókat. Már magától ettől a gondolattól elment a kedve az élettől is meg a feleségétől is.

Sławomir Shuty (1973) Krakkóban élő író, fotográfus, underground filmrendező, performer. Első elbeszéléskötete, a *Nagyszerű, új íz* (utalás Huxley utópiájára) olyan új valóságot tár elénk, amelyben az emberek életét a marketingpolitika, a reklámok és különböző akció-promóciók irányítják. Shuty a mai nyelvhasználat számos különböző kódját építi be a regénybe: a marketinges üres beszéd, az irodai small talk, az internetes chat-szlang és reklámszövegek stílusától kezdve egészen a nyers, utcai szóhasználatig és zavart dadogásig.

Shuty Krakkó gigantikus ipari elővárosában, Nowa Hután nőtt fel (innen az írói álnév: Sławomir z Huty, vagyis Sławomir Hutáról), s ez alapvető létélménye írásainak. Shuty az öt körülvevő, könyörtelen valóságról ír, állandó témája a konzumpció, amit a jelen társadalom kórtüneteként ábrázol. Előszeretettel nevezi magát „Lengyel Termék”-nek (Shuty™), vagy „Az Átgázolt Lengyel Valóság Fogyasztójá”-nak.

HILARY GILEWSKI (LENGYELORSZÁG)

KARAGANDA – FRISS SZÉL

Małgorzata Nowicka

Üres a ház...

Dorota az íróasztalon ül és a lábát lóbálja. Az áttetsző fényben még áttetszőbben csillog a cipője. Íróasztala telefirkálva fekete filccel, a barna asztallapon hatalmas, fekete, semmitmondó, rövid jelszavak, rajzok és a fene tudja, mik még. Dorota némán bámul maga elé, talán lát ott valamit, bár nem tudom, mit láthatna, mert nincs ott semmi. Csak a fehér fal, néhány kifröccsentett teacepp és egy cipőtálpal szétnyomott szúnyog (már jó régen). Szép a szeme, Dorota szeme mindig mindenkit elbűvölt, a fiúk beindultak, a lányok irigyelték. Fekete szem és hosszú, dús szempilla. Intelligens (bár minden bizonnyal inkább művi) arc kifejezés. Alig észrevehetően remegő szájszeglet. Minden olyan, mint rendesen. Körülötte is minden olyan, mint rendesen. Az ablakon túlról valamiféle hangokat hallani, beszélgetést és halk zenét. Meg a szél is fúj, de még hogy, az ablakon túl, hullanak és szállnak a levelek. Rohadt ősz, ó, ó, és milyen rohadt hosszú és hideg és nyomasztó. Dorota lóbálja a lábát, ahogy az íróasztalon ül, és keze lazán az asztallapon nyugszik. Frissen festett körmök és finoman előrebiggyesztett ajkak, hogy romantikusnak hasson. A feje fölött különféle fényképek, színes újságkivágások, pletykák, rajzok, fénymásolatok, a *Nagyon helyes srácok* kiállítás visszavonásig nyitva, tisztelettel értesítjük, hogy... Festés nyoma, és több ezer, millió, billió ki-be huzigált szög helye szintén a feje fölött. A feje fölött ugyancsak, de egy kicsit oldalra egy, a Wysokie Obciachyól¹ kitépett címlap, a világ egyik leggyönyörűbb nője, fehér blúzán vérrel festett kereszt, finoman előrebiggyesztett ajkak. Micsoda csodálatos hasonlóság, igaza van, uram, de mi cseszünk az efféle hasonlóságokra, az ilyenre mi csúnya szóval azt mondjuk, hogy *ördög!* Dorota a lábát lóbálja, jobb lábával letolja a bal cipőjét. Leveszi a blúzáját, és továbbra is csak azt az egy pontot bámulja. Mellette, mint rendesen, mint rendesen ebben a korban, ha nincsenek otthon a szülők, cigaretta, hamutartó és gyufa (a kis gyufaárus lány). Dorota finoman felemeli a fejét, és a mennyezetre mered.

Iwona az ágyon fekszik, jobb keze lelóg. Mozdulatlanul fekszik, csak a légzése lüktet ritmusosan, azonos ütemben. Szétnyitja rózsaszín szájfénnyel bekent ajkait, kivillantja kifogástalan, fehér, a címlapokon látható fehérenél is fehérebb fogait. Lassított ütemben, vagy csak úgy tűnik, hogy lassított ütemben, beszívja a levegőt, amely lassanként megtölti Iwona tüdejét. Emelkedik a mellkasa, emelkedik a válla, mindez oly könnyedén, hogy ó és á. Iwona jobb keze lazán lelóg, körmei kifestve, vagy csak úgy tűnik, mintha ki lennének festve. Mutatóujján gyűrű, még csak nem is ezüst, hanem valami lepattogzott fényű, szar utánzat. A gyűrűsujján is gyűrű, kis kerek, borostyánköves. A keze hófehér, s lazán lóg le az ágyról. Iwona inge egy gombbal lejjebb van begombolva, egy centiméterrel többet enged láttatni, egy centiméterrel közelebb van a nemi alapon elkövetett

¹ Wysokie Obcasy (Tűsarok), a Gazeta Wyborcza – Lengyelország legolvasottabb napilapjának – szombatonkénti női melléklete. A szövegben szójáték: Wysokie Obciachy – a melléklet nevének újabban közkedvelt elferdítése – körülbelül annyit jelent, hogy nagyon ciki.

gyilkossághoz. Jelenet dekoltázzsal és gombokkal a Cosmo legújabb számából. Az újságból, amely – mint köztudott – demoralizálja és nyíltan paráználkodásra csábítja a fiatal nőket. Iwona feje alatt a Cosmo legújabb száma. Arcát körülfonta hosszú haja, amelynek színe gyakrabban változik, mint ahogy arra számítani lehet. Iwonának szép, világos szeme van. Kinéz az ablakon, de ott minden sötét, nem működnek az utcai lámpák, a szemben lévő házban meg talán ha három ablakban ég a villany. Iwona mélyet sóhajt, és finoman megemeli a nyakát. Felnéz az asztalra, az asztal fölé, mondani akar valamit, de nem tud, éppen csak szétnyitja az ajkait, rögtön be is csukja. Visszaereszkedik fekvő helyzetbe, csak a keze most a hasán, a feje alatt pedig nincs újság. Iwona becsukja a szemét, szeretne aludni, de nem tud. Kinyitja a szemét, és egyenesen a plafonra néz.

Agata a radiátor mellett ül a földön, felhúzott lábbal, nőhöz képest erős karjaival öleli át a térdét. Ringatózik előre, hátra. Előre-hátra. Hajában még ott fénylik a csillámpor, amit szilveszterre rakott fel, azzal az aprócska megjegyzéssel és kiegészítéssel, hogy szilveszter nyolc hónappal ezelőtt volt. Agata tudja ezt, és ez a szemén is látszik, mert ő olyan, hogy mindent tud. Ringatózik előre-hátra, mintha valamiféle bölcsőben, babakocsiban vagy hintalovon lenne. Agata fülében, a katicás fülbevalón kívül, amit K.-tól kapott a születésnapjára, fülhallgató van. Mindkét fülhallgatóból egy-egy vékonyka zsinór, amely – miután összetalálkoznak – egy szupermodern mp3-as lejátszóba vezetnek. Agata tudja jól, hogy tuti remek cucca van, és tökéletesen tudja azt is, hogy az, ami éppen az agyába áramlik, az is jó. Ringatózása még sincs összhangban sem ezzel, sem mással, kizárólag önmagával. Szemei behunyva, szemhéján ezüst festék. A szobában ég a villany, és ez bántja Agata szemét. Az ablakon túl normális este, emberek jönnek és mennek mosolyogva, ahogy kopog a cipőjük, és kezükben a szatyor, tele az élethez oly nagyon szükséges stabilizátorokkal és állományjavítókkal. A kutyák meg odaszarnak mindenhova, ahova csak lehet. Agata hirtelen abbahagyja a ringatózást, és egyetlen mozdulattal kirántja a füléből a fülhallgatót. Kinyitja a szemét, ránéz az ágyra, és alig észrevehetően, finoman elmosolyodik, de azért látszik, hogy jó a kedve. A zsebéből elővesz egy kis zacskót, és egyetlen, jól gyakorlott mozdulattal kinyitja. A tasak tartalmát a tenyerébe szórja, a tenyeréből a szájába, majd a nyelvével a szájpadrálásához nyomja. Értzi a narancsíz és az egyre gyorsabban pezsgő buborékokat. De nem ugyanaz, mint régen, régen az ilyen tasak tartalma pattogott, mikor a nyelvével a szájpadrálásához nyomta. Nem, ez határozottan nem ugyanaz.

Agata az előszobában áll, és sietősen fúzi a nemzeti ünnep alkalmából elővett piros cipőfűzőjét. Felveszi a pulóverét, lerázza róla a rajta maradt port. Megigazítja a haját, de nem igazán jön össze neki. *Hova méysz?*, és *Ó, csak járok egyet*. Finoman, úgy, hogy ne csapjon túl nagy zajt, becsukja az ajtót. Elindul lefelé a lépcsőn, nagyon lassan, a korlátba kapaszkodva. Lépcsőfokról lépcsőfokra. Emeletről emeletre. A fene vinné el ezt a liftet, hogy épp most kellett bedöglenie. Az élettelen tárgyak rosszindulata, amiről mostanában annyit beszélnek. A 13-as ajtó mögül hallani, ahogy ugat egy kutya, nagyon hangosan ugat egy kutya, acsarkodik, nem akarja abbahagyni. Egy pillanattal később hallani, amint a 12-es ajtó mögött egy tányér apró darabokra törik szét. Agata picit elmosolyodik, talán ironikusan, talán túlságosan is gunyorosan. Nehéz cipője kopog a földön, hogy azt ne mondjam: dübörög a cipője a földön. A levegő is valahogy egyre sűrűbb,

furcsán nő a feszültség, a bomba mindjárt robban, öt-négy-három-kettő-egy. Most. Hirtelen fegyverszünet. Csönd. Agata kiszalad a lépcsőházból, és leül a földre egyenesen előtte. Nevet, annyira, hogy már fáj. Felnéz az égbe.

Dorota leugrik az íróasztalról, gyorsan, sietősen kiszalad a folyosóra. Blúzát szexi trikóra, vietnami papucsát magas sarkúra cseréli. Magához veszi a kutyát, a pórázt, és kimegy. Becsapja az ajtót, nem szól egy szót sem, szalad a lifthez, gyorsan, a kutya lemarad, gyorsabban, a kutyának már kilóg a nyelve, na csak-hogy. Végre megjön a lift, valószínűleg legfelülről, mert tele van. Izzadságszag. Minden emeleten megállnak. Dorota szép szemei egyre nagyobb szikrákat szórnak úgy, mint rendszeren, s ettől talán még szebbek, még izgatóbbak, s a legtöbb irigységre adnak okot csakúgy a liftben lévő férfiak, mint a nők szemében. A földszinten kiugranak, Dorota húzza maga után a kutyát. A lépcsőház előtt egy idegen fazon ül, enyhén bűzlik. Dorota előrebígyesztett ajkakkal megy egyenesen előre. Kopognak a túsarkak, topognak a kutyalábak.

Iwona nyelve sárga, amikor a tükörben magára ölti. Lehet, hogy a tükör nincs teljesen rendben, mert az arca is sárga. Az egész mintha sárga lenne. A falak is mintha sárgák lennének. Lehet, hogy ez valami sárga hályog? Iwona begombolja gyorsan a trikóját, mert otthon lődöröghet így, de ha valaki az utcán észrevenné, hogy egy Cosmo típusú újság trükkjei szerint jár-ke, hát (gyerekek, öregek, túl érzékenyek fülét befogni) baszhatná. Iwona hunyorít a szemével és a homlokát ráncolja. Meg kell találnia a legmegfelelőbb kiutat az adott szituációból, értsd otthonról. Lehetőleg minél gyorsabban és minél halkabban. Felveszi a sportcipőjét, magára vesz még egy inget, és kinyitja az ablakot. Egy pillanatig néz maga elé a sötétbe, majd áthelyezi a lábát és ugrik. Egyenest a fűre. Iwona felegyenesedik, és tisztára úgy néz ki, minthogyha megnyert volna valami nem is tudom, micsodát. Alleluja! Most aztán uccu neki.

Dorota az íróasztalon ébred, lelógó lábakkal. Eszményi teste teljesen zsibbadt. Lassan felegyenesedik. Dorota nem érti, miért van az egyik lábán rózsaszín tornacipő, a másikon ormóttlan és nehéz bakancs, piros cipőfűzővel. Fáj a feje, és van egy olyan furcsa előérzete, hogy percekben belül elhánnya magát. A földön Dorota észreveszi a két hamutálat és a három üres cigisdobozt, no igen, üres a ház, cincognak az egerek. Meglátja az olcsó bor kiürült palackját és a két üres kisüveget. Szemei duzzadtak, nem mutatnak valami jól. Legbelül Dorota mégis jókedvű, egészen mulatságos, mennyire jókedvű, mennyire boldog. Dorota tudja, hogy nevetséges, Dorota tisztában van vele, hogy ez az igazság, és nincs mit tenni. Inkább ámen.

Iwona az ágyon ébred, lelógó karral. És.

Agata pedig, mint a *Rekviem egy álomért*² végén, embriópózban, a radiátor előtt összegombolyodva. Egyik lábán magas sarkú cipő.

Ádám Andrea fordításai

Małgorzata Nowicka (1988) a Poznań környéki Sztęszewben él, ott jár gimnáziumba. 2003-ban a Halart magazinban jelent meg debütáló elbeszélése.

² *Rekviem egy álomért*, Darren Aronofsky filmje (USA, 2000).

monika mostowik

a csúnyák negyede

gaspar elmondta hogy a csúnyák negyedében lakik ez meglepett mert nem is volt olyan csúnya annyi embert ismertem abból a negyedből és őszintén szólva egyáltalán nem csodálkozom azon hogy elválasztottak minket hogy elkülönítették őket mert csak szánakozni tudok ha rájuk nézek. nem azt akarom mondani hogy mi olyan gyönyörűek lennénk de szépséghibáinknak vannak bizonyos határai az ő arcuk és külsejük viszont nem más mint a csúnyság különböző változatai és minden amit mondanak vagy csinálnak csupán csúnyságuk gazdagítása hogy azt ne mondjam kihangsúlyozása. de gaspar nem is volt olyan csúnya bár születése óta ott lakott és ritkán fordul elő hogy a csúnyáknak másmilyen gyerekük születne plasztikai műtetre pedig csak keveseknek futja ez egyébként illegálissá vált az utóbbi időben tiltják az új előírások. ez kicsit elszomorító és úgy gondolom nagyon szerencsés vagyok hogy szép szülők nemzettek és nem kell abban a szlamban laknom.

és ha jobban belegondolok fogalmam se lenne a negyed létezéséről teljesen véletlenül szereztem róla tudomást amikor bekopogott hozzánk egy csuklyás férfi és kért egy pohár vizet de mire visszamentem a vízzel már nem volt ott. mozgolódást hallottam a folyosón rendőrök kiabáltak lehet hogy őt keresték szerencséire sikerült elmenekülnie. három nap múlva kiderült hogy elbújt a szekrényben ahol anyám a bundáit tartotta

és ha el nem tüsszenti magát valószínűleg télig ott gubbasztott volna. apám talált rá és szörnyű botrányt csapott azt hitte van valami közöm hozzá hogy én bujtattam el a rendőrség elől elkezdte magyarázni a világ rendjét és azt mondta hogy azonnal fel kell jelenteni. nagyon sajnáltam a férfit bár amikor apám erőszakkal lehúzta a csuklyáját és megláttam milyen csúnya némiképp elmúlt mégis igyekeztem meggyőzni apámat. szóval ha nincs ez a botrány a szekrényvel azt sem tudnám hogy vannak csúnyák ráadásul hogy ennyien vannak és hogy nekik ennyire rossz azért hogy nekünk jobb legyen és rögtön meg is bántam hogy tudomást szereztem róla ezért titokban is tartottam az iskolában

lehet hogy senki más nem tudott róla a többiek legalábbis nyugodtabbnak tűntek.

gaspart jóval később ismertem meg amikor dolgozni kezdtem a csúnyák javára szervezett segélyakciókban használt ruhát gyűjtöttünk és adományokat a gazdagoktól vagyis leginkább ételmaradékot nem is hittem volna hogy minden jól jöhet még a lejárt szavatosságú joghurt is. elég gyakran jártam

abba a negyedbe éreztem hogy szükségük van rám azonkívül olyan szépnek éreztem magam. gaspar nagyon tehetséges volt és állítólag csak ennek köszönhette hogy havonta egyszer

elhagyhatta a negyedet és olyankor találkozhattunk. később elárulta hogy sokan mások is tehetségesek közülük de neki ráadásul ismeretségei is van-

nak mert a szép anyja összeállt egy csúnya férfival és gaspar megszarolta őt hogy ha nem intézi el hogy kijárhasson a negyedből feljeleníti és összezárják a csúnyákkal az anyjának pedig az rosszabb lett volna mint a villamosság mert tönkretette volna fotómodell karrierjét. akkor értettem meg azt is hogy gaspar miért nem olyan visszatartó sőt kedvező megvilágításban egész jóképű.

régebben gyakran nézegettem magam a tükörben és mindig felfedeztem valamit amin változtattam volna állandó aggodalomban éltem hogy csúnyább vagyok mint körülöttem a többiek. manapság a szépség határoz meg mindent. miután megismertem gaspart büszke lettem a külsőmre napról napra szebbnek éreztem magam szavaitól ujjaitól pillantásaitól. nem zavart tökéletlensége. szerettem minden anyajegyét temérdek szeplőjét és a szőrszállait amelyek soha nem ott nőttek ahol kellett volna horgas orrát és szeme fura színét. lehet hogy csúnya volt de neki volt a legszebb keze a világon. elképzelttem hogy zongorista vagy legalábbis szobrász de kiderült hogy kertész. ezt nem nagyon értettem hiszen azt mondta hogy tehetséges és a bizottság ezért engedélyezte hogy átjárjon a negyedünkbe de valójában semmiféle tehetséget nem árult el. bár

végül is jobb volt így mert már elegendő lett azokból az átszellemült művészekből akiknek még jogosítványuk sincs de azt hiszik hogy valami kivételes küldetést kell teljesíteniük és világmegváltó jelentőségű minden szó ami kifolyik a tollukból vagy időtlen minden hangjegy amit egymás mellé hánynak és mellettük én csak egy apró kenyérmorzsa vagyok. s mivel nemcsak kenyérral él az ember hamar el is hagytak a múzsáikért. gaspar más volt olyan normális és természetes és tényleg fontos voltam a számára.

hosszas igyekezet után sikerült munkát kapnom a csúnyságfok-megállapítási ügyek bizottságában. miket nem láttam én ott. fogalmam sincs honnan kerültek elő ennyire csúnya emberek. egy idő után előléptettek és már részt vehettem a plasztikai műtéthez való jogért folyamodó kérvények elbírálásában. valami azt súgta hogy a papám keze van a dologban ezért sikerül minden és ezért értékelnek ilyen nagyra.

mindenesetre tényleg fontos személy lettem. nem végezhettem tovább karitatív munkámat a csúnyák negyedében mert már mindenki ismert és folyton csak a könyörgésüket hallgattam hogy kedvezően bíráljam el a kérvényeiket és segítsek nekik átkerülni hozzánk. nemegyszer ragadott karon valami csúnya ám nagyon tehetséges gyerek anyja és kezdett el kérlelni hogy segítsek a fiának hiszen megvan hozzá minden adottsága és meg fog felelni és nekem adja a nyugdíja háromnegyedét csak intézzem el hogy a fia átkerüljön a kerületünkbe. nem bírtam elviselni ezeket a könyörgéseket. hiszen a döntés nemcsak tőlem függött valóban szépnek kellett lenni ahhoz hogy valaki áttörjön a vetélytársak falán. a bizottságban gyakran vitatkoztunk hiszen a szépség legtöbbször viszonylagos dolog az ízlés kérdése és volt hogy valaki az egyikünknek tetszett másoknak nem heves vitáink pedig közönséges szavazással sőt akár pénzfeladással értek véget.

észrevettem hogy gaspar jobban szeret mióta bekerültem a bizottságba. olyan büszke volt rám hogy kapaszkodok felfelé a számlátrán és valami tényleg fontosat csinállok én pedig büszke voltam hogy büszke rám.

gyakran mesélt a gondozására bízott kertekről arról hogy milyen szépen virágoznak a virágok amiket ültetett milyen bársonyosak a szirmaik hogyan kúsznak az indák a falra hogyan öntözi őket cseppenként hogy ne váljanak telhetetlenné. imádtam amikor mesélt.

a bizottságban rengeteg munkánk volt folyamatosan jöttek a plasztikai műtét engedélyezéséért folyamodó kérvények azoktól akik a csúnyák negyedében laktak de szükségünk volt a munkájukra. tényleg nélkülözhetetlenek voltak számunkra de képtelenek lettünk volna elviselni közelségüket és ocsmányságukat. egyik nap beérkezett hozzánk gaspar kérvénye. félttem hogy kizárnak a szavazásból de szerencsére senki sem tudta mennyire közel állunk egymáshoz nagyon óvatosak voltunk. furcsa előérzetem támadt hogy nem sikerül átverekedni a kérvényét hiszen kertészünk volt bőven kertünk pedig csak kevés. kert csak a testületi elnökök gazdag feleségeinek járt. legnagyobb meglepetésemre ezek a feleségek ajánlólevelekkel árasztották el a hivatalt amelyekben könyörögve kérték hogy tegyük gaspart széppé. minden éjjel azon gondolkodtam milyen lesz gaspar jóképű férfiként. hiszen az alakja és a mozgása kifogástalan szép a teste és belegondoltam hogy ha végre az arca is ugyanolyan szép lesz vajon továbbra is kertész akar-e maradni.

állítólag nem a külső a lényeg de amikor levették róla a kötéseket meg sem bírtam szólalni. úgy éreztem mindennél jobban szeretem. szüntelenül simogatni akartam és nemcsak lekapcsolt lámpa mellett. a műtét után új dokumentumokat kapott úgyhogy már legálisan találkozhattunk. csak hogy egyre kevesebb ideje jutott rám. újabb és újabb kertek gondozására kérték meg. azt mondta hogy a kliensei másoknak is ajánlják ezért van egyre több megrendelése. egyre ritkábban láttam pedig most különösen gyakran szerettem volna nézni. összeköltöztünk de arra sem volt ideje hogy az ablakpárkányon álló virágaimat gondozza. kezdtem féltékeny lenni. más nőknek gyönyörű kertet varázsol én pedig még pár virágcserepet sem tudok kikönyörögni tőle de nem akartam szemrehányást tenni neki hiszen megkapta már a magáét az élettől. egyre többen ismerték a városban egyre magabiztosabb lett. a postai úton érkező megbízásokon kívül rengetegen telefonáltak és kérték hogy lépjen kapcsolatba az üzenetrögzítőn megadott címmel sőt voltak akik személyesen is felkeresték. egyre szebb női kliensek érkeztek és hagytak ott előleget. még azt sem mondták meg pontosan miről lenne szó amikor megkérdeztem hogy kerttervezés lesz vagy cserje fa kerti rózsza virágágy esetleg élőszövény érdeklí őket. mindegy volt nekik annyira bíztak gaspar rátermettségekben és kompetenciájában. tényleg büszke voltam rá. végül saját céget nyitott. már nem tartott igényt a segítségemre rengeteg pénze volt szép irodája személyi titkárnője és egyre kevesebb ideje egyszerűen széttépték. még éjjel is dolgoznia kellett. féltettem de remekül nézett ki álomszép arcán nem látszott a fáradtság kezén nem hagyott nyomot a nehéz munka nyilván nagyon vigyázott rá. meg nem mondta volna senki hogy kertész. időnként jóképű férfiak keresték fel és arra kérték alkalmazza őket mert szeretnék neki dolgozni. olyanok voltak mint a legszebb katalógusok modelljei. lehet hogy ez a kertészek jellegzetessége hogy olyan jóképűek és vonzók.

éjszakánként hiányzott legjobban. megpróbáltam felidézni az arcát az üres sötétségben de csak arra a csúnyára emlékeztem hiszen az újat mintha nem lett volna alkalmam túl gyakran látni.

egyik éjjel megpróbáltam rábeszélni hogy vegyen ki szabadságot pihenje ki a hajtást mielőtt az végleg felemészti. már nem is szeretkeztünk mert mire hazajött semmire sem maradt ereje. de ő erősködött hogy neki nagyon fontos a munkája és szeretné meghálálni mindazt amit érte tettem és luxust biztosítani nekem. nem tudom mire gondolhatott hiszen semmiben sem szenvedtünk hiányt. gyönyörű házuk volt

és rengeteg pénzünk amit idő hiányában élvezni sem tudtunk. azzal nyugtattam magam hogy a csúnyák negyedében semmije sem volt ezért nem tud most betelni a pénzzel ezért akar mindent megszerezni de folyton csak keveselli. azonkívül tényleg elismerik és megbecsülik a mesterségét a nők rámosolyognak az utcán nem is akárhogyan és újra meg újra megköszönik a szolgálatait. ez nem adatott meg neki a másik negyedben még gondolatban sem akart oda visszatérni láttam mennyire szenved ettől. mintha még mindig nem tudott volna megszabadulni a fájdalmas emlékektől. nem tudtam már segíteni neki nem volt szüksége rám egyre idegenebbé vált. egyik éjjel sokáig nem tudtam elaludni. meghallottam hogy suttog a szomszéd szobában épp telefonált.

– patrycja... – mondta szép mély hangján – szeretném ha minden reggel lenyálhatnám rózsád szirmairól a rózsavizet.

azt gondoltam hogy most már tényleg kissé túlzásba viszi a dolgot elég volt abból hogy hajnali háromkor intézi az üzleti ügyeit. fontosabb volt számára a munka mint én. nem maradhattam vele tovább. folyton csak azok a virágocskák árvácskák ibolyácskák szirmocskák rám már nem is gondolt. rájöttem hogy el kell mennem hiszen ő nem fog elhagyni mert túlságosan hálás nekem és rájöttem hogy csak a hála tartotta mellettem. most már boldog lehet nem fogom akadályozni semmiben.

miután elváltunk még a kolléganőim is éltek a szolgálataival annak ellenére hogy nem is volt kertjük de azt mondták az erkélyükön olyan virágokat tartanak amelyek különleges gondozást igényelnek gaspar pedig ért hozzá. olyan boldog vagyok hogy virágzik a vállalkozása és már mindenhová eljutott a híre.

monika mostowik 1975-ben született, szociológus, prózaíró Olsztynban publikálta *olyan szép (taka ładna)* című elbeszéléskötetét. A lengyel kritika a feministák körébe sorolja a szerzőt, aki valóban legtöbbször nőkről ír, ám gyakran gúnyolja saját nemét. Elbeszéléseiben az ironia és a sentimentalizmus egyensúlyát keresi, ugyanakkor a szereplők lelki életét helyezi írásai középpontjába.

Joanna Wilengowska

Fogak

(Részletek)

Kiderült, hogy annak az esetnek, amelyről most beszélni akarok, mélyre nyúlnak a gyökerei. Na jó, lehet, hogy nem is nyúlnak olyan mélyre, de elég erősek. Olyan erősek, hogy kibírtak húsz évet, ami nem akármilyen. Az elejétől kezdem, onnan, ahol a gyökér az élő testhez ér, az ínyek pedig zúgolódás nélkül végzik munkájukat.

Akkoriban kezdődött, amikor az események még megfelelő sorrendben követték egymást, nyugodtan álltak sorban, egymás után, és várták, hogy elintéződjenek, nem úgy, mint most, amikor rétegekben rakódnak egymásra, és egyik sem tud befejeződni. Régebben ki lehetett pipálni egy ügyet és belekezdeni egy másikba – megírni a dolgozatot, aztán a javítódolgozatot, mert mindig volt mit javítani, hiszen a kitűnőre törekedtünk, aztán megkapni a jegyet a naplóba, aztán a jegyek átlagát, aztán a következő osztályba lépni, és minden ment szépen előre. Most pedig patakokban hömpölyögnek a napok, minden esemény egyszerre történik, ezernyi rétegből áll minden egyes nap geológiai metszete: ezek az életből kivágott szeletkéik (ha valaki olyan hülye, hogy ki akar metszeni egy szeletet az életből) – mert még nem múlt el a köhögés, és tovább húzódnak a gondok a lakással és a munkakeresés és a „szülőkkkel való kapcsolatnak”

nevezett folyó szabályozatlan partjai és mindenféle emberek járkálnak keresztül a napjaimon, mint valami szobán, és annak a pénznek a moha lepte ügye, amivel valaki már december óta tartozik, és tömegesen vánszorognak mindenféle más ügyek is, kábelvásárlás a számítógéphez és elfeledkezés a vitamin szedéséről, és úgy általában az őrizetlenül éledgélő test elhanyagolása.

Ennyi minden, és mindez egyszerre. Hogyan lehet ezt megrágni?

De térjünk a tárgyra. Hirtelen bevillant egy kép a gyerekkoromból: odalopakodom az ablakpárkányon álló virágcserepéhez, elhúszom a Stilon¹-függönnyt, riadtan hátrapillantok és hopp, gyorsan berakok valamit a cserepbe, belenyomom az ujjammal a kiszáradt, terméketlen földbe (mert régebben nem a virágárusnál vásároltuk a virágföldet, csak az udvarról hoztunk fel valami homokot, aztán persze a virágok nagyon gyengén nőttek, akár csak a gyerekek, vitamin nélkül, nem úgy, mint most), tehát belenyomom, ledöngölöm, hogy ne látsszon, lenyomogatom a kezemmel, ó, nem, a kezecskémmel, amely még érintetlen a mosogatószertől, még nem kötött ismeretséget a tisztítószerrel, aztán leporolom a kezemről (kezecskémről) a piszkos munka nyomait, és elsomfor-

¹ Stilon: 1946-ban, Jelenia Górában alapított textilgyár, ahol először gyártottak Lengyelországban műszálas textiliákat.

dálok, ahogy csak a gyerekek tudnak elsomfordálni. És vajon mit ástam el ott, abban a csúnya cserépbén, amelyet díszítés gyanánt színes krumpliháló borított?

Természetesen a tejfogaimat rejtettem el, amelyek egymás után dőltek ki a csatasorból.

Mit is akartam ezzel elérni? Hiszen nem gondoltam, hogy kinő belőlük valami. Bár az nem is lett volna rossz, ha kinőtt volna. De nem, akkor már elég komoly, hogy azt ne mondjam – elég idős voltam, és egyáltalán nem gondoltam, hogy a tejfogak egy új, ismeretlen élet magjai lennének, ahogy azt sem, hogy azok sárkányfogak, amelyekből új sárkányok születnek, és kirepülnek a cserépből, hártás szárnyaikról az NDK-s szőnyegre rázva a porhanyós, meddő földet, vagy hogy valami emelkedett dolog történik, mint az első áldozás, de magánhasználatra, csak nekem, vagy hogy az egész tizenegyedik emeleti lakást buja növényzet borítja el, amely az ablakpárkányról szétárad a padlóra és a plafonra, aztán tovább, a lépcsőházba, a liftbe, mígnem magáévá teszi a szemetledobó lélegzetelállító mélységét.

Semmi ilyesmit nem hittem. A mítoszok világa ugyanolyan elérhetetlen volt számomra, mint a Lego és egyéb bolondságok világa.

Minek is csináltam mégis. Az indítékra húsz évvel később derült fény, pedig már akkor ott volt, már akkor várt.

Kiderült, hogy ez a látszólag apró furcsaság, amilyeneket a gyerekek ezerszámra művelnek, de senki nem veszi azokat komolyan, az anyukáknak viszont van miről pletykálniuk, különös előszeretettel olyankor, amikor az elbeszélés szegény hőse mellettük

ül és sehogy sem tudja elhagyni a konyhát vagy a vonatot, az anyukáknak pedig ott az élő bizonyíték a kis személy létezésére, és akkor rákezdik: „mert tudod, drágám, az én Jarušom szeret lepisilni az erkélyről, és tudod, azt hiszi, hogy senki sem látja, mi pedig csak úgy gurulunk a nevetéstől a férjemmel...” vagy „az én Joasiám, a kisebbik, mert a nagyobbik a Basia, szörnyen vad, és amikor legutóbb orvosnál voltunk, nem akart levetkőzni, na jó, az az orvos tényleg olyan kellemetlen ember, szakállas és olyan furcsán néz, de akkor is egy orvos...” vagy még ennél is jobb sztorik, és akkor a szomszéd, a nagynéni, az ismerős vagy az ismeretlen sem adja alább, és megy tovább a tudósítás Krzysiurol, Jolárol és a csoda folytán a bugyiba került kakákkal, a természetesen fordítva felvett zoknikkal, a tévedésből lábon csókolt óvó nénivel megesett kalandjaikról... és egyéb érdekességekről...

Viszont kiderült, hogy az elásott tejfogak semmisége komolyabb gondok és komolyabb furcsaságok előhírnöke volt.

Rendben, és most a jelenet.

Fogorvosi rendelő. Az egyik első magánpraxis. 1994. Olsztyn, belváros. Szereplők: fogorvos, szép, fiatal nő, vörös haját kedvesen ellenpontozza fehér ruhája és kiegészítői; a férje, fogorvos, szájsebészetre specializálódott, tréfálkozó, barna szemű pasas, boldog házasságban élnek és elégedettek a rendelőjükből befolyó pénz hömpölygő áradatával, nem csoda, hogy jóindulatúak az emberekkel, főleg a páciensekkel, mosolygósak, kacérkodva serénykednek; valamint a harmadik személy, vagyis én, a fogait náluk kezeltető, Jungtól és Frommtól szédült, barátságatlan, éretlen egye-

temista. Edzettacél-eszközök komor villanása. Nyálelszívó csövek szörcsö- gése. A szag – mint minden fogorvos- nál. Beszélgetés.

– Milyen furcsa ez a felső hár- mas... És az a másik? Jé, az is... Hány éves?

– Gul gul.

– Tényleg? Fiatalabbnak néz ki. Mikor volt utoljára fogorvosnál?

– Gul gul.

– És nem küldték el röntgenre?

– Gul gul.

– Az alsók viszont normálisak...

Pillanat, pillanat, nem, mégsem, hi- szen ezek is... tudja, hogy van négy tejfoga? Az összes hármasa!

– Gul gul.

– Először látok ilyen, Ania, gyere, nézd, a hölgynek az összes hármasa tejfog!

– Tényleg! Milyen kicsikék... Nem volt gondja velük? Mozognak?

– Gul gul.

– Nézze, ezeket ki kell húzni. Elő- ször elmegy röntgenre, egy emelettel feljebb, tudja, hol van?

– Gul gul.

– Utána pedig szépen kihúzzuk. És tudod, mit gondolok, Ania? Hogy ki kell húzni a hölgy ketteseit is, mert ha elkezdenek nőni az újak, nem fognak elférni... Nézd már, milyen kevés hely van itt.

Jelenet vége.

Sokk. Deviancia. A mutáns szüle- tése.

Az ember nem mindennap szerez tudomást arról, hogy anatómiailag nem szabványos. Nem mindennap akarják kihúzni nyolc első fogát.

A röntgen (egy emelettel feljebb) megerősítette. Megvannak a tejfoga- im, az állkapcsom mélyén pedig les- ben álltak a normális fogak. Termé- szetesen a röntgenorvos is meg kel-

lett hogy kérdezze a koromat, hiszen nem mindennap röntgenez mutánst.

A következő napokat az elmélke- dés határozta meg: hogy is van ez? Hiszen tudtam róla... De mégsem tudtam... Tudtam, de nem tudtam...

A tény ismert volt előttem, nincs mit színlelni, valójában mégis úgy tűnt számomra, mintha... Na de hogy tűn- hetett úgy, hiszen akkorák azok a tej- fogak, mint egy-egy ökör... Tudtam és elfelejtettem? Másság, igen, másnak lenni, idegennek lenni, igen... Levinas írt az Idegenről, Camus pedig a Más- ról... Nem, fordítva – Levinas a Másról, Camus pedig az Idegenről, igen, így van... De arról szó sem lehet, hogy kihúzzák... Az a fogorvos egy örült... Szép az asszonyka, látszott a pasason, hogy be van indulva, biztos egész jókat tombolnak, miután ledobják a köpe- nyüket... a fogorvosi székben?... Mi- közben fel-le emelkedik... biztos kita- pasztalták... De az is lehet, hogy „Ania, túl kevés hely van itt”... Tulajdonkép- pen érdekelne, vajon a pasiknak tet- szik-e, ha egy nőnek tejfogai vannak... Az olyan franciás, mint a penészes sajt, egy csipetnyi deviancia... És mégis eredeti... Eredeti vagyok! Igen, eredeti vagyok, hamarosan pedig, fogak nél- küül, akkor leszek csak igazán eredeti... Nyolc fog!... Húzza ki magának... Nem, végül is kedves pasas... De hogy fogak nélkül járjak, szó se lehet róla, na ne... Pedig lehet, hogy mégiscsak ki kéne húzatni és kész, fiúkkal nem találko- zni, csak könyveket olvasni... Na nem, várok még egy kicsit, hiszen már így sem tarthat sokáig... De az is lehet, hogy eltart még egy ideig, utána pedig már túl késő lesz... Na de hogy lehet az, hogy egyszerre tudtam és mégsem tudtam a tejfogakról...

És így tovább, körbe-körbe.

Aztán pár évre ismét elfeledkez- tem az egészről. (...)

De térjünk vissza az ügyre, a fogak ügyére, ami igaz, hogy pár évre elült, de később megint felszínre bukott, mint egy – bocsánat az összehasonlításért – vízbefűlt. (...)

Térjünk vissza az ügyhöz, vagyis ugorjunk előre pár évet, amikor már volt saját hűtőszekrényem és nekem kellett azt megtölteni.

Ugyanaz a fogorvosi rendelő, alatta egy kozmetika, szemben egy fodrász, a fodrász mögött pedig, kicsit távolabb, egyszerre bátortalanul és bátran – egy tetoválósalon. 1998.

Persze 15 ideges percet kell végigülnöm a váróterem purgatóriumában, mielőtt szólítanak, s végre beléphetek a rendelőbe remegő lábakkal – hiszen nyolc kihúzandó fog – így hangzott az ítélet öt évvel azelőtt. Vagyis kivégzésre megyek, persze csodára, deus ex machinára, na jó, legalábbis haladékra számítok.

Jó napot, jó napot, meg ilyenek. Ugyanaz a fogorvosnő, de látom, hogy egy kicsit mégis más. „Megrágtá az idő vasfoga” – gondolom magamban, és ez merészséggel, bátorsággal tölt el. Csakugyan, már nem néz ki olyan frissnek, mint a múltkor – a vörös frizura helyett fekete, száraz, töredezett haj, fáradt bőr, dohányos lehelet. A tréfálkozó szájszabész, a szerencsés férjecske mintha kevésbé lenne frivol, a pocakja viszont nagyobb, és nem szalmával, hanem zsíros pénzecskével lett kitömve az a pocak, a mi véres verejtékünkön és fogszuvasodásunkon, ócska ínyünkön és a benne féktelenül növekvő őrlőfogainkon, metszőfogainkon és szemfogainkon hízott meg. Ugyan már, becsületesen megkeresett pénz az, megérdemli. Szóval ott van a fogorvospár, a háttérben serénykednek, rendezkednek steril kis birodalmukban, valamint én, néhány évvel

idősebben, már nem vagyok egyetemista, hanem munkanélküli, pár éves munkaviszonnal a hátam mögött, jelenleg pedig félállásban az Elektronikai és Telekommunikációs Szakiskolában mint a lengyel nyelv bohóca, vagyis tanár.

A nő a fogorvosi székbe invitál, elfogadom az invitálást, megkérdezi látogatásom okát, jókedvűen azt válaszolom, lehet, hogy kiesnek a tejfogaim, a nő nevet és bizonyára nem hisz nekem, megkér, hogy nyissam ki a szájacskámat (igen, igen, a „szájacskámat”, a fogorvosok kedvelik az eufemizmusokat, és a fog nekik csak „fogacska” marad), én pedig kinyitom a szájacskámat, ő belenéz egy ügyes kis tükör segítségével, ott ülök nyitott szájacskával, ő körbekopogtat a kopogtatóeszközzel és kaparászik a kaparászóeszközzel, egyre kevésbé van nevetgethethetem, már ő is látja, hogy komoly az ügy, hiszen az egyik tejfogam elkezdett félretolódni, mögötte pedig, a második sorban, kidugta hájtását a felnőtt, normális, de mégsem normális fog. Szól a férjének, aki minden szájszabész tudását latba vetve kijelenti, hogy valóban, közvetlenül a gyerekfog után bújik ki a felnőttfogam, fura eset. Fura eset, nincs mit tenni.

Szörnyszülött, két fogsorral, vagy vámpír, még bebábozódott állapotban?

A nő tanácstalan, a férfi már nem esik nekem, hogy harapófogóval húzza ki nyolc (8!) fogamat, nagy egyetértésben újra elküldenek röntgenre, de most már egy kicsit nagyobbra, teljes és általános röntgenre, hogy szélesebb rálátásuk legyen az állkapocs örültségére és a gyökerek pökhendiiségére.

Mert új idők köszöntöttek ránk. Mert kiderült, hogy civilizálódni kell, meg kell szabadulni a lyukas fogak bar-

bár hanyagságától, gyorsan hátaat kell fordítani a permanens szuvasodással megbélyegzett, fogatlan Keletnek, véget kell vetni a szájak és ínyek kitárulkozásának, a beszéd szaftosságának, valamint a bárhogy és bárhol részvétel nélkül elhullajtott fogak tékozlásának.

Mert új korszak köszöntött ránk. Az aranyfogak már vidéken sem tet-szenek senkinek. Egymás után dőltek ki az autoritások, egyenesen a sárba. És velük együtt a tsz-ek. A régi rend összeomlása nyilvánvalóvá vált. A tejfogak mögül váratlanul előbújtak a normális fogak, mindenki hirtelen felnőtt és elkezdett munkát keresni. Voltak, akik Londonba utaztak, mások Olsztynban bolyongtak, és időnként betértek a Munkaügyi Hivatal rideg kikötőjébe, ami valójában semmiféle biztonságérzetet nem nyújtott, de kifizette a tb-t. Mások beledermettek egy iskolai vagy áruházi állásba, a pimaszabbak pedig rögtön a rádiónál vagy valamelyik újságnál indítottak, hogy ott először hitvány sordíjazásért, később pedig tekintélyes kis fizetésért törjenek borsot a vén rókák orra alá. Engem pedig utolért a szociológia, a statisztika, a szocializmus és a kapitalizmus. Én pedig tanúja voltam a korpás hajra, fokozott faggyúelválasztásra és a makkos cipőre írt koncertnek, ami nap mint nap felcsendült a munkaközvetítő rendkívül kulturált, csempézett, de boldogtalan látogatói esztétikájával éles ellentétben álló épületében. Én pedig végigálltam a sorokat, leggyakrabban azt a legszomorúbb, csüggedt, alázatos sort – a „segélyre jogosulatlan, együttműködők” sorát. Engem pedig minden, amit az újságok írtak, csak mellékesen érintett. (...)

– FigyeljeteK, az előbb volt egy dokumentumfilm a sziléziai tizenévesekről. Csomó minden a környezet

szennyezettségéről meg ilyenekről. De többek között szó volt valamiről, ami érdekelhet – és itt Ania aggódva nézett rám –, tudod, a fogakról. Kiderült, hogy arrafelé gyakran előfordul egy olyan betegség – a „betegség” szónál elbizonytalanodott –, aminek az a lényege, hogy nagyon sokáig megmaradnak a tejfogak, még tizen-huszoneves korban is... Mondták a betegség nevét is, de elfelejtettem...

Ez volt az első fontos nyom. A második pedig a fogtechnikusnál tett látogatás. Állítólag mestere volt szakmájának, ezért legalább három hetet kellett várni az időpontra. Ennyit én is várhattam, végső soron nem siettetem a rossz hírt, a fogtechnikus pedig gyermekkorom óta egyszerre volt számomra közeli ismerős és utálatos ember, aki sitty-sutty számot vet fog-sorom tökéletlenségével, és arra kényszerít, hogy egy furcsa anyagtól bűzlő szerkezetet viseljek. A „szerkezet” egy pillanattal később kulcsszónak bizonyult, de ezt még nem tudtam akkor, amikor a váróterem keskeny belében ültem, amelyet egy közönséges folyosóból alakítottak ki, hiszen fogtechnikushoz is csak magánrendelőbe jártam, ugyanúgy, mint fogorvoshoz, a körzeti orvostól ugyanis féltem. Szóval végre elérkezett a várva várt időpont, a fogtechnikus kövér, barna hajú, bajszos nő volt, a beszélgetés rövid volt, a diagnózis még rövidebb, a látogatás pedig drága. Sőt talán ez volt a legdrágább 15 perc, amelyet valakinek a figyelméért szemrebbenés nélkül kifizettem (80 zloty). És ha még hozzászámoljuk a taxit (15 zloty), hiszen a fogtechnikus a számomra ismeretlen Mazuri lakótelepen lakott...

Szóval? Gyalog mentem haza arról a kibaszott Mazuri lakótelepről,

és melegebb éghajlatra kívántam a mazuriakat, a warmiaiakat és a város összes lakóját, a fenébe kívántam a lakótelepüket, a házaikat és az ostoba fogtechnikusaikat, a civilizáció előőrseit, a fészkes fenébe kívántam az iskolákat, a közoktatást és a tanári szobát, a picsába kívántam a Munkaügyi Hivatalt, a bankokat és a bankautomatákat. Röviden, akkora megrázkódtatás ért, hogy mindent a picsába kívántam, és ez egy nagyon széles picca volt, hiszen minden belefért.

Mert mi derült ki? Az, hogy ki kell húzni a fogaimat, legalábbis a négy tejfogamat, várni kell egy kicsit, aztán feltesznek egy speciális készüléket, amin bizonyos időközönként igazítani fognak. Tiszta ügy, korábban már láttam ilyen készüléket az amerikai filmekben, és nemrég beépítettek egyet Agnieszka Chylińska, az O.N.A.² énekesének arcába is. Viszont az ára? Hosszú időre bevésődött az emlékezetembe az a kép, ahogy a fogtechnikus szégyentelenül odaveti a bajsza alól: „A rendelésekkel együtt ötezer.”

Ötezer! Ugyanúgy odavethette volna, hogy „ötvenezer” vagy „ötszázezer”.

Mintha üres lenne belülről a koponyám, és csak ez az absztrakt szám visszhangozna benne, valósággal dübörög és zakatol ez a pénzügyi test, amelynek struktúrája nem fehérjékből és aminosavakból épül fel, hanem nullákból és egy ötösből. (...)

Legalább egyvalamiben biztos voltam – mégsem vagyok egy szörnyű mutáns. A sziléziai tinédzserek osztoztak velem a hosszú, nagyon hosszú, mélyen gyökeret eresztett gyermekkor elégedettségében.

Csak a pénz...

És megint jött az agyalás – Szilézia, szennyezett levegő, nehézfémek, érthető, hogy lázadozik a test, nem akar a bűzbe felnőni. De itt? A legtisztább Warmiában? A szent Warmiában, ahol a fák szégyentelenül nézik magukat a tó tükrében, az oxigén pedig önszántából árad a tüdőbe? Hol itt a hasonlóság, hol leleselkedik ravaszul az analógia?

És a válasz: hát persze, hiszen ez nyilvánvaló, hát persze, világos, heuréka, hát persze, hiszen – a hadiállapot!

Gondolkodni kezdtem ezen a szegény, isten és ember által elfeledett hadiállapoton, és kibújt a szög a zsákból – a nélkülözés az oka mindennek, a margarinos kenyér és a bőségesen folyó ecet! Minden az üres polcok miatt van, a ruszki törökméz émelyítő íze és a narancs utáni vágyódás miatt! És ki a bűnös, na ki? Igen, pontosan, semmi kétség – mindennek Jaruzelski az oka!

Nem értem be a zúgolódással. Elhatároztam, hogy mindent felteszek egy lapra.

Levelt írtam.

Kedves Tábormok!

Tudom, hogy Ön már idős ember, s azt is tudom, hogy bizonyára belefáradt a számtalan perbe, amelyeket előszeretettel indítanak Ön ellen az új rend emberei. Nagyon sajnálom, de kénytelen vagyok beállni a vádlók sorába. Azzal vádolom Önt, Tábormok Úr, hogy a hadiállapot kihirdetésével, amely az élelmiszerek szabályozását és a helyettesítő termékek bevezetését vonta maga után, összezúzta biológiai fejlődésemet. A friss levegő még nem elég az élethez. És – már megbocsásson – nem érdekel, hogy a ruszkiak be akartak-e jönni vagy sem. Csak annyit tudok, hogy a fogaim

² O.N.A.: a kilencvenes évek sikeres lengyel rockegyüttese.

szétrobbantják az ínyemet, és hamarosan kipotyognak a tejfogaim, fogatlanul pedig senki sem fog alkalmazni, hogy a magánélet szféráját ne is említsem. Ön az oka, Tábornok Úr, hogy vesztés pozícióba kerültem, és nincs esélyem boldogulni a mai világban. Bocsássa meg az éles hangnemet, de bizonyos dolgokat nem lehet férfi módjára elviselni. Mélyen bízom a becsületességében, és hiszem, hogy Ön mint katona és felelős ember, mindkét fél számára kedvező megoldást kíván találni. Nem kérek sokat: ötezer PLN lehetővé tenné számomra, hogy, akár csak részben, megbirkózzam a problémával, valamint Önnek is kicsit tisztább lesz a lelkiismerete.

Csatolva:

1. Röntgenfelvétel
 2. Szájsebész-specialista orvosi véleménye
 3. A fogszabályozási kezelés költségkalkulációja
 4. A kezelés finanszírozásának elutasítása a regionális Betegpénztártól
 5. Számlaszám
- Tisztelettel, dátum, aláírás.

A levél ötlete nem tőlem származott. Több mint húsz évvel ezelőtt anyám ugyanezt csinálta. Akkoriban négyen laktunk egy kis szobában, egymás hegyén-hátán álltak az ágyak, szinte lépni nem lehetett tőlük, alvás közben a bátyám lába majdnem a számba lógott, semmi rendkívüli. Különböző bizottságok jöttek-mentek,

mint a dagály, családunk pedig ottmaradt a szobában, mint hajótöröttek a tengerből kiálló keskeny sziklán, a szélesen hömpölygő hetvenes évek kellős közepén. Ám egy nap, amikor az éppen soron következő bizottság állapította meg, hogy vannak, akik rosszabb körülmények között élnek, és tulajdonképpen nincs is miért panaszkodnunk, hiszen helyben van fürdőszoba, a falak nem gombásodnak, nincs társadalmi patológia és így tovább, ja, és hogy a következő ötéves tervben biztosan kapunk lakást, anyám igencsak felhúzta magát, és az egyik munkatársnője, talán egy könyvelő segítségével kétségbeesett levelet írt Gierék elvtársnak.

És Gierék elvtárs adott nekünk egy lakást.

De ez már nagyon régen volt... (...)

De mi lett a levéllel? Hát igen, inamba szállt a bátorságom, nem küldtem el. Először is, nem tudtam a címet. Másodsor – úgysem lett volna belőle semmi, pénz pedig biztosan nem. Harmadszor – minek húzzam magam után a tejfogaimat, minek vonszoljam magammal a tábornokokat? Nem lenne jobb véget vetni a pimaszul hosszúra nyúlt gyermekkorunknak, a nevetséges, kamaszos igényeknek és elvárásoknak? Slussz-passz, ideje felnőni, nyakadon a harminc, nincs mit szépíteni, nincs miért kényeskedni. (...)

Elájultam.

Joanna Wilengowska 1971-ben született, Olsztynban él, a helyi televíziónál dolgozik. Megjelent kötete: A japán falu (Japońska wioska, 1999), elbeszéléseit különböző folyóiratokban és antológiákban publikálja. Prózájának alapvető jellemzője, hogy egyszerű történeteit időről időre a narrátor hangja szakítja meg: filozófiai, általános élettapasztalati, generációs, szociológiai eszmefuttatások szövik át műveit.

Wojciech Kuczok

Malignikus reaktlizmus*

Minden az influenzával kezdődött.

Persze mindig halálosan beteg volt, a legapróbb megfázást is úgy élte meg, mintha már az utolsókat rúgná, ezt hívják hipochondriának, naná, hogy az összes képzelt betegségét átéltem én is, az összes gyilkos hurutot, gyógyíthatatlan kiütést és gyomorfájást, futkostam utána a lefekvés előtti mentateával, meg a hőmérővel, hogy megmutassam, hogy harminchat nyolc, amit ő lázas állapotnak nevezett, és egy nap ágyban fekvést rendelt magának. Persze megpróbált odahúzni, és azt mondta: „Gyere, ma az egész napocskát a takarócska alatt töltjük”, persze akkor egészséges volt, de erre is megvolt a magyarázata, azt állította, hogy a szerelemnek és a szexuális aktivitásnak gyógyító hatása van. Enyhén szólva érzéketlenné váltam a haldoklásaival szemben, de én voltam a hibás, túlságosan elkényeztettem, már csak azért is szeretett betegeskedni, hogy foglalkozzam vele, hogy a halálos ágya körül sürgölődjek, ahol javában az elmúlt hetek sajtómaradványaival művelte magát, én pedig repültem a patikába gyógyszerért és a közértbe nyalánkságért szegénykémnek. Igen, végül olyan szinten érzéketlenné váltam, hogy amikor beütötte a szemöldökét és megláttam a vérét, az ő valódi vérét, nem tudtam, hogyan viselkedjek. Egész addig világos volt a felállás – ő úgy tett, mintha betegeskedne, én úgy tettem, mintha gyógyítanám –, most pedig mindketten meglepődtünk, hogy valóban megtörtént, a szemöldöke – amit a sikeres papucskeresés után bevert az asztal sarkába – diadalmasan vérzett, „megvan”, kiáltotta és beütötte a homlokát, persze rögtön elájult, amint felfogta, hogy az ő vére folyik, és még a mentősök is ott voltak a nyakamon, utána pedig hónapokig azt magyaráztam, hogy egész egyszerűen érzékeny helyen sérült meg a bőre, és ettől nem lesz sem agyrákja, se vérömlenye a koponyája alatt, ami csak arra vár, mikor pattanhat szét, hogy egyszer s mindenkorra kicsinálja. Minden hiába, csak a tomográfia – amit folytonos nyaggatásának és a koponyája alatt érzett nyomás miatti siránkozásának engedve végeztek el – mutatta ki, hogy milyen gyönyörű, egészséges agyacs-kája van, amit rétegről rétegre megcsodálhattam, miközben nem is annyira a képzelt vérömlenyt kerestem, hanem azt a meghatározhatatlan területet, ahol e vonzalomnak, e szerelemnek a titka rejtőzött, annak az erőnek a központját, amely a józan ész ellenére mellette tartott és még boldoggá is tett, kutattam, vizsgáltam, az orvos válla fölött kukucsálva a képernyőre. Semmi rendellenes, „szép, tiszta agy, a férje egészséges, mint a makk, csak óvatosabban hajoljon a papucs után”. Amikor előbukkant a gépből – lábbal előre, indikátorokkal borított fejjel, a hidegtől remegve, hiszen a berendezést állandóan hűtve tartották –, azt gondoltam, hogy ezt a szegény teremtést szeretni kell, ha nem szeretném, éhen halna, miután három napon keresztül megállás nélkül azt ismételt-

* Az eredeti cím (Malizm reagiczny) eredeti szójáték: a szerző az I és g betű megcserélésével a „Mágikus realizmus” kifejezésből a nagyjából „Reaktív kicsiség”-nek fordítható címet alkotta.

getné: „hogyan lehet ez?” „Meghalok?”, kérdezte, amint az ápolónő kicsomagolta. „Mellettem ugyan nem”, vágtam rá, és odanyújtottam neki zsenialitása grafikus képét. „Ez az enyém?! Ó, istenem...” majd éjszakába nyúlóan vizsgálta saját agyát, újszülötteknek kijáró gyengédséggel, mintha arra számítana, hogy akár-hogyan is, de az ő agyának különböznie kell a másokétól, mivel létének értelme a különbségben rejlik, s amikor semmit sem talált, elkezdett tüszögögni.

Feltétel nélkül, vakon szerettem, és annak ellenére, hogy tudtam, nagyrészt az anyjának köszönheti elgyerekesedését, nem sikerült elejét vennem annak, hogy bennem is az anyja megtestesülését lássa, ugyanazokat a hibákat követtem el, mint ő, hagytam magam rávenni, hogy a társa helyett az ápolónője voltam. Eleinte eufóriában éltem, mint általában mindenki az esküvő után, aztán jött az az érzés, hogy megértőnek kell lennem, hiszen erényei kompenzálják jelleme gyengébb oldalait, amelyekkel valójában sosem tudtam megbékélni, de nem volt bátorságom küzdeni ellenük. Négy év után viszont már fáradtnak éreztem magam, pokoli fáradtnak, de azt gondoltam, hogy ez csak átmeneti állapot, kivárom a végét, elmúlik, és ugyanolyan erős leszek, mint régen, végül is minden házasságban vannak krízisek, úgyhogy összeszorítottam a fogam, és valahogy túl akartam lenni az egészen, neki egy szóval sem említettem semmit, de éppen akkor... Egész egyszerűen rosszkor történt, éppen akkor jött az a történet a szemöldökkel, a tomográfival, végül pedig az influenza. Sehogy sem akart elmúlni, egy nap, egy hét, még egy hét, egész nap csak járkált és fújta az orrát, több kiló zsebkezdőt vettem neki, minden azzal volt tele, a földre dobálta az összegyűrt, összeragadt gombócokat, folyton csak takarítottam utána, végül már a WC is eldugult, akkor éreztem, hogy már nem bírom sokáig, ő persze teljesen össze volt törve, feküdt a díványon, és jajgatott, hogy mindjárt megfullad, hogy nincs kedve élni, lehet, hogy megérezte, hogy történt velem valami, mintha hanyagabbul ugrálnék körülötte, mintha meggyőződés nélkül vigasztalnám. Végül úgy döntöttem, hogy pihennem kell, mindkettőnk érdekében, összepakoltam és telefonáltam a mamának, hogy odautazok egy hétre, lehet, hogy tíz napra, a férjem mostanában rengeteget dolgozik, és egy kis nyugalmat kért, ez tulajdonképpen egy kísérlet, hogy sikerül-e megírnia valamit nélkülem, kibírja-e egyedül – így magyarázkodtam a mamának, nem akartam elmondani neki az igazat, tudtam, mit kapnék tőle: „Mindig is mondtam, hogy vissza fogsz jönni, én megmondtam.” Már indulásra készen álltam, és bementem a szobájába, hogy elbúcsúzzam tőle és valahogy megmagyarázzam az egészet, fogalmam sem volt, hogyan, csak mindenképpen határozott akartam lenni, semmi sajnálkozás, semmi szánakozás, mert ő aztán úgy tudott bocsánatot kérni, mint senki más, képes volt eltéríteni az elhatározásaimtól, szóval bementem hozzá, és megláttam, ahogy ül a tükör előtt és fogja a fejét, s akkor ahelyett, hogy azt mondtam volna: „elutazom”, megkérdeztem: „Mi van veled?”, ő pedig továbbra is csak nézett a tükörbe és elfúló hangon így szólt: „Ez a fej..., mintha össze akarna zsugorodni”, és akkor szó nélkül kimentem és elutaztam az első vonattal.

Még egy nap sem telt el, máris haza akartam menni, csak rá tudtam gondolni, istenem, négy év házasság és még egy év az esküvő előtt, ez alatt az

öt év alatt nem volt olyan nap, amikor ne láttuk volna egymást, mindenhová együtt mentünk, és ha elutazott egy szimpóziumra, akkor sem maradt ott soha éjszakára, a vonaton aludt és mindig hazaért hajnal előtt, tudta, hogy nélküle nem tudok elaludni, egész éjjel vártam, míg meg nem hallottam, hogy megérkezett, hogy megcsikordul a kertkapu, aztán koppanások a lépcsőn, kettesével szedte a fokokat, sietett hozzám, kulcscsörgés, és már érzem meleg leheletét, ahogy arcon csókolt, „Csak lemosom magamról a vonatot”, mondta, kiment a fürdőszobába, és ennyi elég is volt, már el tudtam aludni, visszajött megmosakodva, és az álmon keresztül éreztem, ahogy kihűlt teste belesüpped éjszakai melegségembe, éreztem, hogy egész bőröm rámosolyog, éreztem, hogy én is mosolygok álmomban.

Szóval elég volt pár óra száz kilométerre tőle, akit magára hagytam az influenzájával, és máris elfogott a sajnálkozás és a vágy, csak az anyám tartott vissza: „Ne hülyéskedj, most érkeztél, semmi baja nem lesz, jót fog neki tenni, ha rájön, nélküled egy senki, várj pár napot, de legalábbis holnapig.” Nem hallgattam rá, annyira vágytam haza, hogy anyám csak erővel tudott visszatartani, bezárt a szobába, és bár dörömböltem, vertem az ajtót, mint egy hisztérika, csak az utolsó vonat indulása után nyitotta ki, bejött a vacsorával és azt mondta: „Egyél, aztán hívd fel. Ha muszáj.” De nem, ez már eldöntött tény volt, aznap éjszaka nem láthattuk egymást, és az elkerülhetetlenség tudata mintha átszakított volna bennem valamit, azt gondoltam: megtörtént, tehát meg is lehet hosszabbítani, hogy megbizonyosodjak arról, meddig bírom ki, s ha már a telefon a kezem ügyében van, bármelyik pillanatban felhívhatom, de mivel megtehettem, már magával a lehetőséggel jól tudtam lakni, mint amikor gyerekkoromban intenzíven küzdöttem a nassolás ellen, és ha csak elképzeltem, hogy megeszem egy süteményt, az már kielégítette a falánkságomat; szóval elképzeltem, hogy felhívom, meghallom a panaszkodását, a bocsánatkéréseit, a nyafogását, és máris elegendő lett, azonkívül rájöhetett volna, hol vagyok, ő is telefonálhatott volna, azonkívül... elaludtam, gond nélkül, azonnal, nehéz, mély, egészséges álomba merültem, hánykolódás, forgolódás nélkül, öt éve először aludtam el nélküle, reggel pedig, amint felébredtem, tudtam, hogy aznap se megyek haza és a következő nap sem, és észre sem vettem, hogyan telt el egy hét, majd a második, míg nem a huszadik napon felvettem a telefont és meghallottam azt a hangot, azt az alig hallható, cincogó hangocskát, szinte sutyorgást, amely mintha inkább egértől, mint embertől származott volna, pedig az ő hangja volt, csak ő mondhatta azt nekem: „Gyere haza, elpusztulok nélküled”, és öt perc alatt összecsomagoltam, ez az egy mondat visszaadta minden erőmet és határozottságomat, repültem hozzá, lelkem mélyén átkoztam a menetrendek könyörtelenségét, mert még csak nem is reménykedhettem abban, hogy minél előbb hazaérek, repültem hozzá, és, az isten szerelmére, eszembe sem jutott, hogy azt a mondatot, amelyet a lelkiismeret szerelmes számadásának hittem, hogy azt, bazmeg, szó szerint értsem.

Ha nem ismerem, azt hittem volna, dührohamot kapott és szétdúlta a lakást, ám tudtam, hogy mindez annak az eredménye, hogy szisztematikusan elmerült az élettel szembeni tehetetlenségbe, hiszen az élet egyszer csak durván benyújtotta a rendrakás számláit, az igyekezetek napi illetékét, amelyek

nélkül egy tapodtat sem jutunk tovább, durván felfedte, mennyi mindenre kell egyszerre odafigyelni („azok a kibaszott tennivalók, amikkel egy értelmiségi képtelen foglalkozni” – mondta róluk). Ott ült a saját kezűleg teremtett kuplerájában, az ablak előtt, hátulról láttam meg, és észrevettem, hogy sapka van a fején, de valahogy olyan furcsán, mélyen behúzva, megkérdeztem: „Fázol?”, ő pedig, anélkül hogy megfordult volna, mondott vagy inkább egér-falsett hangon cincogott valamit maga elé, azt hittem, talán csak elcsuklott a hangja, csak a torkán akadt egy morzsa, mindjárt krákog egyet, és megismétli hangozabban, emberi hangon, megfordul, feláll és üdvözl, de nem, egy mikrofonért nyúlt (honnan szerzett mikrofont?!), és ugyanazon a vékony, siránkozó hangon, de már kivehetőbben, felerősítve, azt mondta: „Na tessék, már nem is hallasz engem.”

Földbe gyökerezett a lábam, ám ha fa lettem volna, az összes madár holtan hullott volna le rólam; ez valami villámgyorsan pusztító örület, a férjem egy augusztusi délután sapkában ül és egy mikrofonba cincog, azt gondoltam, ez Isten büntetése a kételkedésemért, amiért ok nélkül el akartam menekülni, amiért gyenge voltam, fejembe vettem valami krízist, túl sok női magazint olvastam és leléptem, és ezért most sokkal több kint kell elviselnem, valami megsokszorozódott erejű szörnyűséget, meg kell bűnhődnöm, amiért megpróbáltam dezertálni. Lehet, hogy csak állhatatossági próbáról van szó, talán ha úgy viselkedem, mintha mi sem történt volna, odamegyek hozzá és megölelem, kiderül, hogy csak tetteti magát, újra a bolondját járhatja velem, és tettem felé egy lépést, de meghallottam cincogó kiáltását, amitől úgy éreztem, mintha ezer szög állna minden csigolyámba a lábamtól egész a fejem búbjáig: „Ne gyere közelebb!”, hát megálltam, ő pedig megfordult, és mielőtt az elviselhetetlen abszurdumtól összezavarodott agyam megtagadta volna az oxigén szállítását, mielőtt szervezetem megszánt volna és megajándékozott volna egy tudat-szünettel, egyszóval, mielőtt leszállt volna rám a nőiség deus ex machinája, félig ájultan még láttam, vagy inkább nem láttam azon a helyen, ahol – ebben biztos vagyok – a férjem feje kellett volna legyen, úgy, mint minden más embernek, nem láttam ott semmi emberit, és már háromnegyedrész ájultan, már útban a vízszintes tehetetlenség felé, már elkerülhetetlenül összerogyva, felfogtam, hogy az a valami, ami beszél hozzám, egy gyenge kocsányon ül, ami valaha nyak volt, és az a valami inkább emlékeztet egy nagyobb mákfejre, mint egy mindazonáltal jó fej pasas fejére, akihez, a fenébe is, valaha férjhez mentem.

Amikor magamhoz tértem, természetesen ugyanott feküdtem, ahol összeestem, pedig abból, ahogy a napfény a parketre esett, láttam, hogy épp elég ideig feküdtem ott ahhoz, hogy legalább az ágyig elvigyen és megpróbáljon élesztgetni, de végül is már százszor elképzeltem, hogy annak alapján, ahogy a férjem hirtelen elgyengülesem alkalmával viselkedik, egy cetlit kéne a nyakamba kötnöm, rajta az ájulttal való teendők pontos instrukcióival, a mentők telefonszámával és így tovább. Nyelvem zsibbadt volt, fejem még nem igazán találta meg a súlypontját, könyökömre támaszkodtam és körülnéztem a szobában, valahonnan az íróasztal mögül hallatszott a cincogása: „mi mimi mi mi”, lázasan motyogott, kicsit feljebb húzódtam és megláttam, hogy ott piszmoz, valami darabkákat próbál meg összerakni tanácstalanul, „mimi mi mi mimi”,

biztos káromkodik magában, úgy látszik, kiesett a kezéből a mikrofon és ösztetört a földön, most már örökké csak ezt az egércincogást fogom hallani, ekkor meglátott, „mmiiiiii!”, kiáltotta (?) és elbújt a sarokba, a szekrény mögé. Nem volt se erőm, se kedvem ránézni, még kevésbé felemelkedni a földszintről, így szóltam: „Legalább leírhatnád, mi történt.” Ismét „mi mi”, aztán matatás, fiókhúzatás, elfordultam, hogy ne is lássam, papírzörgés és tollsercegés, gombócba gyúrta és odadobta, amit írt, felvettem, széthajtogattam, elolvastam: „Elvesztettem miattad a fejem.”

Persze ez akár jó vicc is lehetett volna. Elég összetett és rafinált, de pont ezért csodáltam a férjem. Csakhogy a humorérzésem épp nem érezte jól magát. Sajnálnom kellett volna, de nem sajnáltam. Minden vágy ellillant belőlem az izzadsággal együtt, amikor bizonytalanul felálltam. Ránéztem a szekrény sarka mögül kiálló lábfejére, és megkérdeztem: „Azért még hoznál nekem egy pohár vizet?” A lábfejek hezitáltak, közben arra gondoltam, hogy végre valami, ami egyértelműen meghaladja az erőmet, végre nem kell, hogy lelkiismeret-furdalásom legyen, ez már túlnő rajtam, sajnálom, épp elég ideig szerettem esztelelni, most már megérdemlem a vakációt, az örülségnek is vannak határai, sok mindent el lehet viselni, ha már az ember egy potenciális zseni, ne adj’ isten egy leendő Nobel-díjas felesége, de – és ezt teljes bizonyossággal állítom – azt a bizonyos határt már kilométerekkel magunk mögött hagytuk; a lábfejek már nem hezitáltak, férjem előbukkant a szekrény mögül, eltakarta mákfejét az egyik kezével (már annyi is elég volt), és kisietett a konyhába.

Az volt a legelviselhetetlenebb, hogy csak nyaktól felfelé ment össze, hogy az a levélszáron himbálózó apró koponya egy normális, teljesen kifejlett férfitestből nőtt ki, amelynek – úgy tűnt – minden porcikáját ismerem. Még ebben sem tudott konzekvens lenni, még ezt sem tudta összehangolni; ha teljesen összement volna, arányos miniatúráját kaptam volna, saját kis Hüvelykmatyimat, akinek vásárolhatnék ruhácskákat, cipősdobozban alhatna, ceruzabéllel írhatna, én pedig nagyítóval másolnám a publikálandó szövegeit; ha még tovább zsugorodna, blúzom zsebében hordhatnám, mint egy kis kengurut, aztán pedig brossként, s végül bizonyára egy szúnyogcsípésbe halna bele, ami még teljes méretének idejében sem tűnt számára lehetetlennek, azt állította, hogy allergiás a szúnyogokra, és elég pár csípés ugyanarra helyre (a szúnyogok szeretik a járt utakat), elkap valami fertőzést és vége, pont, koszorú a friss síron, csak nehogy Chopint játsszanak neki, hanem Górecki Harmadikjának első lentozát, tanuljam meg énekelni a „Kedves és kiválasztott fiú”-t, szép hangod van, mondta, csak téged akarlak hallani, „Elszakították anyjától sebei”, tanuld meg, mert eljön az a pillanat, és a végén még kottából kell énekelned a „Mindeneimet neked adom, kedves fiam”-ot, még a sírnál is anyja kellett volna legyen, különben is hamvasztást akart, nem állt szándékában szétbomlani, csak semmi féreg, hiszen arra is allergiás.

Torzságának lényege tehát a lekicsinyedett fejecskének és a test többi, kifejlett részének szerencsétlen társulásában rejlett, olyan volt, mint egy szörnyen hamis, mintegy végiggondolatlan akkord, már nem is annyira azt kérdeztem volna tőle: „Mi történik veled?”, hanem azt, hogy „Miért csak a fejed?”. Mert már rá bírtam nézni, hozott nekem vizet és leült a fotelbe velem szemben, már nem takargatta magát, provokálóan nyílt volt. Eszembe jutottak azok a beszélgeté-

seink, amikor megkérdezte: „És mi lenne, ha nyomorék lennék?“, azt mondtam: „Annál jobban szeretnék”, „Hogyha elveszíteném a kezemet, a lábamat, a látásomat?“, „Neked adnám a sajátomat”. Szóval néztem. De a fejemet nem adtam volna neki. Ez nem nyomorékság volt, hanem valami mágikus szeszély, aminek – éreztem – én fogom meginni a levét. Egész kapcsolatunk alatt nem hittem egyik betegségében sem, mert azok képzelt betegségek voltak, most pedig nem hittem a képzeletben, mert az beteg volt, de kétségtelen és valódi beteg, hiszen ott ült előttem a férjem egy arcszerű polippal a feje helyén, és cédulákat irkált nekem.

„Nem gondolod, hogy ezt látnia kéne egy orvosnak?“, kérdeztem, tettetett bambasággal, csak hogy mondjak valami odaillőt (de honnan tudhattuk volna, mi az odaillő egy precedens nélküli helyzetben). Már röppent is egy cédula: „EZT már senkinek sem kéne látnia.” Üvegessé váltak a szemecskéi, megjedtem, hogy végül még szétpattan ez a kicsi fej a túlzott önsajnálattól, „Gyere ide”, mondtam és rögtön odacsúszott, meg akartam ölelni, de olyan kényelmetlen volt, és megint dumált valamit, „mi mi”, odatartottam a fülem és arcát egész a fülemhez nyomva végre számomra is hallhatóan azt mondta, „Minden azért van, mert nem szeretsz, hüpp”, fulladozott, mint egy csecsemő, „Nyugodj már meg, ne legyél gyerek”, mondtam, de már elég dühös voltam, mert az, ami nemrég még szentségtörés lett volna, most fájdalmas igazságtól búzlótt, és felháborodtam, mert saját magamnak még nem sikerült bevallanom azt, amit most a fülembé súgott: „nem szeretsz, hüpp”, „Elég!”, kiáltottam, és ellöktem magamtól, inkább erőteljesen, mint erőszakosan, csak annyira, hogy érezze határozottságomat, ettől a fejcskéje hátrarándult a kocsányon, majdnem letörött, ő pedig meginogott, de végül megtartotta az egyensúlyát, csakhogy – az isten szerelmére – kis koponyája a szemem láttára zsugorodott tovább, egy gyufaszálra tűzött gesztenye méretére, mint az óvodás játékok, most már aztán elég, el akartam menekülni, de még mindig túl nehéznek, túl gyengének éreztem magam, beszorultam a fotelbe és jöjjön, aminek jönnie kell, ugyanakkor szörnyen megsajnáltam, hiszen veszélynek tettem ki ezt a törékenységet. Már uralkodni sem tudok magamon, elment az eszem, hogyan lehet az, hogy egyik percről a másikra hol szeretem, hol nem szeretem, hol az enyém, hol nem az enyém, és ez a kettészakadtság már így is maradt, egyik felem az egész tébolyt végső casus bellinek vette és rám parancsolt, hogy meneküljek hetedhét országon túlra, a másik viszont a házasság, szerelem, hűség, összetartás jóban és rosszban szavakat ismételtette. Az elutasítás miatti kétségbeesés szívszaggató jelenetere számítottam, már kész voltam megbocsátani és így tovább, de nem – valami nem kattant be neki, egy kis fogaskerek elkopott, vagy egyszerűen csak késve fogta fel, hogy ismét összement, mindenesetre eltelt pár pillanat, mire a szívéhez kapott, szájacskájával levegő után kezdett kapkodni, mint egy harcias guppi, aki elvettette az ugrást és kipottyant az akvárium valóságából; nehézkesen, elgyengülve az íróasztalra támaszkodott. Nem vártam meg, amíg elveszti az eszméletét. Mielőtt megérkezett a mentő, rögtönöztem neki egy keményített csuklyát a szilveszteri jelmezbálról maradt muskétásköpenyből.

Aludt az infúziós állvány alatt. Nyakig betakarózva, csak a meredek párnán fekvő fejcskéje látszott ki. Orromat az elkülönítő üvegehez nyomva figyeltem,

nehogy túlságosan hánykolódjon álmában, és kitekeredjen a nyakacska. Megérkezett az orvos, végre elszabadult, levette a kesztyűjét és a köpenyét, kezét mosott, és így szólt: „Iigen, most tudunk beszélni.” Mielőtt odafordultam volna, mielőtt elszakítottam volna pillantásomat a férjemről, elhatároztam, hogy bármi is történik, addig, amíg egészséges nem lesz, vagy amíg nem... mindenesetre amíg számára – így vagy úgy – le nem zárul minden végérvényesen, mellette leszek, érte, miatta.

„Mindenekelőtt meg kell nyugtassam, a férje nem halálos beteg.”

Na, ekkor már le bírtam ülni, ki tudtam nézni az ablakon, és észrevettem a napot, a felhőt, a fát, a galambokat az ablakpárkányon, mindennek van valami értelme. Nekem is van valami értelmem, neki is van valami értelme. Szabadon tudtam engedni könnyeimet, nem volt már rájuk szükségem.

„Megértem, hogy sír a boldogságtól, de az ügy mégsem olyan egyértelmű, mint ahogy mindannyian szeretnék.”

Stop – sorompó. Még a vérem is megállt egy pillanatra és az információra várt, hogy érdemes-e tovább áramlani.

„Azt gyanítom, hogy egy ideje nehézségeik adódtak a házasságukban. Sajnos okom van azt gondolni, hogy e téren már nem várható javulás.”

Hallgattam. Egyszerűen csak hallgattam. A galamb elrepült. Háttal.

„Ez egy nagyon ritka betegség. Olyannyira, hogy eddig még nem mertük elnevezni. Tudja, az orvostudományban arra, amit már elneveztünk, egyszerűen úgy tekintünk, mint amit leírtunk, megszelídítettünk, megragadtunk. A patológia megnevezése az első lépés a kór leigázása felé. Ám annak a betegségnek az esetében, amiben férje is szenved, még nem tettük meg az első lépést. De ami az eredetét s főként a lefolyását illeti, szinte egyáltalán nincsenek kétségeink.”

Őrünten fegyelmezett volt, ahogy egy főorvoshoz illik; mindvégig bemondói timbre, feddhetetlen dikció, mély pillantás. Kerestem, vajon hová bújhatott ez a „szinte semmit nem tudunk”, ez a „ritka betegség”, hová gyömöszölhette bizonytalanságát a beszélgetés idejére, mint egy szeretőt a szekrénybe, kerestem, és igen, hát a toll, ugyanolyan banális, mint a szekrény, az emberi tényező kiiktatásának szinte állandó kelléke. A doktor úr, kissé remegő ujjakkal, egy tollal játszadozott, privát szférájának, szolgálaton kívüli nem főorvosságának legtávolabbi zugából is a tollba gyűjtve minden gyengeségét, és amikor szegény észrevette, hogy lelepleztem, belezavarodott a mozdulatok szekvenciájának sorrendjébe és elejtette a tollacskát, az pedig ügyetlenül visszapattant az asztról és még lejjebb esett, a földre, az asztal alá, a lábaim elé. Az orvos krárogott, idegesen mosolygott, „elnézést”, dadogta, megigazította a szemüvegét, hunyorgott, és úgy dőlt össze a fegyelmezettsége, ahogy a bicikliverseny élbolya vágódik el, ha elesik az első versenyző. Tett egy mozdulatot, mintha le akarna hajolni, majd legyintett, félmozdulattal és „ugyan már” arckifejezéssel, úgy éreztem, hogy minden disztingváltsága kétszeresen is ellene fordul, hiszen eltévedt saját magában, elveszített hivatalosságában, orvos voltában, és most gondolatban segítségért kiált, mama, papa, farkasok, sűrű erdő, segítsetek.

„Hallgatom”, mondtam, mint egy diáknak, akinek nem fekszik a vizsgafeladat, és most csodára, segítő kérdésre vár.

„Iigen, persze. Tehát a férje... még korai stádiumban van. Végül is, ehh... tessék velem fáradni, tessék csak, győződjön meg róla személyesen.”

Befurakodtam a beavatásba; ha nem vetek gáncot az orvos magabiztosságának, semmit sem látok, kaptam volna még pár fényesre csiszolt mondatot, végül összeillesztett ujjakkal mondott volna valamit a hősiességről, mármint hogy annak kell lennem, hősieznek. Ám amint kifogyott a szavakból, amint megfosztottam azoktól, ki kellett másznia a csávából, pár folyosóval odébb vezetett, beléptünk egy elsötétített terembe, mondott valamit az ápolónőnek, megmozdultak a redőnyök, éles fény áradt be. Miután már nem kellett hunyorgnom, megpillantottam egy ágyasort, s minden ágyban ugyanazt: végig fej nélküli pasik feküdtek.

Teljesen fej nélküliek.

Az orvos megelőzte a kérdésemet: „Igen, élnek. Tessék, fáradjon ide.” Oda lépett az egyikükhöz. A párna felett, egy felfüggesztett állványon mikroszkóp. „Kérem, nézzen bele.” Felnagyítva már megláttam a középkorú, alvó férfi fejét, halántékán finom ősz árnyalat, úgy tűnt, nyugodtan alszik, semmi grimasz, csak az álmon átszűrődő szépség.

„Ez is viszonylag korai fázisnak mondható. Amikor ébren van, a mikroszkópon keresztül le tudjuk olvasni a szavakat a szájáról. Legtöbbjükkel viszont már egyáltalán nem tudunk kapcsolatot létesíteni.”

Megkértem, hogy menjünk ki. Mondjuk egy teraszra vagy balkonra. A levegőre, hogy egy pillanatra kiszakadhassak az épület zárójeléből. Mert ezen a klinikán (a valóság) zárójelbe került, semmi kétség.

„Azt már tudjuk, hogy a betegség olyan, mint Eleai Zénon paradoxonja. Amikor rohamuk van, a fejük mindig a felére zsugorodik. Ebből kifolyólag soha nem tűnik el, bár a zsugorodásnak sosem szakad vége.”

Balkon, levegő, alattunk pedig egy sétapark. Normális emberek pizsamában, köntösben, látogatóikkal. Láthatólag minden rendben van velük. Az orvos engedélyezett magának egy cigit.

„Tizenöt éve került hozzánk az első. Eddig még egyik páciensünk sem halt meg, tudja, ez egy nagyon kényes helyzet. Elhúzódó kóma esetében a páciens általában lekapcsolják az életben tartó készülékről, de őket... hiszen szellemileg is élnek, tudatuknál vannak, csakhogy egyszer csak – hogy úgy mondjam – a test többi része kicsúszik az ellenőrzésük alól, nehéz elképzelni, milyen valóságban élhet most egy páciens a háromszázazredik roham után, nincs olyan felszerelés, amely ezt kimutatná; a rohamok közötti távolság minden esetben a felére csökken, tehát közülük a legidősebbek – a betegség »előrehaladottsága« értelmében – permanens, örült regressziós lendületet élnek át, állandóan növekvő, felfoghatatlan sebességgel zsugorodnak, ezért valószínűleg pszichikailag is halottak, hiszen nincs az az emberi szellem, amely ezt kibírná. Na igen, de megint csak valószínűségekről beszélhetünk, hiszen ahogy említettem, egyelőre nem sokat tudunk, mindez a feltételezések szférájában mozog, hiszen az orvosi etika...”

Egyre csak fecsegett, és minél többet fecsegett, annál inkább vissza akartam menni az elkülönítőbe, annál jobban siettem a kórházi felszerelésekkel telezsúfolt folyosókon, siettem, ő pedig kúszott utánam és tovább fecsegett, talán meg akart szabadulni mindentől, át akarta rám hárítani minden tudását

és a saját tudásával szembeni tanácstalanságát, nesze, te picca, ezt akartad, most már mindent tudsz, és siess az emberedhez, amíg még van kihez, ott lihegett mögöttem és fecsegett:

„Még nem ismerjük a betegség geneziséét, de valószínűsíthető – ó, már megint ez a szó –, hogy a pánikneurózis hiperszomatizációjával van dolgunk, ugyanis korábban mindannyiuknál hasonló tünetek léptek fel: lecsökkent ön-értékelés, depresszió, hipochondria, végül krízis a házasságban vagy a kapcsolatban, és a zsugorodás mintha közvetlen reakció lenne, tudja – a neurózis metaforikája, mindig minden a fejben összpontosul, de kérem, ne siessen ennyire, hall engem...”

„Melletted vagyok”, mondtam, amikor felébredt. Főlé hajoltam, hogy a fülemből cincoghasson valamit. Egy bogár csókját éreztem az arcomon. Megigazítottam a párnáját. Félt. Nézett. Két kis fúró mélyedt belém, válaszra várt. Az összes kérdésre egyszerre. Meg kellett találnom azokat a szavakat, amelyek képesek betömni minden lyukat, amelyeken keresztül elillan a fény.

„Hoztam neked újságot.”

Nánay Fanni fordításai

Wojciech Kuczok 1972-ben született, költő, prózaíró, filmkritikus, forgatókönyvíró.

A lengyel kritika Kuczok prózájának két jellemzőjét emeli ki: a stilizáltságot és a kompozicionáltságot. Témái mindig hétköznapi, közönséges események, amelyeket az elbeszélés irodalmi formájába önt.

MARIOLA MANYÁK (MAGYARORSZÁG)

CSAPDA

WANDA SZYKSZNIAN (MAGYARORSZÁG)

LAKHATÁSI ENGEDÉLY

ZENÓBIA SIEKIERSKI (MAGYARORSZÁG)
SZENTENDRE TÉLEN

OSKAR PAWLAS (CSEHORSZÁG)
BESZKIDEK, ŁOMNA GÓRA

JAN BERGER (SZLOVÁKIA)
VIHAR ELŐTT

RÓBERT ŚWIERKIEWICZ
(MAGYARORSZÁG)
KÉT KIS FORGÓSZÉL

JURIANA JUR
(LENGYELORSZÁG)
MIRAGE

TADEUSZ Z. BŁOŃSKI (SZLOVÁKIA)
EGYENESEN

KRYSZYNA GRZEGOCKA
(LENGYELORSZÁG)
LABIRINTUS I.

KRYSZTOF DUCKI
(MAGYARORSZÁG)
A LÉNGYEL FILM KETTŐS ARCA

HELENA JACYNO (LENGYELORSZÁG)
VÖRÖS TÁJKÉP

HALINA KEMÉNYFFY-KRAWCZUN (MAGYARORSZÁG)
TITOKZATOS KERT I.

DARINA KRYGIEL (CSEHORSZÁG)
ELVESZETT PARADICSOM

WALTER TASZEK
(CSEHORSZÁG)
EMELKEDÉS

XENIA BERGEROVÁ
(SZLOVÁKIA)
ANGYAL

PAWEŁ WAŁACH
(CSEHORSZÁG)
KERESZTELŐ

MÁRIA RAJMON
(MAGYARORSZÁG)
A TUDÁS FÁJA

Négy égbolt

A Napútban bemutatott alkotásokat a visegrádi országokban élő lengyel származású képzőművészek műveit bemutató *Négy égbolt* című nemzetközi kiállítás anyagából válogattuk. Bár a kiállított művek négy országból származnak – Csehországból, Lengyelországból, Szlovákiából és Magyarországról – szellemiségükben és nemzetiségükben egységet alkotnak. A nemzeti kötődés mellett van a kiállításnak még egy speciális összetartó eleme, a kiállító művészek életútja. Az alkotók életüket, vagy legalábbis annak nagy részét Lengyelország jelenlegi területén kívül éltek le, nemzeti kisebbségként.

Ez a tény adja meg a kiállítás egységes arculatát, jelentősek azonban a belső különbségek. A magyarországi képzőművészek mind lengyelországi bevándorlók, vagy azok leszármazottai. Ugyanez elmondható a szlovákiai művészekről is, akik Pozsonyban és Kassán élnek, ott sincs lengyel őslakosság. Más a helyzet Csehországban, a Lengyelországgal határos Zaalzie régióban. Azon a területen a mintegy százezer lélekszámú lengyelség a vidék őslakosságát képezi. A Lengyelországból meghívott, jelenleg ott élő művészek a mai Lengyelországon kívül születtek és éltek – Lvovban vagy annak környékén, sőt, Szibériában és Kazahsztánban is –, és felnőttként – már a kilencvenes években – költöztek Lengyelországba.

Ismeretes, hogy az elnyomott népek művészete más, mint a korlátlan szabadságot élvezőké. A szülőhazán kívül keletkezett alkotások között gyakran találkozunk olyanokkal, amelyek az anyaországban soha nem jöttek volna létre. Különbözik az érzésvilág is, más például a honvágy abban az esetben, mikor a hazát politikai vagy gazdasági okból kellett elhagyni, más, ha az emigráció önkéntes volt. A pszichikai motiváció sem ugyanaz, mikor a haza csupán a régi gyökereket jelenti, az alkotó őseinek, és nem önmagának szülőhelyét.

A *Négy égbolt* kiállításon húsz művész vesz részt, közülük többen országuk jelentős alkotójának számítanak, kiknek művészete nemzetközileg is elismert. Közéjük tartozik a Csehországban élő Oskar Pawlas; a szlovákiai Jan Berger és Tadeusz Błóński; a Lengyelországban élő Helena Jacyno, aki Lvov mellett született és Hilary Gilewski, akit gyermekként Szibériába, majd Kazahsztánba deportáltak; Krzysztof Ducki, Wanda Szyksznian és Róbert Świerkiewicz Magyarországról. A Napútban a kiállító húsz művész műveiből bemutatunk egyet-egyét. Ezek az alkotások nagyon különbözőek, szellemiségükben azonban mégis egységet alkotnak – a közép-európai régió élményvilága és művészi érzékenysége kovácsolja egységbe őket. Ebben az értelemben a *Négy égbolt* kiállítás – amely az elmúlt év júniusában a Magyarországi Lengyelség Napja alkalmából Budapesten kelt életre az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat és a Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára szervezésében, és innen indult vándorútjára Miskolcra, Keszthelyre, Szolnokra és a többi visegrádi országba – hozzájárul ahhoz, hogy ez az ezer évnél is idősebb területi egység megőrizze szellemiségének egyedi voltát és frissességét, gátat vetve a világban vagy a csupán csak Európában terjedő civilizációs uniformizálódásnak.

Lászlóffy Csaba

Elhalt nyitányok emlékezete

„Nemlétező csak egy van. A felejtés.”
(Borges)

*Azokra is rájár a rúd, akik
hazugsággal vesztegetik idejüket.
Fellazulnak az izmok a merev
smink mögött,
a színpad fölött tornyosuló vészfellegek
is bármelyik pillanatban félretolhatók
(jól tudják ezt azok, akik szemében az élet
vérengzőként is gyönyörűnek találhatik);
a látszatunalom éppúgy elporlik,
mint a vonagló test valós indulata.*

(r)

*A fal homorú fehér tükre hiába próbál
boldogtalanságával szembeszegülni
a feketerígó árnyékával, még ha
a hang egyszer belehal is énekébe.*

*Az epilógust – jöllehet Borges
elfelejti nevének realitását –
nemcsak megelőzte valami, de
örök időkig követi is.*

A Camus-breviáriumba

*Van-e radikálisabb megoldás, mint meghalni?
Van-e radikálisabb megoldás, mint élni?
A ránk törő kétségbeesés olykor elhiteti velünk,
hogy az értékek összemoshatók.*

*A valóban tragikus műalkotás az
emberről szól – csak a boldogságáról?
vagy az idővel dacoló alkotásáról is talán
(még ha időnként egy Nagy Károly is eltűnhet
a nagymellűek sírboltjában).*

*Mi lesz veled
Európa? A halálfej szagtalan; a történelem
mindig büdös valakinek. Az ember arány-
vesztése, hogy az abszurd hamisítás uralkodik
az intelligencia felségterülete felett.*

*Apám, az örök bölcsesség behúzott ablak-
táblája mögött hunyorogva még kívárja, hogy
a ház valamelyik szögletében lélegzetet vegyek.*

Rácz Péter

 *vissza oda, ahol sosem voltunk**szokványos felütés:
mert nem biztos, hogy így fog ez menni mindig,**majd néhány eshetőség:
egyszer bennünket felednek el, vagy ami nem jobb,
nem gondolnak ránk,
vagy ami nem jobb,
gondolnak ránk, de közben vásárolnak,
meg sportolnak, futó gondolat leszünk
egy gödörbe zárt ládikában,
jobbik esetben szétszórt hamu,
futóhomok
nem építenek már ránk
várhat, ami nem vár**és a kutyák tovább élvezik az estét,
a horvát kabócazenekar előadásában
szűnni nem akar a zene,
megannyi kabócakomponista
végtelenül ismétlődő rögtönzése**kóda:
de még vagy: ami nem jobb*

Marczinka Csaba

Leláncolt Istennő az Alvilágban

Anikónak

*különös, fordított menetrend:
nappal bukik le – sötét ruhák
fényezett burkában – Alvilág
pultjaiboz; fényitalt mérend...*

*vörös- és fehérbort, sörök
aranyló folyóit, pálinkát...
– és bordod pultláncaid Árnyát;
csupán a bús tűnődés örök*

*belül világítva, visszfényként...
magába zárult Danaida!
s viccek-beccek álmosolyra*

*készítetnek, csupán újra s megint
– de bent, az Almok hamva tekint
ki kényszervidám arcodra...*

*(a lelkedben tovább liktetnek
az el- vagy lepusztult szerelmek;
s velük küszködsz a pult mellett!)*

Károly György
 Megkésett versenydal

– Konczek Jóskának „A kisvárosi Vénusz” örvén –

*Erősz komisz nyila naponta megtalált:
 és édesmindegy volt, hogy szőke, barna, rőt,
 imádtam bármelyik, isteni, bamba nőt,
 kültelki Vénuszt és begyes, belvár babát.*

*Szerettem minden lányt, abogy friss barna sört
 a tarbás, ki havert keresve száját tát.
 S a nők szívét ha bú keserve járta át,
 pár öntelt férfinak csinos kis szarva nőtt.*

*Dalolt a testük, mint gordonka búrja;
 minden csaj Vénusz volt úrfi koromban,
 s nem volt a seggüknek otromba súlya.*

*Beindult már a bolt, úri sorom van,
 de ó, a bevület jó volna újra,
 s ha fák csúcsán a Hold, dugni bokorban.*

Konczek József A kisvárosi Vénusz című szonettciklusa a NAPÚT 2004/5. számában jelent meg.

Mikor és hogyan írjunk szonettet

(Főleg, mi a nyavalyának?)

*Mikor rom-bázam a fejemre dül,
és nincs öröm már, csak a gond ezer,
s kipusztulok magamból legbelül,
s szám íze, mint a mandula, keser,*

*szonettet írok kíméletlenül,
ahogy a cukrász borhabot kever;
cukros rímek, liternyi alliter-
áció – és a nyájas seggre ül.*

*Habkönnyű tészta, tiszta bugyborék,
jambust dagaszt a szonettírógép,
fabéj- s szimbólumillatú csodát,*

*és adjunk hozzá mindenből sokat,
és úgy földobja néhány korty konyak
s a hercig marcipán-metaforák.*

Krulik Zoltán
 Húgom játéka

*kormot lopott Judit
 bekente ráncait
 szemét is kivette
 sósavba ejtette
 áztatta foltjait
 agyának szegeit
 izmok csavarjait
 csontok szögeceit
 cserélte
 húzta
 egyengette
 gödröt ásott
 szívét eltemette*

Kafka Dalival Strandberg tavánál
 II. Lajos bajor király halálát rekonstruálja

*Elejtem lánghalva palástom
 miért ne – Potala-palota
 zsíros halaknak étke lesz
 ma orvosom tóba fojtalak
 miért ne – körmeim hullanak
 kaloda zubbonyom gombjai
 abroncsok nyakamon többé nincs
 koponya – miért ne – udvaronc
 kutyáké szolgálaim kárpádon
 otthagytott borotva – miért ne –
 poroszok sintérek lábnyoma*

Déri Balázs

Nézem a hidat

*Nézem a hidat, a rakpart korlátjának dőlve.
Várom, hogy visszajössz. A hídfőt nézem
a túlparton, hogy majd fölismerlek-e, amint
a négyzet átlóján belépsz látókörömbe.
Pálcikák sétálnak, föl az íven, aztán lefelé.
Abogyan rég a homokba szúrt, doboznyi
gyufaszál előtt hasaltam hunyorogva.
Figyeltem a pálcikák alakzatait: most
hadsereg, most munkába mennek, most
sorakozó, tornaóra után. Akár nevet is
adhatnék nekik, van arcuk és van jellemük.*

*Persze, hogy fölismerlek, mikor időben és
mégis váratlanul belépsz a négyzet átlóján
látókörömbe. Látni vélem fejed parányi
bullámmozgását, eltökélt, de mintba
megtorpanó lépéseid, nehéz cipőd miatt,
amint egy kemény pálcikányi helyet ki-
basítasz magadnak a hídon. És már
a szorongáson is nevetek, amint a rakpartra
ráfordulva egyre nősz, belenősz ismert
önmagadba: most pálcika-magzat, most
gyermek, ifjú, rejtett és ön-idejű ember.*

Ó, ez a nagyváros!

Ó, ez a híd!

Ó, ez az „időben és mégis váratlanul”!

Róma, Palatinus-domb, 2004. november 1.

Kék üveg

„Eltört – mondja –. Elettörtem”.
 És néz rám sötét szemekkel.
 Hogy kiabáljak, verjem meg,
 vagy szidjam meg, legalább.
 Hogy vegyem komolyan,
 mert nagy és hatalmas van.
 „Tudod, a mama étkezésletéből
 maradt, értékes darab. Igazán
 pótolhatatlan.” Egy éve, hogy
 utoljára szóltam rá, magyaráztam
 neki: „Ne nyúlj hozzá, tedd
 a helyére!” A kezére is ütöttem.
 Megborzongtam, hogy nem sír,
 ahogy visszanéz.

Gyanús volt
 konok hallgatása. Aztán észre-
 vettem a repedést. Milyen ügyes
 volt, milyen ügyesen illesztette
 a csempe pohárra a letört
 darabot!

S most, bónapok múlva:
 „Már régen nem bánt. És megvágtd
 a kezed?” Morzsolgatja az ujjaimat.
 És rázkódik legbelül.

2003. augusztus 3. Csobánka, Szentkút

Babics Imre

Akna

(a Gnózis alatti; tizennégy kamra, fedőkő)

I.

*Győzelmet arattam sötét démonomon,
 ezt szajkózom magamban unos-untalan,
 s így a magasabb igazságot elnyomom:
 egy szellemi lény lett öngyilkos általam.
 Céлом eszköz volt, s most, hogy már nincs rám szükség
 az őstűz elbagyott, a jeges víz kiver,
 terek kitépték belőlem gyökerük rég,
 föbe lövetnének magam valakivel.
 Am azt nem én szabom meg, hogy mikor várnak,
 én csak gördíthetem földi létezésem,
 s az még nem tört meg az éteri szikláin.
 Így égre nyújtom ászana antennáim,
 nem jár gondolatom iváson-evésen;
 már csapdosnak szívem körül belső szárnyak.*

II.

*Már csapdosnak szívem körül belső szárnyak,
 mint mindenki másnak, ám sokakkal szemben
 a lemondás síkját nem látom kopárnak:
 jól megjárattak ott, szempillám se rebben.
 S mivel arcátlanul elorozták tőlem
 a nekem járó rangot (szellemi síkon),
 ezért hát annak is jut egy érthető Nem!,
 mit anyagban alkottam. Így lesz, állítom,
 kultúrdsungelem cigányok tüzelője,
 s három dísztavam zsoldosok latrinája,
 s akad lény, ki rózsatöveim kivájja
 vagy madáretetőim beccből kilője.
 Már most utánuk indulok, s égi nyomon:
 ikerűr legeslegutolsó otthonom.*

III.

*Ikerúr legeslegutolsó otthonom,
mélyébe zárkózom s csak súlyózom belül:
a Mindenségömbpárt ezerszer kinyomom
egy féregjáratnál fogva, s fönöm elül.
Lecsillapodom, mert az a másik Kozmosz,
amelyre két szemem sohasem pillanthat
egyáltalán nem vonzódik a Gonoszhoz:
galaxisbalmazai közt csak jó hang hat.
Bár így megszűnik ellentét hiányában,
ártatlan csillagokkal zsúfolt lét marad,
hol a megnyugvás kap szerepet korábban,
s a küszködés örökkön-örökké várhat.
Mivel megölne a porban nyüzsgő harag,
Magyarországot nem tekintem hazámnak.*

IV.

*Magyarországot nem tekintem hazámnak:
kicsinyességétől egyszerűen hányok,
másodrendűségi érzés, amit rám rak
és ezen kívül is akad jónéhány ok.
Számptalan kis bobóc játssza itt az embert,
s közben titkon izgul, senki meg ne lássa:
karmát beteljesíteni bizony nem mert:
pocsolyában lett ő vizek óriása.
Mobiltelefonos, tetovált majmocskák
térerő hiánya miatt sópánkodnak;
nekem téridő sem kell: gúlát és kockát
hagytam benne jóval komolyabb koroknak.
Csak álmélkodom a sok szellemi resten;
nyomasztó közegben itt ragad a testem.*

V.

*Nyomasztó közegben itt ragad a testem,
kölyöklelkem körül csontjaim elkopnak,
éjente rőt párlatokkal gégém festem,
hátam nekivetve nagyvíű koroknak.
Olykor – s csak én tudom, milyen magas áron –
sötét likőröktől ragacsos két ajkam,
s megborzongó gerinccel hiába várom,*

*hogy szárnyát egy angyal kiporolja rajtam.
Téblábolok rám ásitó ürességben,
hol megannyi öltönyös, barbár alak van;
akad kis világukra bennem elég Nem!;
s míg e gyökértelen, szájalmas személyek
a semmit méricskélék, csak üldögélek:
indulok Egy felé szétszórt versalakban.*

VI.

*Indulok Egy felé szétszórt versalakban,
s hogy odatapadnék egy istenbozzádhoz,
talán, mert képletes alvilági katlan
vár, s tán nem akad, ki abból kiimádkoz,
hiszen egykor jobb már nem jutott eszembe,
mintbogy Teremtőmmel nyíltan szembeszállok,
s magam a Túlnanba sziklaként viszem be,
melyről üdv- s kiútvágy agyagként lemállott.
A rossz rosszabb legyen s a kemény keményebb,
vélttem, s szétmorzsoltatik ostoba teszttem,
melyet orcátlanul Uram elé toltam;
sorsomról lepereg az összes kobolt tan
és a legvégére megmarad a lényeg:
azzá válok, akit sobasem kerestem.*

VII.

*Azzá válok, akit sobasem kerestem,
a függőség rólam burokként lepattan,
s nem kocsmában agyonrugdálva ér veszttem,
így mára már sokakat elsrathattam.
Fűszállal oroszlánt terelni a Holdba,
ez volt minden, mit e világtól akartam,
hogy Isten ámuljon: – Még ilyen se volt ma!,
s ilyesmiért nem bővül az élettartam.
S feküdnék csak, ősidők árva porontya,
várva, hogy fejemre kövüljön a paplan,
de Ő erőirányaim rendre inti,
tévelygésekből énem lassan kibontja,
ne más legyenek, mint akarata szerinti:
egy érinthetetlenből megfoghatatlan.*

VIII.

*Egy érinthetetlenből megfoghatatlan:
boni páriából kozmoszközi lettem,
és itt subanok sűrű embersalakban,
bár térküllők közé tapadnék dermedten.
Rabszolgalelekkel mint lovag, úgy bánok,
s udvariasságom gyöngeségnek nézik;
emberi nagyság, hogy szoknám meg biányod,
ahogy az arany lezüllik sárgarézig,
s a fennen szárnyalás megtörik tabókon?
Hol van itt s most szellem, melynek hódolhatnék?
Ha e bomlásban nem is, majd megtalálom
eljövendő léteimben, néhány van még.
Csámcsoghat a kétely, nem izgat halálom:
jövőtlenként pillanatokban oldódom.*

IX.

*Jövőtlenként pillanatokban oldódom,
s így lehet jól imádni az áldott Földet,
boldog elszántsággal, tiszavirágmódon,
mely sorsfonalával lazán hozzáöltbet
bármit a tiszta örökkévalósághoz,
nincs gondja bűnnel és lelkiismerettel,
a lételőttiből ide mindent átboz,
és azonnal fel is ajánlja: – Csak vedd el!,
és nem visz el semmit az istenin kívül.
E létezésbe már gyakran belerévül,
s önfeledt lényem, de úgy kínoz az önvád,
bibék közé fúrom fejem s fültövön vág,
s a magasrendűség előlem elrohan.
Hogy vehetném magam túlzottan komolyan?*

X.

*Hogy vehetném magam túlzottan komolyan,
hiszen azt sem tudom pontosan, mit érek?
Nem vagyok tű fokán áthömpölygő folyam,
sóhajom gyomokon nem aurakéreg.
De mikor tőkén kivégzendők lázában
egy nép beszélt félre el- és kiárultan,
varázsvesszővé faragtam vaskos ágam,*

*mely még rám zubant, mikor örvénybe hulltam,
 hogy az élőhalottakat megérintsem,
 s forrást fakasszak szellemi hegyomlások
 alatt. Csak sötétség tört fel, semmi más ott,
 s most megannyi bollószónok vígan károg,
 tömegük befeketi lírakincsem;
 jöttömre nem harsannak fel a fanfárok.*

XI.

*Jöttömre nem harsannak fel a fanfárok,
 baromságot youthbnyáj utánam nem béget,
 mondataimtól nem mélyül nemzetárok,
 de tőlem még az „esélyegyenlőséget”
 is ellopták, kik a Kozmoszba zavarnak
 közönyükkel, utánam szólva: – Ne késs el!
 Nyugodtan hívhatnak legkisebb magyarnak,
 elintézem őket egy kézlegyintéssel.
 Ha egy népet belülről valami átkoz,
 öröm és tartás kell a korctalansághoz,
 s a köz nem ér semmit, ha csak sóhaja van.
 Ha másra nem is, légűrszáműzetésem
 arra jó, hogy sokaknak ködökbe véssem:
 e lét nekem nem görcs, mint lánymosoly, olyan.*

XII.

*E lét nekem nem görcs, mint lánymosoly, olyan:
 gyönyörűséges, könnyű, elérhetetlen,
 hol – bár ráncok takarnak s odaletti bajam –
 még mindig táncolok tavaszi szelekben.
 Hol annyian megmutatták istenüknek:
 ember is lehet nagyvonalú naponta,
 s földi erőfeszítés angyalnak ünnep,
 ám az ünnepeltet soha be nem vonta.
 Bár voltak ellencsodatévők, s hány százan,
 legtöbbünk gyöngé, ezért idesüllyedtünk.
 Eposztümmel tán ellenszerül adódom,
 s megadatik, hogy a létalvót felrázzam.
 Tán Urunk felé száll újra minden tettünk.
 Talán megmaradhat s kutatandó csókom.*

XIII.

*Talán megmaradhat s kutatandó csókom,
 s nem törli le, csak az utolsó tűztájfun,
 mely komor ütemben vág mindenkit hókon,
 s nem számít AIDS, ebola, rák, drogok, májfunk-
 ció-rendellenesség, tüdő-, szív- s érbaj.
 S bár ott ki-ki zsugorodik s feje kormos,
 nem lesz már szégyellnivaló a fehérrhaj,
 s a ráncokat sem kell, hogy felvarrja orvos.
 S akkor füstkarokkal ölelkező párok
 libegik lírám, s alatt nincs ki belássa:
 önmaga az ember legfőbb alkotása.
 Nem írtam verset, mely felér egy fűszállal,
 s tán éppen ezért, s mert így az ég is vállal:
 választható vagyok és semmit sem várok.*

XIV.

*Választható vagyok és semmit sem várok.
 S széthordható, mégis oszthatatlan: lélek.
 Kerülnek is kislétsúlyú szókfűrészek:
 a szembesülés számukra önítélet.
 Baleknak hívtak, bár nagyvonalú voltam,
 s hogy élhetetlen? Ma megnyugtató jel ez:
 itt függök gondviseléstől átkaroltan,
 mint kit Ura beválónak feltételez.
 Ha nem szólított, csöpp hívét követelve
 eddig, mocsokból át, akkor van még terve.
 Könnyűvé váltam hát, senki meg nem ingat,
 bárki ócsárolhat, szava csak füst s korom,
 mert ébren tartom elfojtott álmainkat:
 győzelmet arattam sötét démonomon.*

Csáji László Koppány

Ingvár vezér hajóján

(epikus képzeletgalopp norvég rúnakövek alapján)

1. hajrá vikingek

szúnyogok zubannak a szőrös égből
 szegek szemek és szúrós virágok
 hajdani lakomákon véres ízek
 vörösre festett viking hajókra vésett
 smaragd lélekmadár-díszek
 sárkányos lobogók filmvásznaian redőt von most a szél
 és az észak tornyában őrzött kincsekről mesél
 egy tavaszi napon a füstös nagytanácsban felállt Ingvár vezér

Ma nagy kalandra hívlak titeket ismét jó vikingek
 ti akik hajóimra jöttök a szerencse fiai s irigyelt legények lesztek
 a legdélcegebb ifjakban a legkeményebb hitek
 visszatérve bármennyi leányt megszereztek
 hiszen nincsen ki helyetekbe álljon senki más itt
 ti lesztek akik a Nap népének aranyát velem északon meglelitek
 tudom amint rátok nézek megrakva már büszke hajóink roskadásig
 megjött a szél is kiáltunk büszke búcsút most vitézek
 szakítsuk szét a tengert mielőtt odaér közülink egy másik

2. diadalra

sötét és végtelen jéghideg vizeken
 siklik két fekete viking bárka
 egy matróz próbálgatja a harci dobokat
 északra északra fel talán elérjük holnaputánra
 kéklő szép északra fel hallgasd hogy hívogat
 hé gyertek ide fel észak halovány aranyára
 észak sugaras kincseire
 s majd visszatérve mindenki ránk figyel
 megéneklik tetteinket bizonyára

3. arany

aranypénzek és aranyszobrocskák fénymagánya
 az érték fémes csillogásában lakik törtarany életünk is
 szilánkos életünk arany mocska s a dicsőség arany árnya
 belevetem magam a naplemente mocsáraranyába
 baltámat belevágom aranyló habokba sárga-kék tengerárba
 fényes ősök irták fel nevüket arany anyám bold-homlokára
 de az arany máskor kegyetlen és süket

az arany egyben az élet és az élet átka
 az arany a mérték a bűn és a becsület
 izzó aranyálmok vizén úszik a két viking bárka

4. induló

az első napok csupa nótaszóval teltek
 mind büszkéek a sorsra ezt szövik a dalba
 egy patkányt a fedélzetről a legények
 hullámsírba vetnek
 és sötét szakálluk mögül mind nevetnek
 a vitorlákat vörös sávok ékesítik
 hogy méltóak legyenek majd a diadalra
 mely felé a hajó pompás habokon tovasiklik

5. a Nap felé

napról napra heves csatákra várnak
 ahol ömlik a vér és dicsőséget ír mint a tinta
 sziklák és gleccserek között barsan az ének
 hátán rút algatelepek posványszagú áramlatának
 s nekitámadnak a Nap sarki tekintetének
 minden kikötést újabb üdvrivalgás fogad
 a habok közt felbukó halak pikkelyei mintha
 csak a tenger lányainak kacsintó szemei lennének
 vagy épp gyáván vicsorgó ragadozófogak

6. mint a mesékben

északon kell elhajózni aztán keletre
 és ott messze messze
 a láthatárt érintő nappól sajtolják ott az ércet
 arra van a jégvilág népének temérdek aránya
 hiszen így mesélték a vének
 mélyen belenézve s bátran lobogó tábortüzekbe
 és őrzi a kincset seregével a rettentő jég-anya
 így mesélik ma is emlékszünk mindahányan
 s ha ennyien mondják miért ne lenne igaz
 arany s dicsőség nekem is ez a vágyam

7. gyilkos

ha kiszálltak a partokon dermedt köveken baktattak fel-le
 s egy rénszarvaspásztort a minap gyorsan agyoncsaptak
 mert nem értett a szóból letépték arany medve-medálját
 vinnyogva szállt el a lelke
 mégis talán itt maradt e tájon ezért hát a szemét is kivájták
 hiszen Ingvár szerint ezen a vidéken élnek a holt lelkek
 s ha nem látják minket akkor észrevétlenül lesznek a bárkák
 elindultak de másnap megint csak köd-kopár partokra leltek

8. örömmámor

az áramlatok és szelek kegyeltjei voltak a hajók
siklottak északra gyorsan s mégis lágyan
a hajótestek farocskáikat bájosan illegették
s a vitorlalányok kedves szelek karján kéjelegtek
Soba még ennyire könnyű utat nem vezettem!

három hét

és már ember nem látta vidékre értek

Most forduljunk emberek el a hideg hős napkeletnek!

9. kibívás

még három röpke éj és feltűntek a sarki medvék
bástyáikat a rozmárok narancsszín dárdákkal vigyázták
alattuk a kövek háta feketéskek mögöttük vörösbe hajlik az ég
a fehér medvefejek kibívón imbolyognak

Gyertek vagányok badakozzunk!

aztán ami kikötéskor maradt csak a sziklák és jég
eltűntek a különös tájon a roppant jegesmedvék

10. üresség

a parti napsütésben csillognak sárga algák
arany sehol sem ivóvíz sem ember
csak a szél nyargalja be roppant birodalmát

11. bálnák

sötét foltok hullámnyi hátaik gejzír-szigetek
akik a világtengereket lombán bejárják
figyelmeztető kiáltások ősatyjai ezek
soba nem látott méretű bálnák
néha feltűnik egy-egy rikoztó sirálycsapat
a mélyben halrajok vonulása zajlik némán
útjukat kémlelik a szirtekről riasztó rozmáragyarak
abog esetlenül basálnak különös madarak ocsmány maradékán

12. reménytelen

felröppent már az aranykarvaly
a Nap fölöttünk kitaróan köröz a horizontnál
a vízhez súrlódnak sugarai érinthetetlen aranyhaj

Forduljunk vissza Ingvár!

Nincsen itt arany Nincsen itt csak átok

Gyáva népség! Megleljük a kincset

Nézzétek! Amott már egy büszke jégtorony vár

Benne őrzik az aranyat Meglátjátok

13. bolyongás

Nincsen itt senki akitől aranyat zsákmányolhatok?
 monoton unalom ringató bölcső- és koporsóvívű két hajó
 bár néha kitör bennük az idegesség
 míg teltek-múltak a napok
 és elsüllyedtek a betek is akár a szigetek
 többé nem változtak a tájak csak a sötét víz lett itt-ott a fehérré tiszta
 amíg a csapat egyre keletebbre haladt
 mégsem fordultak vissza
 bolyongtak tovább az üres ég alatt

14. csalódás

le fog már csapni ránk a Nap
 közeleg az ősz körülöttünk a halál fehérré hajói ringanak
 megtámadnak nemsokára
 jeges szél süvit és havas eső marja az arcokat
 mentünk volna inkább Afrikába

15. alkonyat

lázás hajnali napsugár születik azonnali alkonyatra készen
 hunyorog a szél riadt hullámok reszketnek az evezőknél
 s az egyik vitorla szakadt vászna csattog egy deszkalécen
 a vízből élénk tornyosul egy bamba bálna
 kiemelkedik egészen
 vitorlányi uszonyával int és hátára
 kagylótelepek által írt rejtélyes élő üzenetek sorakoznak
 de hogy mit jelentenek nem értem
 apró szemével bosszan bámul a szűrős szemű Ingvárra
 és mintha csak beszélne prüszkölő gejzír-szája
 azt mondja gyere gyere erre van az arany remek jól kinyomoztad
 de csendben hozzáfűzi hogy a legénységedet ne hozzad

16. tovább

alig-alig kacsint már ránk a Nap a víz idegen szagú
 a balak keserűek
 süllyedő szigetek úsznak minket körül
 némán szelíden csöppet sem ostobán
 nem lehet véletlen hogy így elzárják e kincset
 Ingvár nevet Tovább címborám tovább keletre
 bamba útitársak csak a jéghegyek vak bilincsek
 felapritom ha kell mindegyiket

17. átkok

egy hét még
 sötét lesz és hideg
 megdermednek az álmok
 megmerevednek a lelkek

keveset beszélnek de sóhajtanak sokat dérfedi be sorra a sisakokat
 Menjünk vissza Ingvár nincsen sehol a reménylett – álnok – arany
 Visszamennétek? Feketeszájú banda! Mindenkinek jár még száz aranymedve!
 No lám de merre? Tovább kell hajóznunk örökké keletre
 mint tavasszal az óriásbalak
 vánszorgó bárkákban őszülő szakállal ifjú legények
 gubbasztanak

18. magány

ma végleg lebuлл a Nap
 de a roppant fehér-kék jégmeredélyek
 körben még világítanak
 a vikingek ekkor látták
 ahogy eltűnnek messze az utolsó bálnák

19. jéghegyek

a jéghegyek mint néma város táncoló épületei
 jégvértékben vonuló hatalmas zord lovagok
 cammogó felhőkarcolók
 csak világos bábukból álló érthetetlen sakkjátszma
 angol keringőt járó fehér szoknyás kisasszonyok
 akiknek néha kilátszik combig a lába
 mozdulatlan hárfák óriásvilágból idedobott fésűk és virágosládák
 meztelen csontos testek akik szemérmesen összeölelkeznek
 egybekelnek míg tagjaik iszonyatos hangzavarban recsegnek repedeznek
 vagy talán csak Észak Úrnő élethalálbarcot vívó roppant gondolatai ezek
 az arktikus óceán torz gyermekei párzanak itt és egymásra bágnak
 kékezüst csókjukban mindenről megfélelkeznek
 és kitárják magukat a végtelen világnak

20. vihar

lőhalálban tomboló sötét tajtékok
 menekülnek délre széttépett vitorlák
 cafatjaik még mindig élve egész a láthatárig robannak
 a szél csak viking-szívekben talál magának hajlékot
 s az orrlíkákban sós cseppek hegedülnek örült szimfóniát
 maguknak az agyban rettegéslabirintust vájnak az üvöltések
 túl kell élni szorítom az árbocot mint a létet
 vigyázatok vízfalak bálnaszájai dülnek felétek
 jégtáblák bárdjai csapódnak a sárkányos hajóorrnak
 aki él a balál torkában mindent megtanul
 s mire elül a szél a hullámok dűnéin csontvázhajók dülöngélnak
 rajtuk búskupacokként matrózok kucorognak
 szóltanul

21. menekülés

nyomát se lették még
 észak nagy kincsének
 de a jég a bajókat végleg megölette
 ringatta dajkálta majd egyszerre csak ropogatni kezdte
 másnapra eltűnt a tenger alóluk és hirtelen csukott szemmé vált a világ
 mélyről derengett a fény és odafönt furcsa szivárványt vont fel az örök este
 kietlen szoborparkba értek melynek íme már nem volt vége
 ekkor értek be a mesékbe
 Merre menjünk Ingvár? Most már hova mennék?
 Menjünk a Nap után! délre délkeletre
 a legénység a jégmezőkön gyalog vándorolt sokáig még
 messze-messze és már nem bíjtak el előlük a medvék

22. fekete virágok a hóban

a kéklő homályban recsegve mendegéltek és némán
 mint akiből a szó örökre elköltözött
 sorra hulltak bajtársaik sötét írásjelekként a szikrázó mezőre
 s fekete virágok nyíltak az élők halovány arcán és halántékán
 fehér jégvirágok pedig a kéklő halottak között

23. fagyhalál

fagy-kukacok amelyek a még élő jeges testekbe bújnak s ott félig-átélt gondolatként
 járatokat fúrnak mígnem magukba emésztik az egészet
 az ember pedig egyszerre elfogy máskor a vízszintesen száguldó jégzilánkok
 mint téli döglegyek akik túlon túl merészek zsákmányukat előre beköpi
 hogy világoskék és fehér fagylárváik odabent amíg még él
 ahol a csont és a jég összebújik kikeljenek reccsenés egy láb utolsó mozdulata
 előmászna belőle zizegnek a bajuszokra rakódó jégcsapok
 előmászna abból is s beleröppennek a vágató rideg levegőbe
 néha a szempillákat a megfagyó könnycsepp összezárja az egymáson sikló jégoldalok
 szilárd folyamárja a matrózokba utakat vájva szilánkokká morzsolja testüket
 mely nyomában immár mintha forró lenne és süket

24. aurora borealis

sobasem látható színek tánca az északi égen
 a jéghegyek törpe szilánkok csak a messzeségben
 a csillagok közt kél ma a bajnal míg én a szél elől a jégbe lyukakat ások
 odafönn fények túrbetetlen érzéki vonaglások
 de az alakok hangját is hallani halkan lehelve
 az ég millió szilánkja a sikító távolból
 mintha elnyújtott tompa dalt énekelne
 ott látom szeretőmet kicsiny bajómat fiacskámat
 ott van anyám a drága asszony s főz nekem
 Ingvár szerint az ott az arany mézédés fénye a remény föltámad
 Arra menjünk a jéghegyre föl föl az égre
 van ott egy palota ezer mosolygó égi szüzzel

bár fontosabb lenne hogy felhevítsenek egy kis szárított trágya-tűzzel

25. oázis

*sokat mentek még s már-már mind megfagytak éppen
mikor különös forrásra letek
abogy körülkémleltek egy óriási szirt jeges omladékán
pára szállt fel onnan és ovális langyos víztükör csillogott a jég rejtekében
talán a mélyben hőforrások eredhettek vagy odalenn volt egy vízi-vulkán
s így itt sobasem fagy be a tenger vagy tíz hajónyi bosszan
a víz fölött szinte erdőt alkottak a meleg páralombok
és a bugyogó habokon madarak csicseregtek
illatfelbők kergetőztek a víztükör körül
forrongó boldogság mint kegyes hullámokon ringatózó álom
és benne boldog fókák lebegtek
akár egy nyugodt képsor a pergő fagyhalálon
tisza ivóvíz eredt e tóban mely valóságos kékeszöld mély oázisként lélegzett a mélyben
és örömmel élte parányi életét
és éppoly öreg volt mint amilyen ifjú
hiszen minden télen míg a tenger fehér dűnék és jégiszirtek alá szunnyad
e tó újra és újra éled a következő tavaszig amikor aztán ismét szertefoszlik
az olvadó északi óceánban kinyílik a világ de e forró tó szemei kibunynak
órákig álltak ott ahonnan meglátták mindezt mint akit valami megigézett
észak kegyetlen asszonyának titkára találtak rá a vitézek
nem vitás ez a gonosz asszony elrejtett télikertje
melyet elhagybatott az úrnő s talán már elég rég
minden hiába mert most rávetette magát e parányi világra
a megmaradt éhező legénység*

26. lakoma

*vér fröccsen
a gőzölgő oázisban a vörös szín fagyott virágai feketülnek
halott bajtársak rubáiból és a hajók maradék deszkáiból lobbantott tűzben
egy hétig tartó lakomán végre a maradék vitézek csontig felbevülnek
a boldog legények e bosszú éj alatt az állatokat sorra megették
s mikor már nem maradt semmi ehető sem a parton
az egyik viking harcos lebukott a mélybe
és végtére a liláskék víz alatt furcsa bosszúkás halakat
fogott meg vacsorára szinte beleúsztak a kezébe
a többiek diadal-éneket kiáltoztak akkor a hal-felfedezőnek
ő lett a bátrak bátra és nagy lakomán a csonka csapat
ezeket is mind felzabálta
nem is sejtették
hogy belső nedveiktől
aztán halomra mérgeződnek
s fetrengve a görcstől döbbenet tapasztalják
abogy mellettük a tó lassanként mégis befagy*

*s csak buborékok szaladgálnak a jég alatt egy-egy matróz-moccanásra
mintha a világ bunyná le fehérvén szembéjárt
bogy a folytatást ne lássa*

27. Ingvár aranya

*Ingvár marad csak épen
még egy hétig csikorgó jeges gyomorra ül a ropogó jégen
éhen hunyorogva még látja amint a föld alatti Nap narancssárga
ékes hajnalt lehel az égre és megáll
Ingvár kezében fölizzik a medve-medál
s a csillagok egytől egyig beléomolnak vagy talán a fényben együtt élnek
recseg a jég messziről dobognak rénpaták olvadó sámánének
aztán fölkelve a horizontot érintő Nap végre
színarany puha leplet borít a világra
szemfedélnék*

MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel: (36-1) 224-8100 Fax: (36-1) 375-1886

E-mail: mka@mail.datanet.hu Honlap: www.mka.hu

A Magyar Kultúra Alapítvány székháza a Budai Vár szívében, a Mátyás-templom szomszédságában található. Az Alapítvány rendezvényeket szervez a magyar–magyar párbeszéd érdekében.

Alapítványi feladataink pénzügyi forrását vállalkozói munkával termeljük meg. Különböző méretű terméink kongresszusok, konferenciák, fogadások, hangversenyek, előadástek, bemutatók méltó helyszínei. Az épület díszes aulájában képzőművészeti és üzleti, szakmai kiállításokat rendezünk.

A kétszintes, tizenhat szobás, Hotel Kulturinnoban a szobákhoz zuhanyzó, telefon, minibár tartozik; vendégeinket svédasztalos reggeli várja. Ha velünk dolgozik, a magyar–magyar kapcsolatokat is támogatja!

Áprilisi közönségrendezvényeinkből

Március 22–április 6.: IX. Magyar Karikatúra Művészeti Fesztivál

Április 5. 18 óra: A Magyar Emlékekért a Világban Egyesület rendezvénye: emlékezés József Attilára

Április 6. 19 óra: Humorest – Karikatúra a zenében és az irodalomban. Közreműködik: a Four Fathers, a Molnár Antal Zeneiskola növendékei és Turek Miklós színművész

Április 11.: „Régiók találkozása” a Költészet Napján

Április 22–30.: A Magyar Kultúra Alapítvány XII. Budavári Mosolynapok rendezvénye keretében „A magyar lélek tükröződése hagyományainkban” címmel kiállítás, koncertek és előadássorozat a Magyar és a Media Wave szervezésében

Mindenkit szeretettel várunk!

Bagoly mondja

Bagoly mondja verébnek: nagyfejű. És mit mond a veréb a bagolynak, Aesopus uram? Hogy kisfejű? A Szőnyi antikváriumba, ha belépek, ott csupa bagoly fogad. A National Geographic 2005. februári angol nyelvű számában is egy bagoly fogadott. Alig vártam már a magyar nyelvű számot, hogy közelebről megismerkedhessünk. A magyar szám olcsóbb és magyarul van. Ez benne a jó. Gondoltam, ha majd kijön a magyar nyelvű szám, utánanézek ott a dolgoknak, addig pedig éltesen csak a kép. A bagoly képe. Az angol nyelvű és a magyar nyelvű National Geographic megjelenése közti vákuum két hét volt, ennyi időn keresztül éltetett a bagoly képe. Szolgált számomra lelki támasz, vigasz, belső erőforrás gyanánt.

A bagoly egyfajta vendég intelligencia nekünk, legfőbb emlősöknek, embereknek. A bagolyfej formailag olyan, mint hangtanilag a madárbeszéd. Bizonyos értelemben emberközelibb egy majomfejnél. A bagolyfej felnőttesen képviseli a csecsemőkori fej-test arányt. A bagoly a maga biológiai rögválóságában ettől persze még éjszakai ragadozó marad, s mint ilyen, a félelem tárgya, ezért hát az emberi nagy Képzettársulat, a Globe színháznál is nagyobb, konspiratív világszínház a Halál és a Bölcs szerepére szerződtette. Láthattam benne én is ember lévén a Bölcsöt és a Halált. És Jánosként a természet önelvű remekművét. Műremekét. A Lényt. A Lényt, aki jó, hogy van.

Boldogságom, együtt szárnyalásom az NG-bagollyal egészen a magyar nyelvű szám megjelenéséig tartott. Abból aztán értesülnöm kellett,

hogy a fennforgó bagoly már nincs, de ha van, akkor sem ott, ahol fényképezte a fotós, Daniel J. Cox. A bagoly élőhelye ugyanis a fotószafari óta megsemmisült. „Több nyáron át fotóztam ezeket a madarakat, ahogy a bozótos hegyoldalokban vadásztak és nevelték fiókáikat. Később, jó pár hónappal e kép készítése után, visszatértem ide. A nagy fákat mind letarolták a favágók. S eltűntek a baglyok is – egyetlen hang se hallatszott.”

Addig, amíg csak láttam a baglyot az angol nyelvű számban, még hittem a szememnek. Hittem szép szememnek. Hittem, hogy amit látok, ami van, az lehet. Reménykedtem a menedékben, ahová ugyan el nem juthatok, de legalább fennáll. Amióta utolért a magyar szöveg, azóta száműzött vagyok. A természet létének pusztá tudatától is megfosztottak – rosszak, rosszak.

A természetazonos, a természettel azonosuló ember szükségképp üldöztetve van. Sorsüldözött. Fenyegedett. Bekerített. Katlanba zárt. Irtott. Folyamatosan kevesbedik. Akár paranoiásnak is mondhatnánk, ha ez a paranoia nem afféle Cassandra-paranoia volna, önbeteljesítő jóslat, a lehető legvalóságosabb. Ami a természettel történik, az az üldözési mánia cselekmény szerinti megvalósulása: önsorsrontás a javából, s mint ilyen, a paranoia mellett skizofrénia is, hisz a természetazonos ember az ember természetpusztításán keresztül mintegy önmagát, saját magát építi le.

Médium című, 1988-as évjáratú regényfolyamom erről az állapotról, a természetazonos ember létállapotáról szól. Selvae nihilumnak, erdőhiánynak neveztem el ezt a létállapotot.

A selvae nihilum a szerzett immunhiányhoz, az AIDS-hez hasonló testi és lelki betegség. Az én betegségem is, de nemcsak a magam baja.

Immár tizenhét év, egy teljes emberöltő telt el 1988, a pusztába kiáltott szó óta, s a helyzet – „Virág elvtárs” után szabadon – azóta csak fokozódik. Az imént elmesélt bagolyhistoria is ennek a fokozott helyzetnek a tanúbizonysága, tanújele. Én pedig maradok – tisztelettel –, aki voltam. Aki kezdettől fogva vagyok. Őrült és gyermek. Őrült, aki lelkileg

számárbórként megy egyre összébb, ahogy a természet szorul egyre viszább, vissza – és gyermek. Gyermek, aki nem érti, hogy a világ miért veszi el tőle azt, aminek annyira örül. Gyermek, aki képtelen felfogni hogy hova tűnt az alvómaci. Gyermek, aki képtelen felfogni, hogy miért vették el tőle az éber baglyot. Az ő megnyugtató, bölcs baglyát. Gyermek, aki nem érti, miért is nem engedi a világ, hogy a Jánoska boldog legyen.

Sebeők János

A föld nem futószalag

Az iparosított mezőgazdasággal az a fő baj, hogy az étellel („az élő anyag”) úgy próbál bánni, mint a holt anyaggal a gyárban. Egész egyszerűen egy olyan logikát próbál alkalmazni a természetben, ami teljes mértékben ellentétes az élet logikájával. Úgy képzelem el a gazdálkodást, mint a futószalag melletti termelést. Csakhogy a tehénen nincs „OFF” gomb. Az emberben, ha „feleslegessé” válik az addigi „munkahelyén”, nem lehet formattálni a „vinyó”-t és új szoftverrel, új munkahelyen installálni. Illetve lehet, de utána egészen a leselejtezésig hibáüzeneteket fog küldözgetni. A kapitalista gazdaság az egész világot egy gyáracsarnok mintájára próbálja megszervezni és ebbe pusztulunk bele mind – de ebbe most ne menjünk bele. A mezőgazdaságnak azért annyira nyomorúságos a helyzete, mert közvetlenül az élő anyaggal foglalkozik, ami rövid távon sem kényszeríthető be az ipari logikába, és itt azonnal jelentkeznek a hibáüzenetek. De mik is ezek?

A kapitalista logika szerint megszervezett, iparosított mezőgazdaság célja a profittermelés, mint minden gyáré. Ez azt kívánja, hogy a lehető legkevesebb bizonytalansági tényezővel dolgozzon, minél inkább egyszerűsítse a termelést. Az összes természeti tényező – beleértve a domborzatot, a vizes élőhelyeket, a széljárást, a talaj tápanyagtartalmát, a gazda reggeli hangulatát – bizonytalansági tényező, amelyet ki kell iktatni. A gyár-ipar módjára megszervezett termelés olyan mezőgazdasági táblát kíván, ahol a termést (közvetve: a profitot) befolyásoló összes tényezőt az ember ellenőrzi. Ez pedig azt kívánja, hogy az ember kiiktassa a bizonytalan, a gazdaság törvényeit (hogy, hogy nem) el nem fogadó elemeket. Ezért kell emberek helyett egyre inkább gépeket alkalmazni. Ezért kell homogén, óriási táblákat kialakítani: hogy ne pazaroljuk a gázolajat (a traktornak a lehető legkevesebbszer kelljen megfordulni), ki kell vágni a fákat, be kell szántani az árkokat, a patakokat. A talajerőt

műtrágyával kell pótolni. Mivel a természetes rendszerek egy ilyen homogenizált rendszerben képtelenek az önvédelemre, vegyszerekkel (mérgekkel) kell védeni a termést. Meg az ember lusta is, hogy figyeljen arra, hogy hova mit érdemes ültetni, egyszerűbb megnyomni a permetezőn a gombot (gondolják). A gyáripari termelés csakis a fő termékekre figyel, a hulladéokra, mellékhatásokra nem. És a mezőgazdaságban a káros hatások úgyszólván azonnal jelentkeznek.

A természetes rendszerek minden bizonyosság szerint nem tűrik az ipari logika szerinti megszervezést. A talajerő pótlása műtrágyával, a vegyszerezés silány, ízetlen, nitrogénnel „felfúj”, egészségtelen ételeket hoz létre. A homogén táblák a talaj és az élőhelyek elvesztését okozzák. Nem akarok senkit statisztikai adatokkal untatni, de Magyarország rémületes ütemben sivatagosodik – Európa legjobb termőtalaját veszítjük el. Mindenhol ez a helyzet a világon, ahol győzött a „zöld forradalom” (a mezőgazdaság iparosítása).

Kinek jó ez? Kinek jó, hogy emberek helyett gépekkel, vegyszerekkel termelünk silány minőségű élelmiszert, munkanélküliséget idézünk elő, miközben elpusztítjuk a természetes környezetet? Innentől már nem a „környezetvédők nyavalygása” a dolog, mert a talaj a mezőgazdaság elsődleges erőforrása. Vajon okos-e az a kapitalista, amelyik szétveri a saját termelőeszközeit? Jó-e az, ha egészséges élelmiszer helyett E számokat fogyasztunk, meg génpiszkált szemetet? És a hab a tortán: az egész iparosított mezőgazdaság egy hatalmi erővel fenntartott súlyos gazdasági abszurditás.

Beszélnék nekünk hatékonyságról és munkaerő átcsoportosításáról.

Milyen hatékonyságról? Az iparosított mezőgazdaság ugyanis az összes vizsgálható szempontból alulmarad az extenzív (természetkímélő) mezőgazdasággal szemben! Nézzük szépen sorban:

Energetikai hatékonyság? Az iparosított mezőgazdaság a valaha létezett legkevesbé hatékony mezőgazdasági technológia. Az ásóbotos termelés 1 J befektetésével 14 J energiát állít elő például búzaszem formájában. Az ipari mezőgazdaság 1 J befektetésével 0,85 J-t állít elő. Ha a teljes termékpályát nézzük, akkor egy konzervnyi étel előállításához hússockor akkora energiába kerül, mint amennyit az elfogyasztása által nyersz. De közvetlenül az ipari forradalom előtti technológiák is simán hoztak 12 J-t 1 J befektetése mellett. (Nem bosszorkányság: a többi a nap-, az izomenergia és a természetes rendszerek önvédelmi erejéből fakadó energiamegtakarítás.)

Pénzügyi hatékonyság? Ugyan már! Az unió költségvetésének közel felét költi arra, hogy a tömegtermelést finanszírozza, majd a túltermelésből származó silány minőségű cuccot dömpingáron nyomja a világpiacra. Szudánban nem azért olcsóbb a francia marhahús, mint a helyi (tényleg így van!), mert a szudáni gazdák „kevesbé hatékonyak”, hanem mert a szudáni államnak nincs annyi pénze, mint az uniónak. A mezőgazdasági világpiacon nem a „komparatív előnyök”, hanem az állami támogatások versenyeznek. Nemzeti szinten is ez a helyzet. Mellesleg, ha mindazokat a környezeti károkat, amiket ez a termelési rend okoz, forintosítanák, és ráterhelnék a termékekre, akkor egy kiló zöldség alighanem tízszer annyiba kerülne, mint ma. Nem beszélhetünk „versenyképtelen” gazdaságok-

ról, ha nincs verseny és nincs piac, és a szabályoknak semmi közük sincs a gazdasági ésszerűséghez.

Társadalmi hatékonyság? Láthatólag minél jobban támogatjuk az ipari mezőgazdaságot, annál több ember veszt el a munkáját és a földjét. A támogatási pénzeszegekből és az ideig-óráig a monopolhelyzetből adódó és marketingeszközökkel fenntartható piaci haszonból (vö. Tesco-gazdaságos zöldség és tej) egy nagyon vékony tőkésréteg valóban óriási profitokat zsebel be, de ez nem szolgálja a társadalom érdekeit. A mezőgazdaságban, élelmiszeriparban és kereskedelemben létező monopóliumoknak juttatott rejtett vagy közvetlen támogatásoknak a termelőhöz jó, ha eljut a bolti ár ötöde-harmada. Ez nem hatékonysági kérdés – ez hatalmi kérdés.

Egy ilyen rendszer nem szolgálja az ember érdekeit, és nem szabad fenntartani. Látjuk: nem azért marad fenn mégis, mert olyan jó, hatékony és modern, hanem azért, mert azok, akiknek ez óriási profitot hoz, be vannak betonozva a hatalomba, és a támogatások, valamint a monopóliumok által fenntartják e rendszert. És elhítetik veled, hogy fenemód hatékonyak, és mindazok, akik ezt a gazdasági és társadalmi abszurditást megkérdőjelezik, azok hóbortos lepkevadászok.

Az igazság az, hogy az alternatívaként felkínált természetkímélő gazdálkodás, agrár-környezetgazdálkodás, vidékfejlesztés nem környezetvédelmi kérdés, hanem kökemény gazdasági és társadalmi kérdés. Téged is egészen közvetlenül érint, hiszen a biozöldség nem azért drágább, és nem azért veszed helyette a mérgezettet, mert nem hatékony a biotermesztés, hanem azért, mert nem a biogazdák írják a mezőgazdasági politikát, és

az iparosított tömegtermelés okozta károkat nem térítetik meg a termelővel. Nem versenyképtelen a kis léptékű termelés. Ha jó minőségű, nagy értékű terméket termelsz, akkor akár egy hektáron is óriási haszonhoz juthatsz (lásd például: virágkertészet).

Nincs általánosítható „optimális üzemméret”. Súlyos tévedés, hogy csakis a nagybirtok gazdaságos; politikusok szájából pedig tudatos hazugság. Ugyanis az „optimális üzemméretet” csak helyben lehet meghatározni, a táj adottságainak függvényében. Míg egy hegyvidéken a néhány száz négyzetméteres teraszos művelés is optimális lehet, addig laposabb területen beleférhet pár hektáros, mozaikos szántó is. Az optimális üzemméret abszurduma a gépek méretéhez igazodik. Ha nagy a traktorom, akkor nagy föld kell, mondja ez a logika. Fordítva van: ha a földem adottsága nem engedi, akkor nem alakítok ki nagy táblát, és ezért nem veszek nagy traktort. A „versenyképesség” nem méret kérdése, hanem attól függ, hogy ki, milyen közel van a hatalomhoz.

Egy értelmes világban a mezőgazdasági politikusnak fel kellene tennie a kérdést: az élet a fontosabb vagy a profit? (A GDP-t nem lehet ám megenni – vagy legalábbis nincs jó íze.) Jó-e az embereknek, amit csinálunk? Nem éljük-e fel a természeti (termelési!) tőkénket? Ha a válaszokból úgy tűnik, hogy rossz úton járunk, akkor olyan pályára kell átállni, amely közelebb visz a jó megfejtéshez: több embernek ad munkát, jó minőségű élelmiszert állít elő és megőrzi a természetes környezetet. Erről szól az a sokat emlegetett vidékfejlesztés és agrár-környezetvédelem, ami a vidéket rendszerként, az élet színtereként és nem profitcentrumként értelmezi.

Az Európai Unióban – a saját természeti környezetük felszámolása után – rájöttek, hogy erről szól a játék. Ezért van kiadva az ukáz, hogy mostantól a mezőgazdasági politika helyett vidékfejlesztésről beszélnek. Kissé akadozva, de beszélnek. Nem véletlen, hogy a vidékfejlesztésre (II. pillér) költendő pénzeszegek nyolcvan százalékát ma Magyarországon az unió fizeti (társfinanszírozás), a tömegtermelésbe (I. pillér) huszonöt százalékot hajlandó beleadni. Ne menjünk messze, csak lessünk át a Lajtán túlra: Ausztriában rájöttek a trükkre, amire mi nem. A csatlakozás előtt az összes gazdával leültek a konyhaasztal mellé, és meggyőzték őket, hogy ez a jövő útja. És lám, a gazdák megértették, és mára kilencven százalék belépett a rendszerbe és csillagászati összegeket akaszt le az ország az uniótól, nem mellesleg a környezeti terhelés is csökkent.

Az ajánlott termelési mód nem az ásóbothoz való visszatérés, hanem egy fokozatos áttérés ehhez a bizonyos értelmes termelési rendhez, elszakadást a mesterségesen, támogatásokkal fenntartott gazdasági abszurditástól. Kevesebb vegyszerrel és géppel, több ésszel, szívvel és tapasztalattal működő termelési rend ez. Például kisebb mezőgazdasági táblán, ahol jut helye bozótosnak, ahol fészkelhetnek

a madarak. Egy facsoporttal, amely védi a talajt a szél okozta károktól. Hozzá tartozik, hogy odafigyelek a természetes folyamatokra: oda és azt és akkor vetem, ahova, amit és amikor kell. Nem barakkokba zsúfolt, hanem legelésző állatok, amelyeknek a húsa és a teje is jobb ízű. A lényeg, hogy a természet erejét használom, és nem gázolajjal próbálom pótolni. Figyelem, hogy a természetes rendszerek hogyan működnek.

Ez nem a hóbertos lepkevadászok ügye, hanem mindazoké, akik jó kaját akarnak enni az adóforintjaikkal, nem akarnak egy ön- és környezetpusztító rendszert támogatni, és érdekli őket, hogy az ország más tájain is tudnak-e élni az emberek. Mindazoké, akik nem munka- és fogyasztógépnek tekintik magukat, hanem embernek.

A mezőgazdaságnak ugyanis nem pénzt, hanem életet kell termelnie, mindenkinek, aki vidéken lakik: növénynek, állatnak, embernek. És nemcsak profitot néhány cégvezetőnek, részvényesnek. Lehet választani, kinek, melyik út tetszik jobban.

A vidékfejlesztés útja nem a múltba, hanem a jövőbe vezet, de a mezőgazdasági politika zöldbárai a múltat szeretnék fenntartani a mi pénzünkön.

Kajner Péter
Indymedia.hu

Immanuel Wallerstein

A nyitott tér dilemmája: a Társadalmi Világforum jövője

A Társadalmi Világforum (TVF, World Social Forum – WSF) megkísérli összehozni – saját szavaival élve – mindazokat, akik ellenzik a „neoliberális globalizációt” és az „imperializmus minden formáját”. Remélik, hogy ezen emberek találkozási pontja lehet. Alapvető működési módjaként a „nyitott tér” koncepcióját alkalmazza. Ez az elv abszolút eredeti és új, még maguk a TVF-tagok között is vitatott. Szükséges, hogy elmagyarázzuk a „nyitott tér” elvének eredetét és annak az okait, hogy kavart ennyi vihart mind azok között, akik kedvezően fogadják, mind pedig azok között, akik aggódnak miatta. Továbbá azt is el kell magyaráznunk, hogy a koncepció milyen kérdést vet fel a TVF életképességével kapcsolatban.

A történet régen kezdődött. Az 1848-as év fordulópont volt a fennálló világrenddel szembeni ellenállás történelmi módjait illetően. Ez az év kétfajta forradalom éve volt. Franciaországban szociális forradalom tört ki, az első komoly kísérlete egy mozgalomnak, melynek bázisa a városi munkásosztály volt, és amely politikai hatalom elérésére törekedett. Komoly kísérlet volt, de politikai kudarc. Tulajdonképpen mindössze négy hónapig tartott, és furcsa módon végül Napóleon unokaöccsének hatalomra kerüléséhez vezetett, aki 1852-ben Franciaország császárának kiáltotta ki magát és két évtizeden keresztül kormányzott. A szociális forradalom kudarcra vezetett oda, hogy a politikai

stratégiákat minden politikai spektrumon újraértékelték egész Európában a jobboldaltól kezdve a középén át a baloldaliig.

A második forradalom – vagy inkább forradalmak sora – kísérlet volt arra, hogy számos európai országban kivívják a nemzeti szuverenitást, mindenekelőtt Németországban, Olaszországban, Magyarországon és Lengyelországban. 1848-at a történészek a „népek tavaszá”-nak nevezik. Ezek a forradalmak szintén kudarcra végződtek abban az értelemben, hogy egyik országban sem ért el politikai hatalmat a forradalmat vezető csoport (legalábbis rövid távon). Az ő kudarcuk szintén politikai stratégiák újraértékeléséhez vezettek.

A forradalmak 1848 kudarcain túl valódi ösztönzésül hatottak kétfajta mozgalomra – az egyiket szociális mozgalomnak, a másikat nemzeti mozgalomnak hívták később –, hogy olyan politikai stratégiát építsenek fel, amely elsődlegesen hosszú távon működő szervezetekre épül (ellentétben a szórványos és „spontán” politikai akciókkal). Ezek a mozgalmak új és hatékonyabb ellenzékkel néztek szembe. A liberális közép félt az 1848-as történésektől, és két elmozdulást is tett hosszú távú stratégiájában. Mérsékelte az 1789 óta fennálló konfliktusát a konzervatívokkal, hogy közösen léphessenek fel a radikálisabb csoportokkal szemben. Másrészt nekilátott taktikákat kidolgozni, amelyek a radikálisok által megfogalmazott

panaszok némelyikét enyhítik, de a fennálló világregrend szervezeteit nem fenyegetik és alapvetően érintetlenül hagyják. A konzervatív jobboldal szintén megváltoztatta a politikáját. Tartva a radikálisok erejétől megérlelődött benne a belátás, hogy a mindenfajta változtatás elleni merev ellenállás nem vezet eredményre. Így a liberális közép érvei elkezdtek eltéríteni, de nem fenyegetően; az engedmények a politikai taktika részévé váltak.

Ennek eredménye az lett, hogy 1848 után a rendszerellenes csoportok kezdeti erős elnyomását követően a fő kormányzó erők áttértek az adagolt engedmények taktikájára. Ezt az új politikát elsősorban nem a liberális közép alkalmazta, amelytől az ötlet származott, hanem azok, akiket „felvilágosult konzervatívok”-nak neveztek, elsősorban Disraeli, III. Napóleon és Bismarck. Ellenhatásként, a gyenge, de lassan növekvő rendszerellenes szervezeteket a hosszú távú stratégiáról szóló, fő, nemzetközi vita kötötte le. Ennek kulcskérdése az volt, milyen magatartást tanúsítsanak az állami berendezkedés iránt.

Mindkét fajta mozgalmon belül voltak olyanok, akiknek meggyőződése volt, hogy – legalábbis középtávon – az állami berendezkedés fontos marad, és ezért a politikai hatalom megszerzése szükséges előfeltétele bármilyen társadalmi átalakításnak. A szociális mozgalmon belül ők voltak a marxisták, a nemzeti mozgalmon belül pedig a politikai nacionalisták. A vita másik oldalán álltak azok, akik szkeptikusak voltak mindenfajta állami működésben való részvétellel szemben (szavazás, hivatalra való pályázás, kormányzati pozíció elfogadása). Ez a csoport az ilyenfajta részvételt hiábavalónak és eltérítőnek tekintette. A szociális mozgalmon be-

lül ők képviselték az anarchistákat, a nemzeti mozgalmon belül pedig a kulturális nacionalistákat. Működésük helyét az államon kívül vagy még inkább az állam ellen képzelték.

Az ezt követő világpolitikai történelem rövid változata az, hogy ezt a mozgalmon belüli vitát alapvetően azok nyerték meg, akik az állami szerepvállalás mellett érveltek. A követendő politikát az úgynevezett kétlépcsős stratégiában foglalták össze: először politikai hatalmat szerezni, majd átalakítani a világot. És miközben ez a stratégia 1860-ban a megfigyelők számára kissé fantasztikusnak tűnhetett, tény, hogy egy évszázaddal később, 1945 és 1968 között a kétlépcsős stratégia első lépcsője látványosan bevált az egész világon. Jóformán minden országban rendszerellenes erők kerültek hatalomra. A világ harmadát kommunista pártok kormányozták. A második harmadban, a páneurópai világban a szociáldemokrata (vagy velük egyenértékű) pártok kerültek hatalomra. Természetesen, ezekben az államokban a pártok felváltva gyakorolták a hatalmat, de ezt olyan helyzetben tették, amelyben a konzervatív ellenzék is elfogadta a szociáldemokraták alapvető elgondolását, a jóléti államot, és csupán kiterjesztésének mértékéről vitatkoztak. A világ harmadik harmadában, Délen, nemzeti liberális mozgalmak vették át a hatalmat a legtöbb ázsiai és afrikai államban, Dél-Amerikában pedig populista mozgalmak kerültek hatalomra.

Röviden, a rendszerellenes mozgalmak valóban megszerezték a hatalmat. A baj az volt, hogy ezek a mozgalmak képtelenek bizonyultak arra, hogy a második lépcsőt is hatékonyan végrehajtván: átalakítsák a világot. Ez az alapvető magyarázata az 1968-as

világmozgalomnak: országról országra – a világrendszer mindhárom zónájában – felkelések törtek ki. Mindegyik felkelés közös jellemzője volt, hogy a forradalmárok vádat fogalmaztak meg a „régiből”-al szemben: megígérték, hogy átalakítják a világot, miután hatalomra kerültek, de nem tartották be az ígéreteiket, a világ mélyen egyenlőtlen maradt, világszerte és az országunkban egyaránt; a politikai rendszereink nem igazán demokratikusak, létezik egy kivételezett kaszt (nómenklatúra). Sokkal kevesebb a változás, mint amennyit ígérték – fogalmazták meg.

Az 1968-as (igazából 1966–1970-es) felkelések mindegyikét leverték. De a kiábrándulást, amely előidézte őket, nem tudták eltörölni. A következő három évtizedben átélhettük, ahogy a legtöbb, a rendszerellenes mozgalmak fénykorában hatalomra jutott rezsim sorra megbukott. A Szovjetunió 1991-es összeomlása csupán a jelképes csúcspontja volt a „régiből” kormányok visszautasításának. 1968 után a világ rendszerellenes erőinek fő problémája az lett, hogyan építsék fel önmagukat újra, és hogyan módosítsák történelmi politikai stratégiájukat.

Legalább háromfajta módosított stratégiát próbáltak ki a következő harminc évben. Az első a többszörös „maoizmus” volt. Ezek a csoportok gyakorlatilag mindenhol felbukkantak. Maoisták voltak abban az értelemben, hogy a kínai kulturális forradalmat

működésük valamiféle modelljének tekintették. Bírálták a „régiből”-t, amiért nem volt eléggé forradalmi, mert hagyta magát bevásztani a rendszerbe, és legfőképpen azért, mert cserbenhagyta a követőit. Ezen mozgalmak legtöbbször sok széthúzó csoportra szakadt és szétesett. Végül erősen aláásta a létjogosultságukat maga a kínai kulturális forradalom bukása. Ezek a mozgalmak sehol sem érték el azt a politikai erőt, amit a régi baloldal a világ számos helyén 1945 és 1968 között elért.

A második módosított stratégia az úgynevezett „új baloldal”. Ezt a címkét gyakran használják az új, harcos, feminista mozgalmakra, a zöldmozgalmakra, az etnikai kisebbségeket vagy a bennszülött népességet képviselő öntudatos mozgalmakra, azokra a szervezetekre, amelyek kiállnak a hagyományos heteroszexuális normáktól eltérő szexuális irányultságú emberek jogaiért, és azokra a szervezetekre, amelyek megvédik a korábban valamilyen módon sérültek tekintett emberek jogait.

Ez egy változatos, tarka társaság. Ami egyesíti őket, az három vádpont a „régiből” szemben.

(Folytatjuk)

Forrásszöveg:

<http://fbc.binghamton.edu/iw-wsf.pdf>

Fordítás: Indymedia.hu

Farkas Gabriella és Szécsi Ilona

Mi is az irodalomtörténeti sikerélmény?

(Csűrös Miklós új könyvéről, s ennek kapcsán¹)

Amíg olvastam, lapoztam ezt az új kötetet, belenéztem előző munkáiba – kíváncsivá tett több, más irodalmi összefüggésre –, és lassan könyvhalmok vettek körül. Bizarr kép jelent meg előttem: az a régiebb ünneplési mód, amikor az elismerés jegyében s a lelkesedés hevében barátok, hívek körülveszik a jeles személyiséget, s magasra emelik. Földerengett előttem ez a jelenet humoros ellenpontként, mivel – úgy tetszik – ha van valaki, akiről nehéz elképzelni, hogy boldog, ha közös „hip-hip-hurrá”-val magasra emelik, esetleg fel is dobálják, akkor az éppen Csűrös Miklós.

De miért és hogy lehetne, kellene felemelni vagy levegőbe dobálni őt, aki eleve valamilyen „emelvényen” áll? Akár tanári katedrán is – de másra gondolok. Arra, hogy ő, egy igazából nem hórihorgas ember, akkor is magasan, magaslaton van, amikor éppen – és néha hangsúlyosan – nem a magasságokba veti föl a szemét, hanem inkább a mélységekbe. Új kötete olvasása közben úgy jelenhet meg nekünk, amint az előttünk, alattunk lévő, létező irodalom, első sorban magyar irodalom egymásra rakódó rétegeinek emeletein, netán tetején áll. De akár meg is fordíthatjuk ezt a képet: mondhatjuk azt, hogy „ki sem látszik a földből” – abból a földből, talajból, amely az alattunk felhalmozódott írásos kultúra, irodalom televénye. S amely földbe – ha ismét nem riadunk vissza az ünnepiességet joviális tréfálkozással ellenpontozó képtől – ő derékig (vagy még tovább) beásta, s egyre beljebb ássa magát. S minél mélyebbre, minél tovább – annál magasabbra.

Derékig ebben a „földben” – amelyet saját maga ás ki, hoz felszínre, tár fel? Ki sem látszik – vagy alig látszik? Ez mind igaz. Csűrös Miklós az, aki nem is akart, nem akar soha látszani. A XX.–XXI. század M. S. mesterei közé tartozik. Akinek fontos a kép, az érték, az örökség megőrzése, továbbadása, miközben a festő maga a háttérbe olvad, esetleg ismeretlen.

Új könyve mögött is ez a „láthatatlan” portré kerülhet az olvasó elé. Mert e könyv olyan épület, amelyben benne van az építőmester. Beleépült az előző munkák sorozata, de benne van ő maga is, legfontosabb, legbecsesebb tulajdonságaival, vagy legalábbis azok idetartozó részével.

Az irodalomtörténész eddig felsorakozó könyvei két alapvető irodalomtörténeti műfajt képviselnek. Egyrészt összefoglaló monográfiákat találunk munkái között (az elsőt Fodor Andrásról – 1979, majd Kálnoky Lászlóról – 1988, valamint Bertók Lászlóról – 1995), másrészt olyan tanulmánygyűjteményeket, amelyeket „műhely”-könyveknek nevezhetnénk. Ezt a nemrég megjelent munkát e legutóbbiak közé sorolnám.

Ha a monográfiákat egyféle összegezésnek tekintjük, vajon ezek a különféle tárgyú, hangvételű, különböző alkalmakkal születetett stúdiumok, elemzések az *előkészület, anyaggyűjtés, részletek tisztázása* stb. címszavak alá

illeszthetőek? Egyszerűen egymás mellé kerültek az évek során munka közben megszületett rész-tanulmányok, cikkek, előadások? Hiszen léteznek olyanfajta kötetbesöpört sorozatok, amelyek valóban emlékeztethetnek akár az asztalosműhelyben munka végeztével halomba összetakarított forgácsra.

Csűrös Miklósnál másként áll a helyzet. Nála a műhely egy érdekes, sajátos nagyüzem, amelybe érdemes belepillantani. Témavilága – az „anyag” – sokrétű, sokféle; s így sokféleképpen lehet tudásra szert tenni általa, miközben új kérdésekre, kíváncsiskodásokra sarkall. Műhelytitkainak talán nem is ellesésére: inkább titokfejtései folytatására.

Szerkesztéskor a kötetben két nagy ciklus alakult ki. Mindkettőnek címe egy-egy idézet: „Turkálás az istenekben”; „A vér és lélek szerinti mesztic ember”.

Könnyen tekinthetnénk mindkettőt érdekes-élvezetes rejtvénynek. Eltűnődve háttereiken – esetleg felfedezve a „megfejtést” – mindenképp a magyar irodalomtörténet egy-egy figyelemreméltó csomópontja bukkan elénk, s egyben alapvető kérdéskörök és azok összefüggései szövedékeinek új meg új szálai. Nagy a kísértés – mert csalogató az esély, a lehetőség – akár ennek a két mondatnak (egyben metaforának?) nyomán fejteni fel az egész kötet izgalmas belső járatait, ezek látszólagos különállását, ugyanakkor lényegi egységét, a szerző által létrehozott újabb szintézist. Mintha a pók hálószövésének lennénk tanúi.

Intarziának nevezte el hasonló természetű, ugyancsak többirányú kutatást átfogó, többféle műfajt és módszert felsorakoztató, 2000-ben napvilágot látott előző könyvét. S itt és most is különböző helyekről, korokból, fajtákból származó „irodalmi faanyagok” efféle művészi összeállítása áll előttünk. Igaz, elgondolkodhatunk: egybeillesztésről van-e szó, vagy inkább az eredeti összetartozás kitapintásáról?

Mert e műhelynek az „anyagai” ugyancsak bő és tág skálán helyezkednek el.

(1). Az irodalmi klasszikusoknak éppúgy helye van itt, mint a kortárs irodalomnak. Így, az összegyűjtött egységben, s egyúttal bizonyos távlat birtokában felvetődhet a kérdés: Csűrös Miklós itt közölt Arany-tanulmányainak mi a szerepe, jelentősége? Hiszen tudjuk, hogy éppen az utóbbi években-évtizedekben ugyancsak meggazdagodott, új szempontokkal s jelentékeny kötetekkel gyarapodott az Arany-irodalom. Az e tekintetben új fejezetet nyitó Németh G. Béla tanulmányai, majd tanítványainak közös kötete², az abban közölt és későbbi munkáik³ között, valamint az egymást fokozva követő nagy Arany-tanulmányok közepette, illetve után⁴ hogyan és miért lehet súlya Csűrös Miklós tanulmányainak?

Nem csupán arról van szó, hogy időrendben megelőzte – mondhatni megelőlegezte – az egyes Arany-művek iránti, például a *Toldi szerelmére* vonatkozó felfokozott érdeklődést. Inkább arról, hogy amit ő 1982-ben írt s még Nagykörsön adott elő, az ma is, az imént felsorakoztatott, elmélyült és jelentékeny tanulmányok mellett és után is eredeti, egyedi és fontos. Ki és mikor látott még rá rajta kívül arra, hogy Arany számára „a legnagyobb mester Dante lehetett; a neki szentelt óda költészetideálja”, a felszín, melynek ‘Acéltiszta tükre visszaverte híven / A külső világot’, de mélysége örvényként vonja a lelket, ‘S a gondolat elvesz csodás sejtelemben.’. Az „acéltiszta tükör”, csakúgy, mint a gondolatot elveszejtő „csodás sejtelem”, egyaránt jellemzi Aranyt, Arany Dantéval való szellemi kapcsolatát, s a mindezeket beleérzően elemző interpretátort

(nevezzük így.) Azt gondolja és írja, hogy „a poláris ellentétek egymásba olvasztásának ez az ars poeticája a Toldi szerelme formaalkotó elvének is beválik, annak dialektikáját is értelmezi.”. Szól itt ő a „Janus-arcával ...nemcsak hátra, előre is” néző „rejtélyes ‘bús ének’-ről, Aranyak az „epikumot szétfeszítő lírájára”-ról. Vagyis előrejelzi a tovább haladó kutatások irányát – természetesen szándéktalanul, egyszerűen saját gondolatsora, vonzalmi nyomát követve. Hasonló jelenségként elemezhetném itt Mikszáth *A fekete város*-tanulmányát, amely ugyancsak előtte járt az új Mikszáth-monográfiának (Eisemann György kitűnő munkájának), s az ugyancsak felélenkült, iránta való irodalomtörténeti érdeklődésnek. (A Fábri Anna szerkesztette *Mikszáth Emlékkönyvön*, illetve Kiss Gy. Csaba és Alexa Károly tanulmányain kívül még számos jelentős írásra hivatkozhatnék.).

(2.) Így, ezen egyetlen kiemeléssel támasztom alá, hogy a klasszikus irodalomtörténet terén miért bizonyul Csűrös Miklós kisebb írásaival is felfedezőnek. S nyomban felvetődhet a kérdés a kötet lapozása közben: hol is jelenik meg nála (megjelenik-e?) a „klasszikus” és „nem klasszikus” irodalom (író, mű) elválasztása?

Hiszen a már említett két fő ciklus tekinthető úgy is, hogy az első a „(rég) múlt”-béli témákkal, a második pedig a jelenkori, kortárs irodalommal, írókkal, művekkel foglalkozó tanulmányokat tartalmazza. De jobban odafigyelve kételkedhetünk e kettéosztásban. Hiszen ha Arany János, Mikszáth, Németh László, Babits mind joggal tekinthető a magyar irodalom tipikus klasszikusának, Bakস্য Sándor esetében, de talán még Tatay Sándornál is tűnődés, vagy akár vita is kísérheti ezt a minősítést/besorolást. S ha az említettekről mint kétségtelen „múlt”-ról emlékezhetünk meg, hogyan viszonyuljunk a könyv másik, jelenkori, kortárs ciklusához? Hiszen Takáts Gyula, Hernádi Gyula, Bertók László – maga a jelenkor. A szerző saját kortársainak világát, azok műveit is igyekszik figyelemmel kíséreni, igen tág körben. Bizonyítja ezt az is, hogy a közelmúlt egyik legnagyobb kritikai/irodalomelméleti kihívására ő is válaszol: Szilágyi István *Hollóidő* című nagy regényéről a mű s a szerző régi jó ismerőjeként ír. Tanulmánya újat, eredetit ad a korábban megjelent, vaskos Szilágyi István-stúdiomokhoz hasonlítva is.⁵ Másfelől –például Szabó Zoltán, Csorba Győző, Bisztray Ádám esetében, amint elsőként Fodor Andrásnál is –a jelennek múlttá változása az, amit megjelenít. (Ezt bizonyítja a már felsorolt három monográfiája is.)

Tanulmányaiban tanúi lehetünk a mozgó, változó irodalomtörténetnek, s a hasonlóan hullámzó irodalomtörténeti értékrend(ek)nek.

(3.) Már az utóbb említett felfogásban is benne rejlik Cs. M. folyamatos figyelmének másik jellegzetes vonása, felfogásom szerint megkülönböztetett értéke. Éspedig az, hogy nemcsak a legnagyobbakra van gondja, hanem ügyel és felfigyel az alig ismert, a csaknem teljesen ismeretlen vagy az elfelejtett szerzőkre is. Az előző felsorolásból ilyen szempontból gondolhatunk Bakস্য Sándorra, a református lelkész-íróra, akire 1917-es háromkötetes kiadása óta kevés szót vesztegetnek még a kézikönyvek is. Fülep Lajos viszont a „népelet ihletett leírója”-ként dicséri, Cs. M. az ő megbecsülésével együtt emlékeztet rá és életművére. Másutt Szegi Pál nevét, munkásságát eleveníti fel, a XX. század

művelődéstörténetének jelentős alakját, Illyés hajdani mentorát, aki nemcsak a múlt birodalmához tartozik immár sok éve, hanem az irodalmi tudat feledésének homálya is fedi. Többszörös „feltámasztás”-ra van szüksége. Ügyében Csűrös Miklós itt Széchenyi Ágnessel fog össze, az általa szerkesztett kötet mellé áll. Hozzátehetjük nyomban (még mindig szorosan a kötetnél maradván): kik, hányan tudják, tudhatják, miről is van szó, amikor Rajnai Lászlóról, *Az összművészet kísérlete* című kötetéről beszél? A „csaknem elfeledett pécsi esszéista” nyomába szegődve, a csupán poszthumusz napvilágot látó művek szerkesztőjének, Szirtes Gábornak erkölcsi szövetségese.

Úgy vélem, hogy ezek stúdiumok, következetes „vonulatok”, ez a fajta figyelem kulcsjellegű az egész kötet, még inkább az egész Csűrös-műhely karakterét illetően. A „nagyszabású hajótöröttek” kifejezést ő Várkonyi Nándorral kapcsolatban idézi. (Ebben az esetben külön utalás nélkül is találkozunk a Várkonyi-életmű megmentésének, kiadásának nemes, tekintélyes munkafolyamatával: Mezey Katalin Várkonyi Péter, a Széphalom Könyvműhely impozáns vállalkozásával.) Kiegészíteném ezt az ő – Csűrös – esetében olyanképpen, hogy nemcsak a „nagyszabású”, hanem a „kis- vagy kisebb szabású” hajótörötteket is beemeli a közös emlékezet mentőcsónakjába. Igen ideillőnek látom a *Költők, írók, mitológiai*okban olvasható mondatokat:

„Ma széltében-hosszában divatos a 'sikerélmény' emlegetni: a pszichológia közkeletű megállapítása szerint ez elengedhetetlenül szükséges lelki egyensúlyunk megóvása végett.”

„Én mégis azt mondom: boldogok a lelki gazdagok, akiknek soha nem volt sikerük, s ennek ellenére hisznek abban, hogy amit tettek, nem volt és nem lesz hiábavaló.” (i.m. 198.)

A kiemelt mondatok lényegéhez tartozik az, hogy a kötet szerzője nem önmaga fogalmazza meg ezt így, hanem csupán idézi, ráadásul olyan írótól, aki saját korában sem volt, s még ma sem tekinthető sikeresnek, azt is mondhatnánk: tipikusan sikertelen alakja irodalmunknak. (Ma még csak remélhetjük, hogy ez a kép javára változni fog. A már említett Rajnai Lászlótól való az idézet.)

(4.) Mindezt, s már magát a szemléletet Csűrös Miklós szakmai portréjához illeszttem. De eszköztárának, alkalmazott, alakított sajátos módszereinek jellegzetes vonásait is látom benne.

A kezünkben lévő kötet tanulmányai, de voltaképpen egész pályájának munkái olyan évtizedekben születtek, amelyek idején az irodalmár választott szakterületeit (tágabb és szűkebb értelemben egyaránt) szinte szakadatlanul változó irányzatok váltakozó uralma jellemezte. Irodalomtörténet-írásban csakúgy, mint irodalomelméletben felfogások, szempontok, műfajok, megközelítésmódok váltották, s váltják egymást (a strukturalista, szemiotikai, befogadás-, beszédaktus- narrációelméleti irányzatoktól a dekonstrukcióig és tovább.) Sokszor, többféleképpen vetődhetett fel kimondott vagy hallgatóságos elvárásként, a korszerűség mércéjeként egyik vagy másik irány követése,

terminológiájának alkalmazása. Csűrös Miklós műhelyében, írásaiban mindez nem sok nyomot hagyott. Vajon azért nem, mert egyszerűen nem vett tudomást minderről? Mert egyszerűen az „ómódi” megoldásnál maradt? Egyben a könnyebb utat választotta?

Nem így látom. Csűrös már született kíváncsisága miatt is jó ismerőjévé lett a különböző új kutatói metódusoknak. (Megvallom, én az állandó elsajátítás nyomait is látom írásaiban.) De az biztos, hogy – tudomásom szerint – egy élet-szakaszában sem tekintette magára nézve „kötelezőnek” ezek alkalmazását. Legkevesbé az új terminológiák (vagy ezek valamelyikének) átvételét. Kitartott saját, mindig puritán, de igen árnyalt és igényes kifejezőmódjánál.

Ezen belül az ő jellegzetes, kialakított, elmélyített irodalmi megközelítéseit néhány olyan sarkalatos szempont határozza meg, amelyek ma mintha kor- és időszerűtlennek számítanának:

- *Alázat* az irodalommal (művészettel), íróval, művel szemben;
- A *megértés* előtérbe helyezése;
- *Alkotás és emberiség* szoros kapcsolatára figyelés;
- *Esztétikum és etikum* összefonódottsága.

Ez néhány önkényesen kiemelt, Cs. M.-nál állandónak, középpontban állónak tapasztalt, gyakorlattá váltott eszmény. Meggyőződésem szerint jótékonyan juttatja eszünkbe: vajon létezhet-e EMPÁTIA nélkül valódi MŰÉRTÉS?

Úgy vagyunk (lehetünk) – legalábbis én úgy vagyok – ezzel az új kötettel, mint régen lehettek a folytatásos regények (Jókai vagy Thackeray) olvasói, alig várva az események további bontakozását. Mi is ennek a fő oka? Talán az, hogy, nemcsak – és főleg – kötetei, hanem az ezektől elválaszthatatlan, egybefonódó egész munkássága, s benne a pályáját formáló, vezérlő irodalomtörténész, kritikus ars poeticája számomra olyannak látszik, mint – *similis simili gaudet* – Arany János *Cilindere*: „A kalapom cylinder, / Nem holmi csekélység: / Ha fölteszem: magasság, / Ha leveszem: mélység.” (1866)

(Aranynál a „cylinder”, „a kalap” van előtérben, amint az irodalomtörténésznél a tárgyiasságra törekvő írás. De mindkét esetben kimondatlanul, mégis evidens módon a fontos jelenlévő a fej, amelyre s amelyről a cylinder föl- vagy lekerül; amelyben a vélemények, gondolatok teremnek. S a még főbb, a még hallgatólagosabban jelenlévő, ismétелhetetlen személyiség. Az, aki például a cilindert éppúgy nem veszi komolyan, mint bármely látszatot. Fejére illeszti vagy leveszi: az „önmegkoronázás” napóleoni mozdulata számára jelentéktelen, s inkább komikus, mint méltóságos. A komikumban mégis jelen van a tragikum: a látszat hatalmának szomorú tudomásulvétele.)

A szó, az egyetlen mondat talán már nem is lehetne egyszerűbb, kurtább. De többjelentésű sem. Jelképesnek érzem azt, hogy az ismertetés végére ez kívánczik. Ahogyan akaratlanul, mégis ideillően, Arany János gondolataival kezdődött és zárul ez a gondolatmenet.

Széles Klára

- ¹ *Költők, írók, mitológiák – tanulmányok, esszék*; Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2004. Vízjel-sorozat – Esszék, tanulmányok – Sorozatszerkesztő: Pécsi Györgyi
- ² *Az el nem ért bizonyosság*, Bp. 1972. Akadémiai Kiadó
- ³ Szörényi László – kiemelten a *Toldi szerelméről*, – 1984.; 1989. stb. Szegedy-Maszák Mihály összefoglaló tanulmányai.
- ⁴ Dávidházi Péter nagydoktori értekezésére, könyvére gondolhatunk (1995), – S. Varga Pál monográfiájára (1994.), – Nyilasy Balázs (éppen az Arany-epikával foglalkozó) kötetére, értekezésére; – s kiemelten Szili József kötetére, tanulmányaira *Arany hogy istenül – Az Arany-líra posztmodernsége* – Bp. 1996. Argumentum. – stb.
- ⁵ *Tanulmányok Szilágyi Istvánról*, Debrecen, 2003. Szerkesztette: Márkus Béla. (Kossuth Egyetemi Kiadó, Debreceni Egyetem.)
- ⁶ Csűrös Miklós: *Pokoljárás és bohóctréfa*, 1988.....

Kikötő

Jegyzetek éjfél után

Kariatidák és fényoszlopok. Zöld Anikó kiállítása a BÁV Kortárs Művészeti Galériájában. Zöld Anikó finom ecsetkezelésre valló *fátyol-színein* keresztül az emberi kultúra – főképp a megannyi sejtelmet rejtő ókor – monumentumaira látunk. Nem az öldöklésre, a harcra, a vérre, a kínszenvedések, a gladiátormutatványok sorozatára, hanem a szépséget csönddé, az elmélyülés szigetévé avató templomok, kegyhelyek, az Isten dicsőségét formájukban is hirdető oszlopcsarnokok nyugodt békéjére. Ez a hitben fogant káprázat, az ember harangszava – jóllehet ihletője a valóság – természetesen valaminő megfoghatatlan gyöngédségből ered.

A léleknek, különösen a művészléleknek vannak olyan tárnái, amelyek – bármi történjék is a külvilágban – mindig a *fényre* tárnak kaput. A *Biblikus Teológiai Szótár* nem másról, mint a „világosságba öltözött Isten”-ről beszél. „Akárcsak a többi teremtmény, a fény is olyan jel, amely láthatóan megmutat valamit Istenből. Mintha dicsősége visszatükröződése volna.” (...) „A sötétség és a világosság ellentétét – nem metafizikai tekintetben, hanem erkölcsi síkon – kielezi az a tény, hogy Jézus a világ Világosságaként nyilatkozott meg: a fény jellemzi Isten és Krisztus területét, minthogy az a jó s az igazságosság területe...” Majd ugyanitt: „A fényesség az a ruházat, amelybe Isten öltözik.” (Zsolt 104,2)

Piranesi építészetbe (műtárgyegyüttesbe) oltott mitológiája, melyet látványos, újszerű megvilágítású és árnyékhatású grafikai őriznek, nyomokban – elsősorban az antikvitás iránti vonzalomban és szeretetben – itt is jelen van, de Zöld Anikó átszellemült, a figuralitást már-már absztrakt térélménnyé fordító festményei mások. Az oszlopokat, az időben elmálló kőnél tartósabb „anyag-gá”, *fényoszlopokká* emelik (ilyen rangra nemcsak a tartószerkezet juthat, ám az altemplom, csarnok stb. megvillanó fala, mennyezete is), s a körülöttük lévő, illetve az általuk befogadott teret vagy annak egy-egy jellegzetes pontját villanásszerű „lámpásaikkal” csaknem szakrális tartománnyá változtatják (*Fényoszlopok*, 2003; *Fényfolyosó*, 2003). Ennek a tartománynak, minthogy szellemi eredetű, nincsen nagysága, kiterjedése, határa, s égboltozatát sem a természet erői feszítik fölénk, hanem az a belülről jövő fényesség, ami egyidejűleg a szerkezetre és a halovány zöldekre, kékekre, az umbrák és sienák lagúnájában hajózó visszafogottságra, sejtelmességre, magyarán a festmények színvilágára is kihat. Az utazások (Itália, Görögország) keltette élmények ötvöződnek itt valaminő benső, a hittel érintkező vagy netán mélyen átélt lélektartalmakkal.

Legyen az égbe nyúló katedrális (*Gótika*, 2003) vagy a történelmi valóságot artisztikummal megemelő, dokumentumszerűségében is nagyszerű látomás (*István kőkoporsója*, 1996; *Erzsébet királyné*, 2001), ugyanaz mozgatja: a valódi, látványként sem utolsó valóságdarabok – templom, szarkofág, szobor – minél hitelesebb, már-már mítoszi erőt és igazságtartalmat közlő műalkotással való átszellemítése. A művész, minthogy birtokában van a technika, jól tudja,

hogy mikor mit kell alkalmazni mondanivalójának-látványvilágának az érvényesítéséhez. Ennek következtében a zöldeskék sejtelmességű boltozatok, a rajtuk megcsillanó fényfoltokkal (*Gótika*), ugyanazt a hatást keltik, mint a szürkék szürkéjében tobzódó, s a nézőben mégis valamiféle önvizsgálatszerű megvilágosodást előidéző *István kőkoporsója*. Akaratlanul is nyújtóznánk az égig, ha nem kötnének – a pályvánál erősebben – földünk valóságának sodronyai. A Zala György készítette, akadémista stílusú Erzsébet királyné-szobor *tájvalósága* is épp a sejtelemben vont momentum Zöld Anikó-i lírájával (a talapzat köré telepedő szeretet mint homály érzékeltetésével) válik többretegűvé.

Az érzékenyen bekalandozott épületek belső terei, jóllehet erős vagy szakadozott kontúrok jól kijelölik a falat, boltozatot, folyosót, absztrakt, lírával érezett, csaknem nonfiguratív alkotásokban válnak jelentéssé (*Etruszk terek I-II.*, 2003). Valaminő gondolattá vált érzés, sejtelem, a szemnek különösen szép artisztikum (a múltba vágódó, azt föléleszteni igyekvő kaland) kifejezői. Tapintható a *bárony* ezeken a történelem rekvizitumaiból alakult *lélektérképeken*. Mert a múlt, akár valóságos történésekről van szó, akár mítoszi tettekről, lényünk része lett. „Ó, boldog Természet! – mondja a görögségélmény ígézetében Hölderlin a *Hüperionban*. – Én nem tudom, mi történik velem, ha szépségedre nyílik szemem, de a menny minden üdve ég könnyeimben, melyeket láttodra sírok, szerelmes a szerelmese előtt.” Ha értjük Hölderlin áhítatát, közelebb jutunk Zöld Anikó boldogságélményéhez is. *Lendület* (2003) című vászna – melyen Niké, a győzelem megszemélyesítője egy elemi erejű sodrás megjelenítőjévé válik – a görög mitológiából kilépve az akarat szabadságát visszhangozza. És *Égtartók* (2004) című diptichonja is attól erős – a barnás fényekkel élezett épületkonstrukcióban ott a hit méznél erősebb kötőanyaga is –, hogy sárgásbarna nőalakjai, *kariatidái* valójában egy, a szentélynél magasabb *szentélyt*, az eget tartják. S ehhez az élményhez nem föltétlen kell elvándorolni – noha Zöld Anikó ezt megtette – az athéni Akropoliszhoz. Csak érezni kell, belülről jövő sugallatként, az isteni természet részegítő erejét.

A Kortárs Művészeti Galéria tárlata meglepetéssel is szolgál. Azzal leginkább, hogy a művész líraian átstilizált műemlékei-épületkonstrukciói, szoborparafrazisai mellett figurális alkotásait is bemutatja. A *Gulácsy és kertje* (2002) – benne a festő önarcképére ütő alak – a zöld növényalagutak és kerti ösvények valóságos keresztútja: zöldben izzó, némi szürreális élményt is ideemelő fájdalom. S a másik két, ugyancsak tájba helyezett portré is kiváló jellemrajzról tanúskodik. A nagy francia festő saját motívumtengerében úszik (*Monet tavirózsái*, 1995), és Tizian kék vizű tengere-rétje is attól izgalmas, hogy a karakteres művészalakkal szemben megjelenik egy általa készített akt lebegtetett, halovány kontúrja is.

Hogy festői módozatként-fogásként is értékelhető a fénynek (vagy sejtelmesen visszafogott fénynek) ez a fölfokozott, a vászonnak a tematikától függetlenül különleges aurát kölcsönző szerepe, az leginkább abból ered, hogy Zöld Anikó nem marad meg a lélek, a pszichikum, a alkotónak tartást is adó hit dolgainál, hanem *belső tűzű* türelemmel hordja egymásra – ecsetje a vászon fölött szinte suhan – vékonyabbnál vékonyabb festékrétegeit. Bár egy-egy kép faktúrája arról árulkodik, mintha egyetlen ülésben teljesedett volna ki a művész lírai *archeológiájának* valamely élménye, valójában pontosságában megszen-

vedett építkezésről van szó. A lélek lírába burkolt, szemérmesen szinte „testrészevé” lényegített csöndjéről. Amelyben a földézett valóságdarabok, történelmi emlékek, kultikus mozzanatok attól hitelesek, hogy az artisztikum nem kárára, sokkal inkább előnyére van a festő mondandójának.

Szakolczay Lajos

Prágai Tamás
Sárga húsú

*sarat kenjünk a bajra –
mondják, hogy jót tesz
nyaralás, iszap.
Aztán futás a partról, mint aki sanda*

*bűnt követ, zibálva, el: nem érsz nyomába,
utána kapsz, kicsúszik ujjaid közül,
alámerül az „éjszaka tavába”,
és összerezzenesz, ha hűvösen megérint.*

*Tudod, már féltelek. Sápád
az arcod, fázhatsz, fogad össze-összekoccan,
keskenyre szorítod – hiába – a szádat,*

*nem somszínű már, de még nem is deres kék.
Terjed a parti sötét, a „tónyál”,
teltek a tóparti esték.*

Legyen lengyel

„A parasztnok tüzet raktak az út közepén, és már nem álldogáltak, nem járkáltak, hanem le is feküdtek. Egy kocsi sem mehetett át, az fix. Meg kell szorongatni a kormányt, hogy jobb legyen a parasztnoknak! – üvöltötte Pasieka.” *(Daniel Odija)*

„Megint olyan betonboldog vagyok. Ennek ellenére azért még nyomok magamba két löketet.” *(Tomasz Piątek)*

„Most kell hozzáfognod a nyelvmunkához. Tudom, hogy szereted. Nyomogasd szorgalmasan a gumihártyát, jegyezd meg – ez választja el nyelvedet a világtól.” *(Michał Witkowski)*

„Valóság-show! Tovább, tovább, szépen sorban. Test, test, láb, láb, kéz, picna, cickó... Szerv, ösztön, szervezet, műszer. Az ember mint szerveket tároló zsák!” *(Mariusz Sieniawicz)*

„A karácsonyesti vacsora után pedig, már isten törvényének értelmében is, nyugodtan bonthatta fel Stasiu úr a félliteres vodkát, még a felesége sem morgott, hiszen a bőjt befejeződött.” *(Sławomir Shuty)*

„Dorota az íróasztalon ébred, lelógó lábakkal. Esményi teste teljesen zsibadt. Iwona az ágyon. Agata pedig embriópózban.” *(Małgorzata Nowicka)*

„Állandó aggodalomban éltem hogy csúnyább vagyok mint körülöttem a többiek. manapság a szépség határoz meg mindent.” *(monika mostowik)*

„A huszadik napon felvettem a telefont és meghallottam a cincogó hangocskát: »Gyere haza, elpusztulok nélküled.«” *(Wojciech Kuczok)*

„Mert új korszak köszöntött ránk. Az aranyfogak már vidéken sem tetszenek senkinek. A tejfogak mögül váratlanul előbújtak a normális fogak, mindenki hirtelen felnőtt és elkezdett munkát keresni.” *(Joanna Wilengowska)*

Ára: 550 Ft. Előfizetés: 4000 Ft.

Előfizethető a postahivatalokban a szerkesztőség címén:
1014 Budapest, Szentháromság tér 6. III. em. 14.
Fogadóórak: csütörtökönként 10–18 óráig

Folyóiratunk a hírlapboltokon kívül kapható Budapesten
a Balassi, az Euroklub, az Osiris, a Pont, a Vince
és a Kálvin téri Cartaphilus könyvesboltban, a Fonóban,
valamint az Írók Boltjában.

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-29902327